

علی بابازاده اورموی

ایمیل:

ali.babazadeh12@gmail.com

وابستگی:

محقق و شووینیسیم پژوه

چکیده:

طرح موضوع واگذاری اختیارات بیشتر به استانداران در جلسه شورای اداری پنجم دی ماه ۱۴۰۳ از سوی معاون اول رئیس جمهور و سپس تأکید بر موضوع از سوی رئیس جمهور، رئیس مجلس و برخی مقامات دیگر کشوری در زمره اتفاقات مهم و پر سر و صدای ماههای اخیر بود. با وجود اینکه در صحبت‌های مقامات مذکور نامی از فدرالیسم به میان نیامد، لیکن گروهی از فعالان سیاسی، اساتید دانشگاه، روزنامه‌نگاران و صاحب‌نظران این گفته را به فدرالیسم تأویل کرده و به اظهار نظر پیرامون موضوع پرداختند.

با صرف نظر از جدی بودن یا نبودن و قابلیت اجرایی داشتن یا نداشتن طرح؛ گروهی این رویکرد را مثبت ارزیابی کرده و بر تناسب آن با ساختار جغرافیای انسانی ایران تأکید کرده و آن را راه حلی برای گریز از ناکارآمدی نظام اداری سنگین و فاقد انعطاف ایران دانستند. گروهی دیگر نیز با تندی و عصبیت خاصی به این طرح تاختند و طراحان آن را به جهل، بی‌سواد، مسئولیت‌شناسی و بی‌توجهی به شرایط خاص ایران متهم کردند. مخالفین طرح عمدتاً در زمره پیروان تندرو پان‌فارس‌سیسم قرار داشتند و به روال همیشه به این موضوع نیز از دریچه منافع و هزمونی قوم پارس و در کنار آن ترکی‌ستیزی نگریستند.

با وجود اینکه طرح پیشنهادی مذکور شامل همه ایالات می‌شد، لکن انگشت اتهام و حمله آنها عمدتاً به سمت آذربایجان و ترک ایرانی نشانه رفت و منتقدان به سبک ادبیات صد سال اخیر پان‌فارس‌سیست‌های ایرانی تمرکززدایی یا فدرالیسم را به عنوان عاملی برای تقویت واگرایی و فرصت دادن به نیروهای گریز از مرکز تفسیر کردند. موضوع این نوشتار بررسی، تحلیل و پاسخ‌گویی به اظهارات مخالفان تمرکززدایی، یا اعطای اختیارات اجرایی بیشتر به استان‌ها می‌باشد. اظهارات مورد اشاره مخالفان در دو نشریه «مانتره» ارگان کانون ایران‌شناسی دانشگاه تهران و هفته‌نامه «تجارت فردا» درج گشته‌است.

کلمات کلیدی: فدرالیسم، تمرکزگرایی، تمرکززدایی، ایران، اقوام، ترک، تجزیه

استناد (آپا):

بابازاده اورموی، ع. چوب فدرالیسم و تکاپوی غوغاسالاران. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" سال ۰۲،

شماره ۰۶، زمستان ۱۴۰۳. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

Pezeshkian, federalism and its opponents

Ali Babazadeh Urmavy

Email:

ali.babazadeh12@gmail.com

Affiliation:

Researcher and chauvinism-
researcher

Abstract:

The proposal to delegate more authority to governors at the Administrative Council meeting on January 5. 2025, by the First Vice President, and then the emphasis on the issue by the President, the Speaker of the Parliament, and some other state officials, was among the important and high-profile events of recent months. Although federalism was not mentioned in the statements of the aforementioned officials, a group of political activists, university professors, journalists, and experts interpreted this statement as federalism and commented on the issue.

Regardless of whether the plan was serious or not and whether it was feasible or not, a group evaluated this approach positively, emphasizing its suitability with the structure of Iran's human geography and considering it a solution to escape the inefficiency of Iran's heavy and inflexible administrative system. Another group attacked this plan with particular vehemence and nervousness. And its designers were accused of ignorance, illiteracy, irresponsibility, and disregard for the specific conditions of Iran. The opponents of the plan were mainly among the extremist followers of Pan-Persianism, and as always, they viewed this issue from the perspective of the interests and rivalry of the Persian people, along with anti-Turkism.

Although the proposed plan included all states, the finger of accusation and attack was mainly pointed at Azerbaijan and Iranian Turks, and critics, in the style of the literature of the last hundred years of Iranian pan-fascists, interpreted decentralization or federalism as a factor that would strengthen divergence and give opportunity to centrifugal forces. The subject of this article is to examine, analyze, and respond to the statements of those opposed to decentralization, or granting more executive powers to the provinces. The statements cited by the opponents have been published in two publications: "Mantra", the organ of the Iranian Studies Center of the University of Tehran, and the weekly "Tomorrow's Commerce".

Keywords: federalism, centralization, decentralization, Iran, ethnic groups, Turk, disintegration

CITATION (APA):

Babazadeh Urmavy, A. Pezeshkian, federalism and its opponents. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 02, number 06, winter 2025, ISSN: 3041-8690.

Pezeşkian, federalizm və onun əleyhdarları

Əli Babazadə Urməvi

E-poçt:

ali.babazadeh12@gmail.com

Mənsubiyyət:

Tədqiqatçı və milliyyətçi-
araşdırıcı

Xülasə:

2025-cü il yanvarın 5-də keçirilən inzibati şura iclasında birinci vitse-prezident tərəfindən qubernatorlara daha çox səlahiyyətlərin verilməsi, daha sonra isə prezident, parlament sədri və ölkənin bəzi digər vəzifəli şəxslərinin bu məsələni vurğulaması məsələsi son ayların mühüm və səs-küylü hadisələrindən idi. Adıçəkilən məmurların çıxışlarında federalizmdən söz açılmasa da, bir qrup siyasi fəal, universitet professorları, jurnalist və ekspertlər bu bəyanatı federalizm kimi şərh edərək məsələyə münasibət bildiriblər.

Ciddiliyindən və ya olmamasından və planın olub-olmamasının mümkünlüyündən asılı olmayaraq; bir qrup bu yanaşmanı müsbət qiymətləndirdi və onun İranın insan coğrafi quruluşu ilə uyğunluğunu vurğuladı və bunu İranın ağır və çevik olmayan inzibati sisteminin səmərəsizliyindən qaçınmaq üçün həll yolu hesab etdi. Başqa bir qrup isə xüsusi bir tələskənlik və əsəbiliklə bu plana qaçdı. Dizaynerlər isə onu məlumatsızlıqda, savadsızlıqda, məsuliyyətsizlikdə və İranın xüsusi şərtlərinə diqqətsizlikdə ittiham ediblər. Planın əleyhdarları əsasən panfarsçılığın radikal ardıcılıqları arasında idi və həmişə olduğu kimi bu məsələyə fars xalqının mənafeyi və məğlubiyyəti, eyni zamanda antitürkizm prizmasından baxırdılar.

Təklif olunan plan bütün dövlətləri əhatə etsə də, onların ittihamları və hücumları əsasən Azərbaycan və İran Türkiyəsinə yönəlmişdi və tənqidçilər mərkəzdənqaçma və ya federalizmi İran panfaşistlərinin son yüz ilin ədəbiyyatı üslubunda fikir ayrılığını gücləndirən və mərkəzdənqaçma qüvvələrinə imkan verən amil kimi şərh edirdilər. Bu yazının mövzusu mərkəzsizləşdirmə və ya əyalətlərə daha çox icra səlahiyyətlərinin verilməsi əleyhdarlarının bəyanatlarını araşdırmaq, təhlil etmək və onlara cavab verməkdir. Müxaliflərin qeyd etdiyi bəyanatlar iki nəşrdə - Tehran Universitetinin İranologiya Mərkəzinin orqanı olan "Mantra" və həftəlik "Ticarət Fərda" qəzetində dərc olunub.

Açar sözlər: federalizm, mərkəzləşmə, mərkəzləşdirmə, İran, etnik qruplar, türk, parçalanma

CITATION (APA):

Babazadə Urməvi, Ə. Pezeşkian, federalizm və onun əleyhdarları. Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 02, nömrə 06, qış 2025, ISSN: 3041-8690.

Pezeshkian, federalizm ve muhalifleri

Ali Babazade Urmevi

E-posta:

ali.babazadeh12@gmail.com

Üyelik:

Araştırmacı ve şovenizm-
araştırmacı

Özet:

5 Ocak 2025'te yapılan idare meclisi toplantısında birinci başkan vekili tarafından valilere daha fazla yetki verilmesi ve ardından cumhurbaşkanı, meclis başkanı ve ülkenin diğer bazı yetkilileri tarafından konunun vurgulanması konusu son ayların önemli ve gürültülü olayları arasındaydı. Adı geçen yetkililerin konuşmalarında federalizmden bahsedilmese de bir grup siyasi aktivist, üniversite profesörü, gazeteci ve uzman, bu açıklamayı federalizm olarak yorumlayarak konuya ilişkin yorumlarda bulundu.

Ciddiyeti olsun ya da olmasın, bir planın olması ya da olmamasının fizibilitesi ne olursa olsun; bir grup bu yaklaşımı olumlu değerlendirerek İran'ın beşeri coğrafya yapısına uygunluğunu vurgulayarak, İran'ın ağır ve esnek olmayan idari sisteminin verimsizliğini ortadan kaldıracak bir çözüm olarak değerlendirdi. Başka bir grup ise özel bir aciliyet ve gerginlikle bu plana koştu. Tasarımcılar da onu cehalet, bilgisizlik, sorumsuzluk ve İran'ın özel koşullarına dikkatsizlikle suçladı. Planın karşıtları çoğunlukla Pan-Persçiliğin radikal taraftarları arasında yer alıyordu ve her zaman olduğu gibi meseleye Pers halkının çıkarları ve yenilgisi, aynı zamanda da Türk karşıtlığı perspektifinden bakıyorlardı.

Önerilen plan tüm devletleri kapsasa da, suçlamaları ve saldırıları esas olarak Azerbaycan ve İran Türkiye'sine yönelikti ve eleştirmenler, ademi merkezîyetçiliği veya federalizmi, İran pan-faşistlerinin son yüz yıllık edebiyatı tarzında, ayrılıkları güçlendirecek ve merkezkaç güçlere fırsatlar verecek bir faktör olarak yorumladılar. Bu makalenin konusu, yerinden yönetim veya illere daha fazla yürütme yetkisi verilmesi karşıtlarının açıklamalarının araştırılması, analiz edilmesi ve bunlara yanıt verilmesidir. Muhaliflerin dile getirdiği açıklamalar Tahran Üniversitesi İranoloji Merkezi yayın organı Mantra ve haftalık Tıjarat Farda gazetesi olmak üzere iki yayında yayınlandı.

Anahtar kelimeler: federalizm, merkezileşme, yerinden yönetim, İran, etnik gruplar, Türk, bölünme

CITATION (APA):

Babazade Urmevi, A. Pezeshkian, federalizm ve muhalifleri. Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 02, sayı 06, kış 2025, ISSN: 3041-8690.

مقدمه

آقای محمدرضا عارف معاون اول رئیس‌جمهور در دولت چهاردهم، در نخستین جلسه شورای عالی اداری دولت جدید در پنجم دی ماه ۱۴۰۳ سخنانی در باب تمرکززدایی، چابکی دستگاه اداری و دادن اختیارات بیشتر به استانداران ایراد کرد و ضمن معرفی این شورا به عنوان مهم‌ترین و حساس‌ترین شورای عالی کشور، از وظیفه سنگین شورای اداری برای ایجاد «تحوّل اداری» سخن گفت. وی در این جلسه اعلام کرد: در چهار دهه گذشته نتوانسته‌ایم آن گونه که انتظار می‌رفت، نظام اداری کارآمد و در شأن مردم را حاکم نماییم. عارف در ادامه گفت: از دید دولت وفاق ملی، استاندار رئیس‌جمهور استان است. ما شعار نمی‌دهیم. این موضوعی است که به آن اعتقاد داریم. معاون اول رئیس‌جمهور در ادامه گفت: دولت، در این دوره تا مرزها و دروازه‌های استان می‌آید و از آن به بعد، جز در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و دفاعی، که در دولت تصمیم‌گیری می‌شود، استان خودش تصمیم می‌گیرد. عارف اضافه کرد: می‌دانیم مقتضیات هر استان با دیگری متفاوت است و مقتضیات استان مرزی که باید با کشورهای همسایه قرارداد ببندد و مراوده داشته‌باشد، با استانی دیگر در مرکز متفاوت است. از دید دولت چهاردهم استاندار در استان، صاحب رأی و تصمیم باید باشد و یک پارلمان کوچک در استان شکل بگیرد. عارف در این جلسه استاندار را رئیس‌جمهور استان و شهردار را مدیر شهرستان دانسته و بر ضرورت بازنگری در قوانین برای اجرائی کردن این رویکرد جدید تأکید کرد. وی در این جلسه با اشاره به وجود نگاه تمرکزگرا در قوانین و مقررات کشور، به مسئله بازنگری در قوانین هم اشاره کرد و ضرورت وجود یک دبیرخانه قوی و مسلط برای دنبال کردن این طرح را خاطر نشان نمود و از ضرورت حل مسئله تمرکززدایی و واگذاری اختیارات بیشتر به استانداران و عدم احاله آن به دولت‌های آینده سخن گفت (khabaronline.ir/xn2NM) ... ۵ دی ۱۴۰۳) گفته‌های محمدرضا عارف اگر چه نخستین اظهار نظر رسمی در باره موضوع واگذاری اختیارات بیشتر به استانداران بود، لیکن شواهد بعدی نشان داد موضوع مورد اشاره در مجموعه دولت مطرح و مورد گفتگو قرار گرفته‌است. مطلب زمانی جدی‌تر شد که اشارات و تأکیدات برخی مقامات دیگر دولتی نظر آقای عارف را تأیید کرد.

آقای دکتر مسعود پزشکیان در جریان سفر استانی خود به بوشهر هم عزم دولت برای واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها را مورد تأکید قرار داد، تا از این رهگذر مهر تأییدی بر سخنان معاون اول خود زده‌باشد. موضوع مهمی که پزشکیان در این سفر به آن اشاره کرد، تفویض اختیارات بیشتر به استانداران بود. رئیس‌جمهور در این سفر طی سخنانی در جمع فعالان اقتصادی استان بوشهر در بیست و چهار بهمن ۱۴۰۳ می‌گوید: «قرار است در مورد تفویض اختیارات به استانداران از رهبر انقلاب اجازه بگیریم و با سران قوا صحبت کرده‌ایم، که هر استانی برای خود استانداری با اختیارات یک رئیس‌جمهور داشته‌باشد».

پیش از این در سوم بهمن ۱۴۰۳ هم علی زینی‌وند، معاون سیاسی وزیر کشور از جمع‌بندی نهایی واگذاری اختیار به استانداران خبر داد و گفت: «رئیس‌جمهور با حضور در وزارت کشور در رابطه با چگونگی فرآیند تفویض اختیارات دولت به

استانداران مطالبی را مطرح کرد. وزیر کشور در این رابطه کمیته‌ای تشکیل داده‌است و در تعامل با دولت، نیازهای استانداران مختلف را برای تفویض اختیار به آنها احصاء می‌کنند، رئیس‌جمهور نیز مواردی از این اختیارات را در جمع همه استانداران عنوان کرده‌است. رئیس‌جمهور واگذاری اختیارات به شکل موضوعی را مطرح کرد، تا استانداران بتوانند در انجام وظایف خود موفق باشند، وزیر کشور هم اعلام کرده‌است واگذاری اختیار به استانداران در مراحل نهایی جمع‌بندی است، که چه اختیاراتی به استانداران واگذار شود» .

یک روز پس از این اظهارنظر، شهرام دبیری، معاون امور مجلس رئیس‌جمهور روز چهارم بهمن از تفویض اختیارات بیشتر به استانداران مرزی طوری سخن گفت، که گویی این مهم انجام شده‌است. او تأکید کرد: « رئیس‌جمهور تفویض اختیار کامل به استانداران داده‌است؛ بخصوص استانداران مرزی برای توسعه روابط همه‌جانبه با کشورهای همسایه و در واقع هر استاندار یک رئیس‌جمهور است. شأن و کرامت مردم ما باید حفظ شود و نباید در مرزها و توسط مأموران مرزی کشورهای همسایه مورد بی‌احترامی قرار بگیرند. این موضوع را از طریق وزارت امور خارجه پیگیری خواهیم کرد» .

برخی از نمایندگان مجلس با استقبال از این اتفاق، تفویض اختیار بیشتر به استانداران را نیازمند شجاعت دانستند. این گونه به نظر می‌آید که دولت چهاردهم عزم خود را برای تفویض اختیارات به استان‌ها و شبه فدرالی کردن کشور جزم کرده‌است و حالا به دنبال حکم حکومتی برای اجرای سریع‌تر آن است.

در رابطه با این موضوع آقای پزشکيان با تأکید بر اصلاح ساختار دولت، گفت: « وظیفه ما کوچک‌سازی دولت است. یکی از مشکلات ما دولت بزرگ دخالت‌گر است، قرار نیست ما دخالت کنیم، بلکه باید بستر فراهم کنیم، تا دیگران کارشان را انجام دهند. قوانینی باید اصلاح و رفتارهایی باید درست شود. برخی کارها هم دست ما نیست و اصلاح آنها نیاز به زمان و فرهنگ‌سازی دارد؛ گاهی برخی مشکلات با جابه‌جایی مدیران حل نمی‌شود. ما هم که در این جایگاه‌ها هستیم، لزوماً ایده‌آل نیستیم و افراد بهتر از ما هستند، ولی باید کمک کنیم و با همراهی مشکلات را حل کنیم. در به کارگیری نیروی انسانی تا جای ممکن تلاش می‌کنیم، تا کار را به کاردان بسپاریم. مثلاً تلاش کردیم قریب به اتفاق همه استانداران را از بدنه وزارت کشور انتخاب کنیم، که تجربه لازم را داشته باشند. » (نقل از: کانال تلگرامی هم‌میهن، کد مطلب: ۳۲۴۶۷ - ۲۷ بهمن ۱۴۰۳)

طرح موضوع فدرالیسم و عکس‌العمل‌ها

اظهارات آقای عارف در رابطه با واگذاری اختیارات وسیع به استانداران، به دلیل فتح باب و نخستین اظهار نظر از این نوع، عکس‌العمل‌هایی در میان افراد صاحب‌نظر در پی داشت. اشارات دیگر مقامات دولتی و به‌ویژه شخص آقای پزشکيان به عنوان رئیس‌جمهور و در نهایت رئیس مجلس نیز ضمن تأکید بر وجود عزمی برای اجرائی کردن طرح مورد اشاره و احتمال انجام

اقداماتی در جهت پیشبرد طرح، موجب اظهار نظر صاحب‌نظران باصلاحیت و بی‌صلاحیت بسیاری شد. گروهی از رویکرد اظهار شده از جانب معاون اول رئیس‌جمهور استقبال کرده و گروه دیگری شدیداً به این اعلام موضع تاخته و با آن مخالفت کردند. تازندگان عمدتاً شخصیت‌های شناخته شده مرکزگرا، اقتدارگرا، قوم‌ستیز و طرفدار هژمونی فارسی در کشور بودند، که با ادبیات ویژه خود معاون رئیس‌جمهور را مورد حمله قرار دادند. این حمله جلوه‌های مختلفی در فضای مجازی و مطبوعات داشت و هر کسی بر اساس نگرش خاص خود به موضع‌گیری در این باره پرداخت. موضوع اصلی این نوشتار نگاهی تحلیلی‌گونه به دو نمونه از نشریات اظهارنظرکننده در باره امر تمرکززدایی و واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها می‌باشد

گاهنامه به ادعای خود علمی - فرهنگی «مانتره» نشریه کانون ایران‌شناسی دانشگاه تهران با چاپ ویژه‌نامه‌ای به انتشار نظرات تند و به میزان زیادی هتاکانه پانزده تن از مخالفان تند مزاج اظهارات آقای عارف پرداخت و طرح موضوع واگذاری اختیارات به استان‌ها از جانب مقامات دولتی و سطح این اختیارات که کمابیش نوعی فدرالیسم را به ذهن متبادر می‌کند، به باد انتقاد گرفت. اظهارنظر کنندگان ضمن ابراز مخالفت با این طرح، ریشه‌های مشکلات کشور را در جاهای دیگری جستجو کرده و برخی از آنها در کنار رد مسئله فدرالیسم یا واگذاری اختیارات بیشتر به ولایات، به بیان پیشنهادات خود برای اصلاح امور پرداختند.

نشریات دیگری هم بودند که با نظری مخالف به اعلام مواضع خود در باره رویکرد دولت در موضوع واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها پرداختند. «تجارت فردا» از جمله این نشریات بود، که در بخشی با عنوان «فریب فدرالیسم» به بیان مخالفت خود با ایده فدرالیسم پرداخت. مطالب مندرج در بخش ویژه‌نامه نشریه «تجارت فردا» در موضوع فدرالیسم البته از یک سنخ نبودند. نوشته سعید ابوالقاسمی با عنوان «تئوری ۱۲۰ ساله» بیشتر به بیان سوابق طرح فدرالیسم در ایران از عصر مشروطه تا حال حاضر پرداخته و در ضمن آن به وجود گونه‌ای از فدرالیسم در عصر باستان ایران هم اشاره کرده بود و با وجود نمایان بودن رگه‌ای از مخالفت نویسنده با فدرالیسم در ایران، می‌توان نوشته او را در مجموع مثبت ارزیابی کرد. (رک. ابوالقاسمی، ۱۴۰۳: ۴۵ - ۴۲) مقاله معین حیدریه با عنوان «معمای فدرالیسم» بیشتر از منظر تعریف فدرالیسم، تاریخچه فدرالیسم، رابطه فدرالیسم و توسعه اقتصادی، رابطه فدرالیسم و دموکراسی و در نهایت چالش‌ها و معایب فدرالیسم با ذکر مثال از پاکستان، سومالی و نیجریه پرداخته و با بیانی معقول و مؤدب دیدگاه مثبت خود نسبت به امر فدرالیسم را اظهار کرده‌است. (رک. حیدریه، ۱۴۰۳: ۴۹ - ۴۶) نیز در مقدمه این ویژه‌نامه با بیانی موجز و مختصر از نظر مثبت صادق زیباکلام نسبت به فدرالیسم سخن رفته، که ظاهراً عصاره مصاحبه زیباکلام با نشریه تجارت فردا در یکی از شماره‌های قبلی این نشریه بوده‌است. (رک. همان: ۴۰)

در نقطه مقابل این دیدگاه‌های مثبت، مؤدبانه و مبتنی بر تحلیل و بیان روند تاریخی و مزایای فدرالیسم؛ مصاحبه دکتر موسی غنی‌نژاد و محمد قوچانی قرار دارد و مطابق انتظار این دو، با لحن و بیان ویژه جانبداران پان‌فاریسیسم، مخالفت خود با طرح

فدرالیسم در ایران را با لحنی گستاخانه، خودبزرگ‌بینانه و آمرانه بیان کرده‌اند. اساس پاسخ‌های آنها به سؤالات جهت‌دار رضا طهماسبی بر عاداتی چون، قلب واقعیت‌ها، ترسیم تصویری نادرست از تاریخ ایران برای اخذ نتایج مورد نظر، ارائه تصویری غلط از کشورهای فدراتیو (غیر از آلمان و آمریکا)، متهم کردن همه به نادانی و بی‌سوادی، جاهل نامیدن طرفداران فدرالیسم در ایران، میراث چپ نامیدن فدرالیسم در ایران، تأکید بر متحد و یکپارچه بودن ایران در طول ۲۵۰۰ سال، بازی با تعابیر نخ نما شده‌ای چون «کثرت در عین وحدت و وحدت در عین کثرت»، مدیون ساختن ایران به ارمنیان و گرجیان، تحقیر مقامات پیشنهاد دهنده تمرکززدایی در ایران، هتاک به رئیس‌جمهور، معاون اول و رئیس مجلس به خاطر طرح موضوع تمرکززدایی، محکوم ساختن تشکیل فراکسیون ترک‌زبانان در مجلس، گرفتاری در تناقض «بزرگ دانستن دولت و قبول وجود تمرکزگرایی در عین دفاع کردن از ضرورت تمرکزگرایی» و اموری از این نوع استوار است و در کنار آن بر ناکارآمدی و ضعیف بودن دولت نیز گریزهایی زده‌می‌شود و از آن به بحران بی‌دولتی تعبیر می‌گردد. (رک. همان: ۵۳ - ۵۰) در این گفتار نظرات دکتر موسی غنی‌نژاد و محمد قوچانی با شرح و تفضیل بیشتری به بوته نقد گذاشته خواهد شد.

پیش درآمد - فدرالیسم به مثابه یک فرم

فدرالیسم به عنوان یک سیستم حکومتی، رویکردی است، که در آن قدرت میان یک دولت مرکزی و واحدهای زیرمجموعه‌ای آن، مانند ایالات یا استان‌ها، تقسیم می‌گردد. در این سیستم، هر کدام از سطوح حکومتی استقلال مشخصی در اداره امور خود دارند، به طوری که نه دولت مرکزی می‌تواند به طور مستقیم دستورات خود را به ایالات تحمیل کند و نه ایالات می‌توانند تصمیمات خود را به صورت کامل از حکومت مرکزی جدا نمایند. یکی از ویژگی‌های مهم فدرالیسم، تقسیم و تخصیص اختیارات به طور مساوی میان دولت مرکزی و ایالات است، که باعث می‌شود هر سطح از حکومت در محدوده‌ای خاص از مسئولیت‌ها و اختیارات خود عمل کند.

این سیستم حکومتی با دو ساختار دیگر؛ یعنی، کنفدراسیون و دولت واحد، تفاوت دارد. در کنفدراسیون، دولت مرکزی بسیار ضعیف است و بیشتر اختیارات به ایالات داده می‌شود. به عبارت دیگر، دولت مرکزی در کنفدراسیون بیشتر نقش هماهنگ‌کننده، یا مشاور را ایفا می‌کند و ایالات یا اعضای تشکیل دهنده آن قدرت زیادی برای تصمیم‌گیری دارند، در حالی که در سیستم‌های دولتی واحد، اختیارات و تصمیم‌گیری‌ها به حکومت مرکزی واگذار می‌شود و ایالات تحت سلطه دولت مرکزی عمل می‌کنند. فدرالیسم در این میان از ترکیب ویژگی‌های هر دو سیستم کنفدراسیون و دولتی واحد به وجود می‌آید.

واحدهای تشکیل دهنده یک دولت فدرال معمولاً دارای اختیارات مشخصی در زمینه‌های مختلف از جمله قانون‌گذاری، مالیات، اجرای قوانین و اداره امور داخلی خود هستند. این اختیارات به طور دقیق در قانون اساسی هر کشور فدرال مشخص

می‌شود. به همین دلیل، دولت‌های فدرال از دیگر سیستم‌های حکومتی متمایز می‌شوند، زیرا اساسنامه و حقوق هر یک از سطوح حکومتی در آن مشخص است و تغییرات در این تقسیم اختیارات نیازمند توافق دوطرفه است. در واقع، تغییر در قانون اساسی یک کشور فدرال نمی‌تواند به‌طور یکجانبه از سوی یکی از طرفین؛ یعنی، دولت مرکزی یا ایالات انجام شود.

در طول تاریخ، فدرالیسم ابتدا در قالب اتحادیه‌های کنفدرال ظهور کرد، اما به تدریج به یک سیستم حکومتی مستقل و متمرکزتر تبدیل شد. نخستین نمونه‌های فدرالیسم در قرون وسطی در اروپا و با تشکیل اتحادیه‌های سوئیس مشاهده شد. در این دوران، دولت‌های مستقل به منظور تقویت امنیت و مقابله با تهدیدهای خارجی و داخلی، به صورت داوطلبانه قدرت‌های خود را در یک ساختار مشترک تقسیم کردند. با گذشت زمان و با تغییرات سیاسی و اجتماعی، کشورهای مختلف به‌ویژه در قرن نوزدهم به این مدل حکومتی روی آوردند. در ایالات متحده آمریکا، پس از استقلال از بریتانیا و تصویب قانون اساسی در سال ۱۷۸۹؛ فدرالیسم به‌طور رسمی وارد تاریخ سیاسی این کشور شد و این سیستم به‌عنوان یکی از ارکان اساسی حاکمیت کشور شناخته شد.

آرای مختلفی برای توجیه و معرفی فدرالیسم وجود دارد، که هر کدام ویژگی‌های خاص خود را دارند. یکی از این نظریات، نظریه «کنترل و موازنه» است، که به ویژه در ایالات متحده آمریکا مطرح شد. مطابق این نظریه، هدف فدرالیسم جلوگیری از تمرکز بیش از حد قدرت در دست یک نهاد خاص و ایجاد موازنه میان دو سطح حکومت مرکزی و ایالات است. در این رویکرد، هر سطح از حکومت دارای نظارت و محدودیت‌هایی است، که از تمرکزگرایی بیش از حد جلوگیری می‌کند. به این ترتیب، فدرالیسم به‌عنوان ابزاری برای حفظ آزادی‌ها و جلوگیری از استبداد و دیکتاتوری‌های احتمالی عمل می‌کند.

فدرالیسم در دو نوع اصلی «مقتارن» و «نامتقارن» وجود دارد. در فدرالیسم متقارن، تمام ایالات، یا واحدهای تشکیل‌دهنده یک کشور، اختیارات مشابهی دارند و هیچ یک از آنها قدرت بیشتری از دیگری ندارد. ایالات متحده آمریکا و سوئیس از نمونه‌های بارز این نوع فدرالیسم هستند. در فدرالیسم نامتقارن، برخی ایالات یا مناطق از اختیارات ویژه‌ای برخوردارند، که به‌طور خاص به ویژگی‌های خاص فرهنگی، قومی، یا جغرافیایی آنها مربوط می‌شود. اسپانیا و هند از جمله کشورهایی هستند، که در آنها فدرالیسم نامتقارن پیاده شده است.

فدرالیسم نه تنها به عنوان یک سیستم حکومتی برای تقسیم قدرت میان دولت مرکزی و ایالات یا استان‌ها شناخته می‌شود، بلکه می‌تواند تأثیرات عمیقی بر دموکراسی، مشارکت سیاسی، پاسخگویی حکومت و شفافیت در اداره امور عمومی داشته باشد. به‌طور کلی، فدرالیسم یکی از پیشرفته‌ترین سیستم‌های حکومتی است، که می‌تواند در کشورهای با ویژگی‌های خاص، از جمله تنوع قومی، جغرافیایی و فرهنگی، به عنوان یک ابزار کارآمد برای تقویت همبستگی ملی و جلوگیری از تمرکز قدرت عمل کند.

(رک. حیدریه، ۱۳۰۴: ۴۶)

با لحاظ کردن آنچه آمد؛ بخصوص نکات مذکور در بند پایانی؛ فدرالیسم می‌تواند گزینه مناسبی برای سیستم حکومتی در ایران باشد. تنوع قومی، تنوع زبانی، تنوع اقلیمی، تنوع فرهنگی و تنوع در معیشت؛ در کنار ضرورت حفظ حقوق زبانی، فرهنگی و اقتصادی همه اقوام ایرانی از جمله عواملی هستند، که موجبات سازگاری فدرالیسم با شرایط کلی ایران را فراهم می‌آورند. در کنار این امر تجربه صد سال گذشته حکمرانی در ایران و تمایل یک قوم از اقوام ایرانی برای توسعه‌طلبی، زیاده‌خواهی و تلاش برای مستحیل ساختن اقوام مختلف ایرانی در زبان و فرهنگ خود هم نشان داد، که برای ایران و اقوام غیر فارس ایرانی چاره‌ای جز انتخاب یک سیستم حکومتی متناسب با ساختار سیاسی - اجتماعی کشور و مقابله با آن توسعه‌طلبی قوم زیاده‌خواه و نخبگان آن نمانده‌است.

این یک سوی قضیه و شکل ایده‌آل برای حل مشکل بی‌عدالتی و حکمرانی بد است، لیکن این داستان سوی دیگری دارد. می‌توان ادعا کرد در صد سال اخیر شکل و محتوای نظام سیاسی ایران بر پایه پان‌فارسیسم شکل گرفته‌است. این ساختار حکومتی بر پایه تأمین منافع یک قوم از مجموعه اقوام ایرانی تشکیل شده و به مرور زمان به چیرگی مطلق این قوم و پدید آمدن منافع گسترده و البته نامشروع برای این قوم ختم شده‌است. هم‌اکنون پان‌فارسیسم با وسواس زیاد و تنگ‌نظری مطلق همه وقایع کشور در همه حوزه‌های زبانی، فرهنگی، اقتصادی و غیره را کنترل می‌کند و با این اوضاع احتمال تن دادن حکومت مرکزی به یک نظام فدراتیو بسیار بعید به نظر می‌رسد.

نظام فدراتیو در شکل نوین آن با مشروطه در ایران زاده شد و هر چند وقت یک بار اظهار نظری از سوی مقامات کشوری در این باره اظهار شد و بی‌آنکه طرح و گفته شکل اجرایی به خود بگیرد؛ به فراموشی سپرده‌شد. در دهه‌های اخیر هم تک مضراب‌هایی در این باره نواخته‌شد. در زمان ریاست جمهوری سیدمحمد خاتمی حرف‌هایی در این باره زده‌شد، که هیچگاه جامه عمل نپوشید. خود خاتمی در سال ۱۳۹۸ در دیدار با اعضای شورای شهر تهران، فدرالیسم را بهترین شیوه کشورداری در ایران دانست، که البته با مخالفت‌هایی هم مواجه شد. محسن رضائی یکی از کاندیداهای ریاست جمهوری هم در شرح برنامه‌های خود به منطقه‌بندی کشور و واگذاری اختیارات بیشتر به این مناطق اشاره کرد، که به دلیل عدم انتخاب آن کاندیدا، طبعاً حاصلی به بار نیامد. تمرکززدایی، واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها، یا در شکل متکامل آن فدرالیسم در تبلیغات انتخاباتی دکترمسعود پزشکیان چندان به چشم نیامد، لیکن اندکی بعد از انتخاب ایشان و تشکیل دولت جدید، صحبت‌های متواتری در این باره از سوی رئیس جمهور، معاون اول رئیس جمهور، رئیس مجلس و برخی مقامات سطوح پایین‌تر مطرح شد و قضیه قدری جدی‌تر گشت.

علی‌رغم آن اشارات و تأکیدات فعالان قومی؛ بخصوص از نوع آذربایجانی، این اظهارات را چندان جدی نگرفته‌اند. آنها برای

این کار دلایل کافی در اختیار دارند. شاید بتوان این دلایل را در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱ - سنگینی و اهمیت طرح و نیازمندی آن به یک کار کارشناسی و تقنینی گسترده و زمان‌بر
 - ۲ - پایین بودن احتمال عدول پان‌فارسیسم از منافع خود با تن دادن به فدرالیسم
 - ۳ - فقدان عزم و اقتدار لازم در دولت‌های ایرانی برای ایجاد تغییرات اساسی و شجاعانه
 - ۴ - مشکل تقسیمات کشوری و وجود استان‌های دو یا چند قومیتی
 - ۵ - نگرانی به خاطر تبعات احتمالی فدرالیسم با توجه به وجود نیروهای واگرا در برخی ایالات
 - ۶ - وسعت اجحافات همه جانبه در حق اقوام غیر فارس ایرانی، وجود بغض متراکم و صد ساله در استان‌های پیرامونی و نگرانی اقوام غیر فارس از ناسازگاری پان‌فارسیسم و تبدیل فدرالیسم به اسم بی‌مسمما و بی‌خاصیت.
 - ۷ - سابقه تبدیل فرمول‌های موفق و تجربه شده به ضد آن نزد سیاستمداران و روشنفکران ایرانی در دوران جدید
- مجموعه این عوامل در کنار اوضاع نا به سامان اقتصادی و اجتماعی، مشکلات لاینحل در حوزه سیاست خارجی، داشتن همسایگان بعضاً بی‌ثبات و مشکل‌آفرین و مهم‌تر از همه اقتدار و پافشاری پیروان پان‌فارسیسم اعم از فارس و فارس شده بر نظام متحد و متمرکز، احتمال روی آوردن به نظام فدراتیو را تا حد صفر درصد پایین می‌آورد. آنچه در میدان عمل می‌تواند رخ دهد؛ آن است که با حفظ نظام حکمرانی فعلی، برخی اختیارات محدود در حوزه اقتصادی و یا اجازه مراد با کشورهای همسایه در استان‌های مرزی به استانداران استانی تفویض گردد.

با وجود آنچه آمد برخلاف فعالان سیاسی و مدنی اقوام غیر فارس، مدافعان پان‌فارسیسم این مسئله را بیش از حد مجاز جدی گرفته و مخالفت شدید خود با فدرالیسم که سهل است؛ با هر گونه واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها را ابراز کرده و در این راه از ادبیاتی دور از نزاکت هم بهره گرفته‌اند. برای این قبیل عکس‌العمل‌های تند چند دلیل می‌توان اقامه کرد:

- ۱ - پیروان پان‌فارسیسم با علم به شدت و حدت اعمال ظلم و استثمار علیه اقوام غیر فارس ایرانی از سوی نظام سیاسی ایران در صد سال اخیر، از احتمال واکنش‌های رادیکال و بروز تمایلات واگرایانه اقوام غیر فارس در نواحی پیرامونی در صورت ایجاد فضای مساعد بیمناک هستند.

- ۲ - دلیل دوم ریشه در مسائل روحی و روانی و به عبارتی روان‌پریشی پان‌فارسیست‌های ایرانی دارد. آنها خود و قوم خود را اشرف مخلوقات و زبده موجودات و لاجرم شایسته حکمرانی بر دیگران و داشتن یک امپراطوری می‌پندارند و اقوام غیر فارس برای ایشان نقش سرزمین‌های مستعمره و متصرفی را ایفا می‌کنند، که با تن دادن به فدرالیسم این امپراطوری ارضا کننده از هم می‌پاشد و دامنه امر و نهی به اقوام غیر فارس و احساس قدرت و منزلت از این طریق کاهش می‌یابد

۳ - دلیل سوم ریشه در منافع عینی اقتصادی، فرهنگی، زبانی و سیاسی دارد و با اجرای فدرالیسم این منافع رنگ می‌بازند و موازنه منافع یک‌طرفه به هم می‌خورد و پان‌فارس ناچار می‌گردد در کویرهای مرکزی ایران برای سرگرمی، گذران عمر و دلداری دادن به خود، داستان‌های شاهنامه را بخواند و برای کوروش و داریوش مفاخر جعل کند.

۴ - دلیل چهارم ترس است. پان‌فارس ایرانی می‌داند امپراطوری به ظاهر مجلل مورد ادعای وی بر بنیان‌هایی از نوع جعل، تخیل، مصادره و گزافه‌گویی استوار هستند و با کوچک‌ترین ضربه‌ای این امپراطوری بنیاد گذاشته شده بر هیچ فروخواهد پاشید و پرده از مقابل دروغ‌ها و افسانه‌بافی‌های صد ساله کنار خواهدرفت. راز عکس‌العمل‌های تند، احساسی، بی‌ادبانه و بی‌منطق مدافعان پان‌فاریسم در مقابل هر نوع تغییر یا فرمول دیگری از حکمرانی را باید در انگیزه‌هایی از این نوع جستجو کرد.

نشریه آنتره و فدرالیسم

در این مقال برای ارائه نمونه‌ای از مخالفت‌ها، سبک و ادبیات مخالفان و دلایل اعلام شده از جانب آنها، مطالب مندرج در ویژه‌نامه «آنتره» مورد بازخوانی قرار می‌گیرد. در این ویژه‌نامه مطالبی از زبان و قلم پانزده شخصیت دانشگاهی و سیاسی به چاپ رسیده و گروه مذکور مخالفت شدید خود را با هر گونه تمرکززدایی، تلقی رئیس‌جمهور از استاندار و بسط فدرالیسم در ایران اعلام کرده‌اند.

حمید احمدی، احسان هوشمند، اصغر دادبه، کوروش احمدی، مهدی ذاکریان، آرش رئیسی‌نژاد، سیدعبدالامیر نبوی، مهدی تدینی، سالار سیف‌الدینی، عارف مسعودی، محمدعلی بهمنی قاجار، محمدرضا پاسبان، احسان موحدیان، حامد زارع و اشکان زارع پانزده دلاوری هستند، که با بیانی تند، زهرآگین، آمیخته با نیش و کنایه و مشتمل بر فضای حاکم بر اندیشه شوونیسم ایرانی دوران معاصر، به اظهار نظر در باره گفته‌های محمدرضا عارف پرداخته‌اند. در مرور اسامی اظهار نظر کننده، با نام تعدادی از فعالان سیاسی و رسانه‌ای ضد آذربایجانی و ترک‌ستیز مواجه می‌شویم. این گروه در شمار افراد همیشه حاضر در فعالیت‌های ضد ترکی و ضد آذربایجانی و ضد کشورهای ترک پیرامون ایران در رسانه‌های مختلف بوده و در زمره تندروترین مخالفان ترک و ترکی و اقوام غیر فارس ایرانی قرار دارند .

سر جمع اظهارات گروه مذکور آن بوده، که آنها به دلیل: فاجعه‌آفرین بودن فدرالیسم در ایران، نابرابری توانمندی‌های استان‌های ایران، تنوع قومیتی و زبانی، هویت تاریخی و فرهنگی، تنش‌های منطقه‌ای، تأثیرات سیاست‌های خارجی و بخصوص همسایگان و دلایلی از این دست، تمرکززدایی و دادن اختیارات بیشتر به استانداران، یا مجالس محلی را رد کرده و آقای معاون اول را به خاطر اظهاراتش در این باره به باد حمله گرفته‌اند. در ذیل به مرور نظرات اظهارنظر کنندگان در ویژه‌نامه مذکور خواهیم پرداخت.

۱- دکتر حمید احمدی

اظهار نظر نخست در ویژه‌نامه «به نام تمرکززدایی، به کام نابودی ایران» از آن دکتر حمید احمدی عضو هیئت علمی علوم سیاسی دانشگاه تهران و از چهره‌های سرشناس ضد آذربایجانی در ایران است. او در مطلبی با عنوان «فدرالیسم در ایران، تحفه‌ای از سرزمین‌های سرخ روسیه» به تقبیح گفته‌های محمدرضا عارف پرداخته‌است. در نظر وی تمرکززدایی در ایران گفتمانی به ظاهر علمی، لیکن ساده‌انگارانه و بی‌ریشه و منبعث از شوروی با هدف تأمین منافع شوروی در ایران بوده‌است! به اعتقاد احمدی این گفتمان بیش از آنکه علمی باشد، مشتمل بر بحث‌های سیاسی - ایدئولوژیک بوده، که از طریق مارکسیسم روسی و نه مارکسیسم اصیل اروپایی، وارد ایران شده‌است! او تلقی رئیس جمهور استان بودن استاندار را مستلزم تقسیم کشور به جمهوری‌های خودمختار می‌داند و چاره کار ایران را دولت متمرکز قدرتمند توسعه‌گرا قلمداد کرده و با نقل قولی از کتاب «ملت‌سازی» آندره‌آس ویمر سه عامل مورد اشاره از سوی ویمر را از عوامل اصلی دخیل در ملت‌سازی و توسعه به‌شمار آورده و همین نسخه را برای ایران نیز تجویز کرده‌است:

«در این کتاب شش کشور در امر رابطه توسعه و ملت‌سازی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌است، که این شش کشور شامل: سوئیس و بلژیک، سومالی و بوتسوانا، چین و روسیه است و در نهایت نظریه کتاب سه عامل اساسی را به عنوان عوامل مهم در موفقیت ملت‌سازی و توسعه در نظر گرفته‌است. اول: دولت متمرکز قدرتمند با دیوان‌سالاری مؤثر مرکزی قوی، که بتواند در شرایط و لوازم توسعه، نیازهای جامعه را به سرعت برآورده کند. دوم: زبان واحد است؛ یعنی، زبان واحدی در کشور وجود داشته‌باشد و سوم: نیروهای داوطلبانه توسعه‌خواه جامعه مدنی که در کشور فعالیت می‌کنند.» (احمدی، ۱۴۰۳: ۳)

یک صاحب‌نظر اروپایی با بررسی اوضاع چند کشور به برآورد خاصی رسیده و سه عامل مذکور را به عنوان عوامل اصلی دخیل در ملت‌سازی و توسعه به‌شمار آورده‌است. آیا خواننده یا استاد ایرانی نباید در مواجهه با سرجمع نظرات وی تدبّر و تعقل کند و در باره تناسب یا عدم تناسب آن با شرایط جامعه ایران بیندیشد؟! صرف منطبق بودن برداشت یک صاحب‌نظر اروپایی با نظر یک استاد تمامیت‌خواه ایرانی دلیل کافی برای پذیرش درست آن برداشت نیست. در کشورهای مورد اشاره از قبیل سوئیس، بلژیک و روسیه مطلب به گونه‌ای که آقای احمدی طرح می‌کند، نبوده و حق حیات و حقوق زبان‌های مختلف به رسمیت شناخته شده‌است و آنها به مانند صاحب‌نظران عقب‌مانده ما از قلع و قمع زبان‌های غیر فارسی و لزوم اتخاذ یک زبان واحد از طرف مردم سخن نگفته‌اند. از سوی دیگر تجربه ثابت کرده یک نظام دیوان‌سالار متمرکز به مرور زمان به قدری سنگین و غیر قابل انعطاف می‌گردد، که در نهایت با از دست دادن پویایی و قدرت به روز رسانی خود، برای جامعه خود فاجعه خلق می‌کند. مسئله فعالیت داوطلبانه نیروهای توسعه‌خواه جامعه مدنی در کشور مشکلی هم را حل نمی‌کند و اصولاً یک نظام متمرکز مبتنی بر سیستم اداری سنگین فرصتی برای فعالیت مؤثر و عرض اندام نیروهای جامعه مدنی باقی نمی‌گذارد.

احمدی در نوشته خود ضمن تعریض به رشته تحصیلی و تخصص معاون اول رئیس جمهور، اظهارنظر در باره مسائل سیاسی، من جمله تمرکززدایی را در حیطه اختیارات و صلاحیت استادان علوم انسانی قرار داده و با تقسیم ساختار قدرت در ایران به دو بخش: «انترناسیونالیستی امت گرا» و «ملت گرا»، دولت را در جایگاه ملت گرا قرار داده و با ضعیف دانستن موقعیت دولت در ایران، تمرکززدایی و فدرالیسم را از موجبات تضعیف بیشتر قدرت دولت فرض کرده است. احمدی تمرکززدایی را قوم گرایی و تضعیف فرهنگ ایرانی معنی کرده و در تشریح نظر خود می گوید:

« این گفته در واقعیت و اساس به معنای قوم گرایی فرهنگی و تضعیف فرهنگ ایرانی است. چنین چیزی قطعاً تنها عناصر معدود مورد افتخار ایرانیان در جهان را، که یکی هویت و تاریخ پرشکوه ایران است و دیگری زبان بلند آوازه پارسی، مورد خطر جدی قرار خواهد داد. در این راستا برخی لوايح بسیار خطرناک نیز در مجلس شورای اسلامی در رابطه با حق تدریس و تحصیل در مدارس به زبان های محلی در حال طرح و تصویب است، که تهدید زبان ملی؛ یعنی، زبان فارسی را بیش از پیش نیز برای ما خاطرنشان می سازد. » (همان: ۳)

اگر به جای فرهنگ ایرانی، فرهنگ فارسی بگذاریم خیلی بهتر و بیشتر می توانیم مافی الضمیر دکتر احمدی را در معرض دید قرار دهیم. اصل و اساس نظر آقای احمدی و شرکا حفظ حاکمیت ظالمانه زبان و فرهنگ فارسی و تعمیم آن زبان و فرهنگ به مردم غیر فارس می باشد و به طور طبیعی آنها با هر آنچه که خدشه ای در این هژمونی وارد کند، به مخالفت برمی خیزند. در این بخش یک ویژگی مهم اندیشه شوونیست ایرانی هم، که عبارت از قدرت تخیل و توهم نزد پیروان این اندیشه است، خودنمایی می کند. احمدی به عنوان نماینده ای از این گروه تاریخ ایران و زبان فارسی را دو عنصر مورد افتخار ایرانیان در جهان معرفی می کند. تاریخ مد نظر شوونیست ایرانی ترکیبی از وقایع ساختگی با مصادره تاریخ دیگر اقوام به نفع یک قوم است و این تاریخ اوضاعی متزلزل داشته و هر لحظه در معرض فرو ریختن و برملا شدن جعلیات در آن است و ایجاد فضای اختناق برای عدم چون و چرا در باره تاریخ نویسی رسمی ایران از این نگاه نشئت می گیرد. زبان فارسی هم به علت قلت نفوس مردمان فارسی گو، برخی ضعف های ذاتی این زبان در حوزه قاعده و گرامر و اقتباس وحشتناک واژه از دیگر زبان ها؛ آوازه چندان در خارج از مرزهای ایران ندارد، تا موجب افتخار ایرانیان در جهان باشد. مخالفت با زبان های غیر فارسی و خطرناک خواندن لوايح مربوط به تحصیل و تدریس به زبان های غیر فارسی در ایران هم از همان ترس، استبداد زبانی و فرهنگی و عقب ماندگی اندیشه در نزد این گروه حکایت می کند.

حمید احمدی به سیاستمداران و تصمیم گیران ایرانی توصیه می کند پیش از اظهار نظر یا سیاست گذاری با متخصصان علوم انسانی از نوع خود وی مشورت کنند:

« امید است که سیاستمداران و تصمیم‌گیران در موضوعاتی از این دست پیش از طرح موضع و سیاست‌گذاری از نظر متخصصان بهره گرفته و اسیر گفتمان‌های سطحی بی‌پایه سیاسی - ایدئولوژیک غیر علمی از مد افتاده و جو سازی رسانه‌ای نشوند و بر وظایف اصلی دولت تأکید کنند. » (همان: ۳)

با پذیرش نظر حمید احمدی باید معتقد باشیم اکنون کشورهایی چون: آمریکا، کانادا، آلمان، سوئیس، اسپانیا، هند و برخی دیگر با نظام‌های سیاسی سطحی بی‌پایه سیاسی - ایدئولوژیک غیر علمی از مد افتاده کشور خود را اداره می‌کنند و راز عقب‌ماندگی و فقر مردم کشورهای مذکور هم در استفاده از همان روش کهنه نهفته‌است!! احمدی و شرکا در موضوعاتی از قبیل مسئله فدرالیسم، تمرکززدایی و زبان‌های غیر فارسی تنها خود و همفکران خود را در جایگاه متخصص و صاحب‌نظر می‌گذارند و هیچ حقی برای صاحب‌نظران دوستدار زبان و فرهنگ اقوام غیر فارس در نظر نمی‌گیرند.

مجال سخن در باب آرا و معتقدات دکتر حمید احمدی بسیار گسترده است و این مقال گنجایش اشاره به همه زوایای اندیشه ناپاک و دگم این عنصر بداندیش را ندارد و برای خالی نبودن عریضه به ذکر دو اظهار نظر از دو فارغ‌التحصیل دکترای علوم سیاسی، که در زمره دانشجویان دوره دکترای احمدی بوده‌اند؛ اکتفا می‌کنم. برابر گفته‌های یکی از این دوستان، برای دکتر احمدی مسئله اقوام ایرانی و حقوق زبانی و فرهنگی آنان هیچ‌گونه موضوعیتی نداشته و او سرتاسر ایران را فارس و متکلم به فارسی در نظر می‌گرفت و با هر گونه طرح مسائل مردمان غیر فارس مخالفت می‌کرد. اظهار نظر دوم هم به گونه دیگری معتقدات احمدی را برملا می‌ساخت. این فارغ‌التحصیل علوم سیاسی اظهار می‌کرد در طول دوران دانشجویی با شناختی که از روحیات و عقاید احمدی داشتم، خیلی تمایلات هویت‌گرایانه خود را آشکار نمی‌کردم. او اضافه می‌کند در دوران تحصیل گاهی برخی شماره‌های نشریه «نوید آذربایجان» را برای دکتر احمدی می‌بردم و او با مشاهده مطالب این نشریه می‌گفت: پس استاندار و اطلاعات آنجا چه می‌کنند، که چنین مطالبی چاپ و منتشر می‌شود؟! در نظر احمدی استاندار و اطلاعات و نهادهای امنیتی و نظامی و انتظامی شأن سرکوب‌گری داشته و موظف بودند مانع هر گونه اظهار نظر و اعلام درد و تضارب آرا از سوی هویت‌گرایان باشند و چوب در آستین فعالان سیاسی - مدنی آذربایجان نمایند. همین نکته به خوبی دشواری کار حق‌خواهان اقوام غیر فارس در ایران را برملا می‌کند و نشان می‌دهد داعیه‌داران حقوق زبانی، فرهنگی و اقتصادی مردمان غیر فارس ایران در مقابل چه موجودات مستبد و عقب‌مانده‌ای صف‌آرایی کرده‌اند!

۲- احسان هوشمند

احسان هوشمند دومین اظهار نظر کننده در باره موضوع ویژه‌نامه آنتره بوده، که عنوان «پژوهشگر مطالعات قومی» در ذیل نام او درج گشته است. او مطلب خود با عنوان «آیا دولت می‌خواهد کشور را با بحران تازه‌ای دست به گریبان کند؟» را با اشاره

به مشکلات متنوع داخلی و خارجی کشور آغاز می‌کند و اظهارات محمدرضا عارف، یا تصمیم دولت برای تمرکززدایی را گام دیگری برای افزودن بر مشکلات کشور قلمداد می‌کند. او طرح مذکور را فاقد مبنای مطالعاتی و کارشناسی در باره استان‌ها و نشانگر درک نادرست و غیرکارشناسی از ریشه‌های مسائل کشور دانسته‌است:

« در این موقعیت سیاست‌مداری چون آقای عارف، که سمت معاونت اول رئیس جمهور را یدک می‌کشد، بدون هیچ مبنای مطالعاتی و کارشناسی در باره استان‌ها سخنانی بیان کرد، که نشانگر درک نادرست و غیر کارشناسی از ریشه‌های مسائل دست به گریبان کشور است. » (هوشمند، ۱۴۰۳: ص ۴)

هوشمند با ذکر مثالی از مشخص نبودن حدود دزفول و اندیمشک بعد از الحاق صالح‌آباد به اندیمشک؛ می‌کوشد در مقابل اجرای تمرکززدایی یا نظام فدراتیو سدی از مشکلات و موانع ترسیم کرده و در میدان عمل اجرای طرح مذکور را ناممکن نشان دهد. آقای هوشمند بعد از این به مبحث پرتکرار و مبهم «کشور و ملت تاریخی ایران با هزاران سال تجربه مشترک و فرهنگ ریشه‌دار و بی‌توجهی به اشتراکات و برجسته کردن برخی تفاوت‌ها» رجوع کرده و می‌نویسد:

« در باره سخنان آقای دکتر عارف مبنی بر اینکه دولت در نظر دارد که اتحاد و همبستگی کشور را با نوع جدیدی از مدیریت، که تفرقه‌گرا و پراکنده‌ساز است؛ یعنی، مبدل کردن استان‌ها به محل چالش‌ها و منازعات تازه، وارد عصر جدیدی کند؛ سخنی خام، نگران‌کننده و نمایانگر بی‌توجهی کامل مسئولین کشور به شرایط کشور است. چنین تصویری از کشورداری برای کشور و ملت تاریخی ایران با هزاران سال تجربه مشترک هم‌زیسته و فرهنگ ریشه‌دار، نشانگر بی‌توجهی به مشترکات و برجسته‌کردن برخی تفاوت‌ها است. » (همان: ۴)

هوشمند به پیروی از افکار مرسوم، یا به عبارت بهتر تخیلات مرسوم در میان طبقات برگزیده ایرانی در باب تاریخ ایران، تمرکززدایی یا فدرالیسم را ایجاد مدیریت تفرقه‌گرا و پراکنده‌ساز معنا می‌کند و به پیروی از ابطال مرسوم در میان پان‌فاریسیست‌های ایرانی تصویری از کشورداری برای کشور و ملت ایران در گذشته ترسیم می‌کند، که با همان تاریخ رسمی و دولتی نیز تباین دارد. همین تاریخ رسمی و دولتی نشان می‌دهد در عهد اشکانی و ساسانی گونه‌ای نظام فدراتیو و غیر متمرکز رایج است و حکمران منطقه‌ای به طور موروثی یا اکتسابی با ابراز وفاداری نسبت به حاکم مقتدر در حکومت منطقه خود ابقا می‌شود و مناسبات او با حکومت قوی‌تر، یا حکومت اصلی با اعلام اطاعت، دادن مالیات و خراج و فرستادن نیرو در هنگام جنگ برقرار می‌گردد و حکومت اصلی در جزئیات امور مناطق و نواحی دارای زبان‌ها و فرهنگ‌های متفاوت دخالتی ندارد. طرح مسائلی چون هزاران سال تجربه مشترک و فرهنگ ریشه‌دار و حکومت متمرکز بازپچه‌های دست‌ساز صاحب‌نظران مغرض قرن اخیر در ایران است. آنها با یک طراحی نادرست تصویری از یک حکومت مرکزی و متمرکز برای همه اعصار تاریخ ایران و مردمی دارای زبان و فرهنگ مشترک می‌کوشند همین نسخه ساختگی را برای امروز ایران هم تجویز کنند. از همین رو بر اشتراکاتی که بخشی

از آنها ساختگی است، تأکید کرده و از دامنه و اهمیت وجوه اختلاف از قبیل: تفاوت عمده در زبان و فرهنگ با استفاده از تعبیری چون «برجسته کردن برخی تفاوت‌ها» می‌کاهند.

از نظر احسان هوشمند ریشه مسائل توسعه‌ای کشور، نه اختیارات استانداران یا استان‌ها، بلکه نوع حکمرانی کشور است. او برای اثبات نظر خود مثالی از آذربایجان شرقی می‌آورد و اظهار می‌دارد این استان در پنجاه سال گذشته بیش از هر استان دیگری دارای استانداران و مسئولین سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی محلی بوده، لیکن شاخص‌های توسعه انسانی و توسعه اقتصادی بخش غربی استان دو دهه از بخش شرقی استان جلوتر است. با این مثال او نتیجه می‌گیرد واگذاری اختیارات افزون‌تر به استان‌ها، مقامات منطقه‌ای مشکلی را حل نخواهد کرد.

۳- اصغر دادبه

دکتر اصغر دادبه استاد بازنشسته فلسفه دانشگاه علامه طباطبائی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی این دانشگاه و مسئول بخش ادبیات مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، سومین اظهار نظر کننده در باره گفته‌های عارف با عنوان «نگرش علمی و واقع‌بینانه به سخنان دکتر عارف» بوده است. دکتر دادبه در میان شخصیت‌های اظهار نظر کننده در این ویژه‌نامه در ردیف ناجورترین وصله‌ها قرار دارد و محتملاً ترتیب‌دهندگان ویژه‌نامه برای قطور ساختن نوشته و افزودن بر شمار شخصیت‌های اظهار نظر کننده، سهمی هم برای دکتر دادبه در نظر گرفته‌اند، مردی با افکاری کهنه و هم‌نشین سابق ناسیونالیست‌های خشک مغز گذشته، که دست بر قضا تخصص او نیز سنخیتی با موضوع مورد بحث نداشته و نوشته‌ای معجون‌گونه از فلسفه، ادبیات و تخیلات و غرض‌ورزی‌های مبتنی بر شووینیسم فارسی‌گرا ارائه کرده است.

از نظر دادبه به مسائل مختلف انسانی، که مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را نیز در بر می‌گیرد، می‌توان از دو دیدگاه آرمانی و علمی نگریست. او طرح موضوع از سوی محمدرضا عارف را مبتنی بر نگرش آرمانی دانسته و به تلویح عارف را فاقد صلاحیت علمی برای اظهار نظر و سیاست‌گذاری در موضوع مورد اشاره دانسته و از ضرورت تقسیم کار و توجه به تخصص سخن گفته است. به اعتقاد دادبه نگرش به موضوع از دریچه علمی و واقعیت شرایط دیگری را طلب می‌کند و جایی برای خوش‌بینی و آرمان‌گرایی باقی نمی‌گذارد. به گمان وی در عالم آرمان همه چیز مثبت و راه هموار است، لیکن در عالم واقع مثبت و منفی درآمیخته، راه ناهموار است و سنگلاخی از غرض‌ها و مرض‌ها و کج‌اندیشی‌ها در سر راه قرار دارد:

«بی‌گمان جناب عارف در ذهن آرمان‌گرای خود تشبیهی سامان داده‌اند، تا بگویند استاندار در حوزه مسئولیت خود اختیاراتی دارد، شبیه اختیارات رئیس‌جمهور، اما در روزگاری به سر می‌بریم، که ذهن کج‌اندیشان صاحب غرض و مرض به جای

استان، کشوری جدا با رئیس جمهوری جداگانه در نظر می‌گیرد. کار هم به ذهن محدود نمی‌ماند و کوشش‌ها می‌شود و نقشه‌ها کشیده می‌شود، تا ماجرا از ذهن به عین آید و صورت عمل پیدا کند.

نیازی به توضیح من معلّم نیست. مگر سیاستمداران صبح تا شب نمی‌شنوند، که در کمال بی‌حیایی از جدایی‌طلبی سخن‌ها می‌رود؟ این وضع نامطلوب خطرناک آنگاه تشدید می‌شود، که خدای ناکرده بعضی از مسئولان هم با داشتن چنان اختیارات وسیع، به قول شاعر چنان معشوق بی‌وفا سری با عاشق داشته باشند و دلی با رقیب! تجربه سال‌های گذشته هم مثبت مدّعی ماست. « (دادبه، ۱۴۰۳: ۵)

همین بخش به خوبی از ذهن بیمار و منطق زیاده‌خواه و کهنگی افکار دادبه و کل دستگاه شووینیسیم ایرانی پرده برمی‌دارد و نشان می‌دهد اساس کار در اندیشه و سیاست آنها بر سوء ظن بیمارگونه، ظلم، زیاده‌خواهی و استثمار اقوام غیر فارس استوار است. او همه اقوام غیر فارس ایرانی را مشکوک، خائن و بداندیش قلمداد می‌کند؛ خائینی که لیاقت واگذاری اختیارات بیشتر را ندارند و باید پیوسته زیر نگین تسلط فارس‌ها باشند! در باب وحشت از جدایی‌طلبی در میان اقوام ایرانی هم مسئله در خور تأمل است. لابد غیر فارس ایرانی ذاتاً خائن، بی‌حیا، عامل تفرقه، وابسته به دشمنان ایران و مترصد سوء استفاده از فرصت‌ها است!! من اینها را لابد گرفته و می‌پرسم: چه عواملی غیر فارس ایرانی را این‌گونه متمایل به جدایی و واگرایی کرده‌است؟ لابد از چیزی ناراحت است. لابد از این جدایی نفع می‌برد؛ لابد فارس غالب بر مقدرات کشور از تمرکزگرایی نفع می‌برد و لابد جدا کردن راه ادامه حیات غیر فارس ایرانی به زبان فارس، حاکمیت او و امپراتوری جعل و دروغ اوست، که این گونه دیوانه‌وار از واگرایی غیر فارس وحشت دارد و همه اصول اخلاق و سیاست و انسانیت را در پای این اندیشه قربانی کرده؛ از ترس مرگ خودکشی می‌کند. او در این راه آن قدر سرسام گرفته، که حتی حاضر است با استمرار سیاست غیر عادلانه و تفرقه‌افکن خود، کار را تا نابودی ایران پیش ببرد، لیکن در مقابل درخواست‌های معقول، طبیعی، قانونی و برحق غیر فارس نم‌پس ندهد.

به گمان دادبه قصد دولت از پیشنهاد تمرکززدایی کاستن از کاغذبازی و مشکلات مردم است، لیکن هدف دولت با تمرکززدایی و فدرالیسم برآورده نمی‌شود و با دادن اختیارات بیشتر به استان‌ها دامنه تخلفات و خودسری‌ها گسترش خواهد یافت. او معتقد است کاستن از مشکلات راه حل‌های تجربه‌شده‌ای دارد، که باید به آنها تمسک جست. دادبه حرفی از این راه حل‌های تجربه‌شده نمی‌زند و فقط به تبعیت از ذهن عقب‌مانده خود، یک راه حل سهل پیشنهاد می‌کند. او چاره کار ایران را انتخاب مدیران علاقه‌مند به کار و تأمین معاش او می‌داند و معتقد است اگر این دو شرط در انتخاب رعایت شود؛ علاقه که از آن احساس مسئولیت به بار می‌آید و به تأمین معاش می‌پیوندد، از کارگزار، عاملی چابک و پویا می‌سازد و کارها هم نظم و نظام می‌یابد و هم سرعت.

دادبه با رجوع به فن خود فلسفه، عمده نوشته خود را مصروف وررفتن با عبارت فلسفی «وحدت در عین کثرت» و انطباق آن با اوضاع ایران می‌کند. دادبه نخست با تمسک به ندید بدیدی رایج در میان شووینیست‌های ایرانی این قاعده برگرفته از

نوافلاطونیان را به حکمت ملی ایرانیان وصله می‌زند، سپس اضافه می‌کند: فلسفه هر کشور به گونه‌ای بازتاب چگونگی آن کشور در ذهن متفکران جستجوگر است. در نظر دادبه قاعده وحدت در عین کثرت آیینۀ تمام‌نمای ایران است:

« وحدت و کثرت و وحدت در عین کثرت، که به عنوان بحثی فلسفی از آن سخن رفت، درست و راست آیینۀ تمام‌نمای میهن ما ایران است. ایرانی که به ظاهر متکثر می‌نماید و به واقع واحد است. اقوام گوناگون در جاهای گوناگون با لهجه‌ها و زبان‌های گوناگون، اما همه ایرانی و در اتّصاف به صفت واحد ایرانیّت مشترک و این؛ یعنی، همان وحدت در عین کثرت است؛ کثرت ظاهری و وحدت واقعی. » (همان: ۶)

این بازی مسخره با کلمات، اسم رمز ادامه وضع موجود به نفع یک قوم از اقوام ایرانی است و در دستگاه فکری دادبه و همانندان او مقرر نیست این جلوه‌های متنوع کثرت در ایران نفعی از منافع و جایگاهی از مناصب داشته‌باشند. البته ظاهر امر تا حدودی رعایت می‌شود و کسانی از آن اقوام به مسند می‌رسند، ولی تنها حق دارند در چهار چوب معین شده از جانب قوم غالب حرکت کنند.

او با طرح عباراتی چون «ایرانی به ظاهر متکثر می‌نماید و به واقع واحد است.» و «ظاهربینان از هر چیز بهانه‌ای برای تکثر می‌تراشند، آن هم تکثری، که در نگاه آنان برهان جدایی است.» و «آنچه بناست انجام شود مقدمۀ تبدیل وحدت حقیقی ایران به کثرتی واقعی است، که واقعی نیست.» [۱] نشان می‌دهد بعد از عمری خواندن و نوشتن همچنان ذهنی بسته داشته و تنها از نظرگاه دگم خود به مسائل ایران نگریسته و برای اقوام غیر فارس ایرانی سهم و حقی برای اندیشیدن، اظهار کردن و مطالبۀ حقوق مغضوبه در نظر نمی‌گیرد:

« به نظر می‌رسد آنچه خدای ناکرده بناست انجام شود، مقدمۀ تبدیل وحدت حقیقی میهنمان ایران - زبانم لال - به کثرتی واقعی است، که واقعی نیست، زیرا باز هم تأکید می‌کنم که اصل وحدت است و کثرت جلوه‌ای است از این وحدت. بگذارید به تعبیر قدما «پوست باز کرده»؛ یعنی، صریح و بی‌پرده بگویم: همیشه اصل ایران بوده‌است و همچنان اصل ایران است و باید چنین باشد و اگر به هر صورت به کثرات، که فروع وحدت‌اند؛ نقش اصل بدهیم، یا کاری کنیم که مغرضان چنین مجالی بیابند، در عین تأسّف باید عرض کنم نتیجه کار می‌شود آنچه نباید بشود، که چنین مباد که چنین مباد! » (همان: ۶)

این عصارۀ سخن مردی است که برای اظهار نظر در بارۀ موضوع، فاقد صلاحیت و اهلیت علمی لازم بوده، از این رو نتوانسته از سر و کله زدن با یک تعبیر و یک قاعده بی‌ارتباط با موضوع فراتر رود و دلایل معقول اقامه کند. کلمۀ ایران هم برای این گروه مستمسکی بوده، تا تمام رذایل و تمام زیاده‌خواهی خود را در پشت آن پنهان کنند. به تعبیر زیدی: وطن تنها یک مفهوم مجرد غیر قابل لمس نیست، که در مجالس سخن‌رانی و شعر و خطابه موضوع صحبت قرار گیرد. وطن همین کوه‌ها و صحاری و دشت‌ها و کویرها و ساکنین آن اعمّ از ترک و کرد و فارس و عرب و توانگر و درویش و اشراف و گداست و لازمۀ وطن‌دوستی

دوست داشتن همین سرزمین‌های بی‌حاصل و کویرهای خشک و مردمان ناتراشیده و یقه چرکین و بیابان‌گرد و بازاری آن است. (ناطق، ۱۳۶۸: ۱۶ - ۱۵) گذشت آن روزگاری که با کشیدن هاله‌ای قدسی دور نام ایران، اجحافات سیاسی، زبانی، فرهنگی و اقتصادی در حق مردم غیر فارس ایران توجیه می‌گشت. در نگاه مردم و نخبگان غیر فارس اکنون وطن دیگری است، که باید برای همه بجوشد، نه فقط برای یک قوم. استمرار پنهان شدن پشت کلمه وطن برای توجیه زیاده‌خواهی‌ها و استمرار سلطه سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بر اقوام غیر فارس همین وطن را هم به باد فنا می‌سپارد. دادبه و امثال او ذهن خود را در باره علل مطالبات اقوام غیر فارس ایرانی یا واگرایی لایه‌هایی از فعالان سیاسی - فرهنگی اقوام به درد نمی‌آورند و تنها از دریچه زور، گردن‌کلفتی و حفظ سیطره فارسی به قضایا می‌نگرند.

۴ - کوروش احمدی

کوروش احمدی دانش‌آموخته علوم سیاسی و دیپلمات پیشین ایران در سازمان ملل متحد هم در مطلبی با عنوان «فدرالیسم مناسب شرایط ایران نیست». سخنان دکترعارف را حاصل یک مطالعه جدی و و کارشناسی نمی‌داند و معتقد است استاندار منتخب دولت و مدیران کل در استان‌ها تابع وزارت‌خانه خود هستند و استاندار نمی‌تواند رئیس جمهور استان باشد. البته واقع مطلب هم جز این نیست و به احتمال بسیار اندیشه شکل گرفته در اذهان دولت‌مردان جز همین ساختار فعلی با کمی اختیارات بیشتر چیز دیگری نبوده و سخنان آقای عارف تنها تداعی گر ضرب‌المثل برداشتن چوب و فرار گربه‌دزد بوده‌است. بخصوص که احمدی در ادامه سخنش می‌گوید:

«همین اظهارات گذرا می‌تواند خسارت‌بار باشد. فدرالیسمی که برخی ممکن است از این سخنان، یا برخی سخنان آقای پزشکیان نتیجه بگیرند، تناسبی با شرایط ایران، که همواره یک ملت یکپارچه بوده، ندارد. تعیین مرزهای یک نظام فدراتیو واقعی در ایران نه ممکن است؛ نه لازم و هیچ نیازی به اینکه وارد مناقشاتی عظیم در این رابطه شویم؛ وجود ندارد. مرزهای استانی کنونی بر مبنای سلاقی دولت مرکزی و اقتضائات اداری و اجرائی شکل گرفته و همین نیز گاهی منشأ اختلافات و تعارضات گسترده بوده‌است.» (احمدی، ۱۴۰۳: ۶)

این نیز تأکید دیگری بر نوع اندیشه ناسیونالیست فارسی‌گرای ایرانی است. او ایران را موجودی جدا و متفاوت از همه جای دنیا معرفی می‌کند و فرمول‌های رایج در دیگر نقاط را قابل انطباق با ایران نمی‌داند و البته دلیل قانع‌کننده‌ای برای این تفاوت برنمی‌شمارد. به دروغ ملت ایران را یک ملت یکپارچه از بدو پیدایی بشر تا به امروز معرفی می‌کند و می‌کوشد با دشوار، بلکه غیر ممکن نشان دادن برقراری یک نظام فدراتیو، همگان را به پرهیز از اندیشیدن به چنان نظامی وادارد. او ادعا می‌کند «ممالک محروسه ایران» هیچ نسبتی با فدرالیسم نداشته‌است:

« بر خلاف ادعای برخی، ممالک محروسه ایران در گذشته‌های دور هیچ نسبتی با فدرالیسم نداشته‌است. والیان آن ممالک توسط شاه تعیین و عزل می‌شده‌اند. اختیارات آنها را شاه دیکته می‌کرده و در صورتی که بعد مسافت اجازه می‌داده؛ شاه در جزئی‌ترین امور آنان مداخله می‌کرده‌است. » (همان: ۷)

مرکزگرای ایرانی با همین راحتی و وضوح، واقعیات را معکوس جلوه می‌دهد و افکار امروزی خود را به گذشته صادر می‌کند. شاید مختصات «ممالک محروسه» با معیارهای فدرالیسم امروزی مغایرت‌هایی داشته‌باشد، لیکن در ذات خود حامل گونه‌ای از خودگردانی بوده و شرایط زمان هم اجازه مداخله در جزئیات امور را به حکومت مرکزی را نمی‌داده‌است.

احمدی معتقد است اگر دولت چهاردهم در اندیشه توسعه متوازن و عادلانه در کشور است، باید سه کار انجام دهد. او به جای تمرکززدایی و واگذاری اختیارات به استان‌ها، سه راه حل برای حل مسائل و معضلات کشور پیشنهاد می‌کند:

- ۱ - توزیع بهینه و مناسب منابع با اولویت مناطق دریایی و مناطق محروم بر پایه یک طرح جامع آمایش سرزمینی
- ۲ - تمرکززدایی با محوریت شهرها از طریق تقویت شورای شهر و انتخابی کردن مقامات شهری
- ۳ - اجرای اصول حکمرانی خوب از قبیل: حاکمیت قانون، شفافیت، کارآمدی، مشارکت عمومی، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، فسادستیزی و شایسته‌سالاری

راه حل‌های پیشنهادی احمدی البته معقول هستند، لیکن در آنها خبری از حقوق زبانی و فرهنگی و افزایش مشارکت اقوام غیر فارس در حاکمیت کلان کشور مشاهده نمی‌شود و در ذهن و فکر این گروه این قبیل حقوق و مطالبات جایگاهی ندارند.

۵ - مهدی ذاکریان

مهدی ذاکریان عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و تحقیقات هم در مطلبی با عنوان «واگرایی و ابتذال در نظام اداری» به انتقاد از گفته‌های آقای عارف پرداخته و با مردود دانستن طرح مباحثی چون تمرکززدایی و رئیس جمهور دانستن استاندار در هر استان، می‌نویسد:

« طرح مباحثی چون استاندار رئیس جمهور استان، نوعی ابتذال در ادبیات سیاسی حاکمان است، که نتیجه‌ای جز فرار از مسئولیت ساخت و نجات کشور ندارد. » (ذاکریان، ۱۴۰۳: ۷)

او در باره چند و چون این ابتذال توضیحی عرضه نکرده، سپس فدرالیسم را خطری برای امنیت ملی ایران تلقی کرده؛ اضافه می‌کند:

« بحث استان‌سالاری تقلیل درد و نفع مشترک ایرانیان به صورتی است، که در هر استان مشکلات خودش را دارد و بس! به دیگران هم ارتباطی ندارد! همه مسائل ما اعم از سیاسی، دفاعی و امنیتی، مسائل فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، گردشگری

و آموزشی را ملت ایران یکجا و یکپارچه درک و لمس کرده‌است. به همین دلیل نیز ایرانیان دیگر حکمرانی بد نمی‌خواهند. نه اینکه این مسائل را برای هر استان تافته‌ای جدابافته از استان‌های دیگر دانست! تهدید و خطر برای امنیت ملی ایران نگرانی همه‌ی ماست. همچنین توانمندی استان‌های ایران متفاوت و تکمیل‌کننده‌ی یکدیگر است. چنین ویژگی خاص در استان‌های ایران همبستگی ملی ما را تحکیم می‌کند. « (همان: ۷)

در همین بخش از نوشته‌ی کوتاه مهدی ذاکریان به عنوان عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و تحقیقات، چندین غلط نوشتاری و ویرایشی وجود دارد و می‌تواند نموداری از سطح دقت نظر وی در اظهار نظرها باشد، لیکن مشکل اصلی در این قبیل اشتباهات نیست، فاجعه‌ی زمانی رخ می‌نماید که می‌بینیم این مدّعی استادی دانشگاه، از مسائل کشور خود بی‌خبر می‌باشد، در مقابل تبعیض‌ها در حق مردم نواحی مختلف کشور بی‌تفاوت است و نگاه ساده‌لوحانه‌ای نسبت به اداره‌کردن کشور دارد. آقای ذاکریان ذهن خود را برای اندیشیدن در باره‌ی شرایط عینی کشور به درد نمی‌آورد و از خود نمی‌پرسد نظام اداری به شدت متمرکز ایران در قرن اخیر چه معجزه‌ای برای پیشرفت کشور، یا راضی نگه داشتن همه‌ی اقوام ایرانی نمایان کرده، که نظام فدراتیو قادر به برآوردن آن نباشد؟ نتیجه‌ی یک قرن حکومت متمرکز مقتدر کشاندن کشور به افلاس سیاسی، اقتصادی و اخلاقی بوده و حالا یا باید به فکر ایجاد تحولی در اداره‌ی کشور باشیم، یا با استمرار این حاکمیت متمرکز فاقد انعطاف و شدیداً معتقد به تبعیض، کشور را در معرض فروپاشی همه‌جانبه قرار دهیم.

ذاکریان معتقد است مدیران جمهوری اسلامی را اصول حکمرانی را بلد نیستند. وی اصول حکمرانی خوب را در شفافیت، پاسخگویی و مشارکت در سطح کل کشور می‌داند. ذاکریان طرفدار دولت کوچک است، از این رو اعتقاد دارد استان‌سالاری به بزرگ‌تر شدن و افزایش هزینه‌های دولتی، که از تأسیس کارخانه گرفته، تا مجوز اکران فیلم و چاپ کتاب را جزء وظایف خود می‌داند، کمک خواهد کرد. به عقیده‌ی وی همه‌ی مردم ایران با هر دین و زبان و مذهبی آماده‌ی خدمت در همه‌ی جای ایران هستند، که با خط‌کشی‌های استانی، کشور از سرمایه‌ی انسانی محروم می‌ماند:

« باید هشدار داد که چنین ایده‌هایی که امروز از زبان معاون اول رئیس جمهور خارج شده‌است، یک تبعیض بزرگ علیه افراد شایسته در کشور است، که انتخاب‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در استان بر اساس فهم قومیتی و استانی شکل گیرد، حال آنکه همه‌ی استان‌ها، همه‌ی مذاهب، همه‌ی اقوام و به عبارتی همه‌ی ملت ایران برای هر جای ایران آماده‌ی خدمت و پیشرفت و سازندگی‌اند. چنین خط‌کشی‌ها و تقسیم‌بندی‌های استانی مانع بزرگی برای شایسته‌سالاری است و باید انتخاب مسئولین بر اساس تخصص و علم اشخاص از هر جای کشور صورت بگیرد. چنین تبعیض بزرگی که از ملاک شایستگی عدول کنیم؛ به معنای نقض حقوق بشر است. « (همان: ۷)

این بخش از نوشته معنای ساده‌ای دارد. ذاکریان چند دهه‌ای از زمان عقب مانده‌است. برخی صاحب‌نظران در چند دهه پیش از سیاست انتصاب مدیران غیر بومی در عهد پهلوی؛ بخصوص در زمان رضاشاه انتقاد کرده و از انتصاب مردم بومی به پست‌های اداری در منطقه خود استقبال کرده‌بودند و حالا آقای ذاکریان راه بازگشت به گذشته‌های دور را انتخاب کرده و از انتصاب مدیرانی از دوردست‌ها و ناآشنا به مسائل مناطق جانبداری کرده‌است! نوشته ذاکریان در مجموع عوامانه و دارای ادبیاتی سطح پایین است و تناسبی با جایگاه علمی مورد ادعای وی ندارد. همین بخش هم نمونه خوبی از مراتب بی‌دانشی و غرض‌ورزی وی در اختیار خواننده می‌گذارد. اول اینکه بعید است در اندیشه دکتر عارف، یا مجموعه سیاست‌گذاری کشور، اختیار کامل انتخاب استاندار بر عهده استان گذارده شود، تا از این رهگذر فهم قومیتی و استانی جایگزین فهم ملی گردد. دیگر اینکه هر فرد شایسته‌ای با هر مذهب و قومیت و زبانی می‌تواند در همان استان به خدمت پیشرفت و سازندگی کشور درآید، تا لازم نباشد مأمور سیرجانی در گنبد حکمرانی کند و مرد گیلک به عرب و بختیاری فرمان براند. اگر ذاکریان خیلی نگران نقض حقوق بشر در صورت اجرای نظام فدراتیو در ایران است، عجلتاً می‌تواند به نقض حقوق زبانی و فرهنگی و اقتصادی اقوام غیر فارس ایرانی اعتراض کند.

۶- آرش رئیسی‌نژاد

آرش رئیسی‌نژاد پژوهشگر مدرسه اقتصاد و علوم سیاسی لندن هم در نوشتاری با عنوان «نه به فدرالیسم و سیستم ایالتی» فدرالیسم را مقدمه تجزیه کشور دانسته و می‌نویسد:

«مظلوم ملت ایران، که گرفتار شما مسئولین شده. امروز سودای تجزیه کشور با هدف فدرالیسم دارید. در شرایطی که مجلس خوارترین نهاد شده، پارلمان استانی چه دستاوردی خواهدداشت؟ نسلی انقلابی که در جوانی به دنبال طیف گوناگونی از ایسم‌ها رفت، امروز مجذوب فدرالیسم و سیستم ایالتی گشته؛ گویی در آستانه پیری اکسیری شفاعت‌یافته؛ غافل از آنکه با ایجاد مرزهای تصنعی درون کشور با تداوم تاریخی گامی برای تجزیه برمی‌دارند. ایران هنوز برایشان موش آزمایشگاهی است.» (رئیسی-نژاد، ۱۴۰۳: ۸)

اگر به زعم ناسیونالیست‌های جهان سومی ایرانی، ایران کشوری با تداوم تاریخی لابد هزاران ساله بوده، امروزه چه اتفاقی افتاده، که شووینیست ایرانی از بیم تجزیه و واگرایی هم‌وطنانش شب و روز ندارد و اکثریت قاطع ملت خود را تجزیه‌طلب معرفی می‌کند. البته نگرانی او بر حق است. در قرن اخیر قومی ندید بدید و فاقد سابقه حکومت - با صرف نظر از مصادره حکمرانی اقوام دیگر به نام قوم خود - به یاری اجانب بر سر کار آمد و در سایه بدخواهی و نداشتن پیشینه حکمرانی، کشور را به جایی رساند، که در آن به جز فارس و چند گروه اتنیکی کوچک ساکن در میانه‌های کشور، همه اقوام عمده پیرامونی راه خلاصی خود از

حکومت این قوم گرسنه چشم و ناتوان را در واگرایی دیدند. درد اصلی این است، که برگزیدگان فارس و فارس شده در سایه همان بلاهت و اندیشه‌های ناسالم خود مشکل را درست تشخیص نمی‌دهند، مسئله را کج می‌بینند، کج تحلیل می‌کنند، نشانی‌های غلط می‌دهند، راه‌حل‌های عوضی ارائه می‌کنند و حفظ تمامیت ارضی کشور را در گرو استمرار ظلم و زورگویی می‌بینند.

رئیس‌نژاد در اظهارنظری غلط و مغرضانه و با قلب واقعیت، سیستم فدراتیو را راهی برای اتحاد میان کشورهای مستقلی می‌داند، که برای هم‌افزایی قدرت، تن به اتحاد می‌دهند. ادعای او اگر در باره کشورهای چون آمریکا و آلمان صحیح باشد؛ در مقابله با شرایط شوروی سابق، کانادا، هند، پاکستان و چند کشور دیگر نقض می‌گردد و این کشورها با اراده خود قدم در وادی فدرالیسم نهاده و این ساختار را برای اداره کشور خود پذیرفته‌اند. او نیز چون دیگر همفکران خود گفته‌های معاون اول رئیس‌جمهور در باب واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها را معادل فدرالیسم معنا می‌کند و معتقد است از این رهگذر بر دستگاه عریض و طویل نظام اداری کشور افزوده می‌شود.

رئیس‌نژاد شوراهای شهر را نمادی از فساد سیستماتیک، محل زد و بند، خویشتاوندسالاری و ناموفق بودن اداره کرد منطقه‌ای به حساب آورده و دولت‌مردان را از تکرار اشتباه برحذر می‌دارد. با این وجود او تمرکزگرایی را عامل توسعه نامتوازن دانسته و برای رفع مشکل دنبال کردن توسعه متوازن بر پایه آمایش سرزمینی و تقویت نظام حکمرانی شهری را پیشنهاد می‌کند و در جمع‌بندی نهایی خود می‌گوید:

« در عوض این چنین طرح‌های غیرکارشناسی و متوهمانه که کاملاً در راستای اهداف دشمنان ایران است، باید نظام حکمرانی شهری با گزینش مستقیم در کنار سیاست‌گذاری‌های هوشمندانه جهت هدایت سرمایه‌گذاری به مناطق محروم در پیش گرفته‌شود؛ امری که از نابرابری رفاهی و توسعه نامتوازن جغرافیایی می‌کاهد. تمرکززدایی و حکمرانی شهری آری؛ فدرالیسم و سیستم ایالتی خیر! » (همان: ۸)

بد فهمیدن مطلب در همین بخش هم خودنمایی می‌کند. رئیس‌نژاد مشکل توسعه نامتوازن را در بزرگ، سنگین و غیر پویا بودن نظام دیوانی یا احیاناً نبود آمایش سرزمینی صحیح می‌بیند و به عمد یا سهو از علت اصلی چشم می‌پوشد و نمی‌گوید حکومتگران، بخصوص در دوران بعد از جنگ با عراق، همچون خود وی بداندیش، نژادگرا و زیاده‌طلب تشریف داشته و به عمد سیل سرمایه‌های کشور را به سوی استان‌های فارس‌زبان روانه کرده و استان‌های پیرامونی را که اکثریت قاطع آنها غیر فارس بوده‌اند، بی‌نصیب به حال خود رها کرده‌اند. مشکل تنها این نیست و افرادی از نوع رئیس‌نژاد همه چیز را بر حول محور اقتصاد و توسعه می‌گردانند، در حالی که مطالبات زبانی، فرهنگی و جبران کسری مشارکت سیاسی اقوام غیر فارس ایرانی در اداره کشور نیز به اندازه اقتصاد برای آنها اهمیت دارد.

۷ - سیدعبدالامیر نبوی

سیدعبدالامیر نبوی عضو هیئت علمی مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران در نوشتار خود با عنوان «اختیارات رؤسای جمهور استان‌ها تا کجاست؟» پیشنهاد عارف را در ترکیب با گفته‌های خاتمی، گویای تمایل تعدادی از کنشگران سیاسی به اجرای فدرالیسم در ایران تلقی می‌کند و سؤالات و ابهاماتی در باره حدود اختیارات استانداران در روش جدید مطرح می‌کند و با اشاره به بسته بودن فضا و بسته بودن دست مدیران اجرائی، طرح مسائلی از نوع رئیس جمهور بودن استاندار در استان را رد کرده و در این باره می‌نویسد:

« به نظرم اگر قرار نیست استانداران از چنین اختیاراتی برخوردار باشند، طرح چنین گفته‌هایی بیشتر به یک شوخی شبیه است. » (نبوی، ۱۴۰۳: ۹)

بی‌تردید اگر مقامات کشور در امر تمرکززدایی و واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها جدی باشند، طبقاً چاره‌ای جز این ندارند، که در باره اختیارات استاندار و حدود آن اختیارات در روش جدید اداره ایالات و ولایات تأمل کنند و روش‌های مشخصی برای نحوه انتخاب و حدود قدرت و اختیار استاندار و مدیران کل استانی تعریف کنند.

۸ - مهدی تدینی

مهدی تدینی مترجم و پژوهشگر تاریخ و سیاست نیز از جمله مخالفان فدرالیسم و واگذاری امور به استان‌ها می‌باشد. او مخالفت خود را در مطلبی با عنوان «فدرالیسم و یک خطای نظری» اظهار کرده و می‌کوشد بر خلاف بیشتر اظهارنظرکنندگان در این ویژه‌نامه شکلی معقول و مبتنی بر استدلال به نوشته خود ببخشد، لیکن در نهایت کار نوشته او نیز سر از همان جاهایی درمی‌آورد، که مطالب دیگران درآورد. تدینی نوشته خود را با اشاره به دوگانه حکمرانی فدرال و مرکزگرا به ذکر نظرات موافقان و مخالفان فدرالیسم پرداخته، به مخالفت خود با فدرالیسم اذعان کرده و این مخالفت را مبتنی بر زاویه دید لیبرالیسم کلاسیک با فدرالیسم می‌داند و در توضیح نظر خود می‌نویسد:

« فرد لیبرال باید مدافع کاستن از حجم دولت باشد، نه اینکه لایه‌ای جدید به لایه دولت بیفزاید. در برابر تصدی‌گری دولتی - که خار چشم لیبرالیسم است - جامعه مدنی و بخش خصوصی است، نه یک دولت کوچک‌تر محلی. نمی‌توان در مقام لیبرال شعار سلب اختیارات از دولت سر داد و همزمان از واگذاری اختیارات به دولت‌هایی دیگر؛ یعنی، دولت ایالتی دم زد. این نه کمینه‌سازی، بلکه بیشینه‌سازی دولت است و با روح لیبرالیسم در تضاد است. » (تدینی، ۱۴۰۳: ۹)

تدینی و امثال او به عمد و برای پنهان کردن حقیقت ماجرا و نیت پلید خود پشت دیوار بزرگ‌سازی و بیشینه‌سازی دولت در صورت روی آوردن به فدرالیسم پنهان می‌گردند، در حالی که قرار نیست با واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها تغییر

گسترده‌ای در حجم تشکیلات اداری رخ دهد، بلکه ایالات با همان تشکیلات اداری و تنها با اختیار بیشتر و دست بازتر به اداره امور می‌پردازند. تدینی در کنار مخالفت با فدرالیسم، به ارائه راه حل نیز می‌پردازد:

« بهتر است به جای آن [فدرالیسم] بسط ید حداکثری به شهروندان در برابر دولت داده شود. بخش خصوصی قدرتمند

هم از کیان ملی بهتر دفاع می‌کند و هم هویت‌ها و نیازهای محلی را بهتر تأمین می‌کند. » (همان: ۹)

توجه نویسنده به مسئله هویت‌ها و نیازهای محلی نکته بدیع و مثبتی است و می‌توان برای این مقدار توجه به موضوع از وی قدردانی کرد، چرا که پذیرش حقوق، هویت و نیازهای منطقه‌ای نزد پان‌فارسیست‌های ایران حکم کیمیا را ندارد، بلکه در حکم عدم است. نویسنده بعد از این به موضوع ایرادی که در اصطلاح‌شناسی مباحث فدرالیسم وجود دارد، ورود کرده و مفهوم مرکزگرایی را از پایه نادرست تلقی می‌کند. در نظر او فدرالیسم در برابر سانتالیسم نیست. او علی‌رغم اعتراف به اینکه مرکزگرایی مملو از تداعیات منفی از نوع سرکوب و خودکامگی است، در مقام دفاع از مرکزگرایی برمی‌آید و با گریزی به مواضع نیروهای چپ در این باره، اضافه می‌کند:

« ادبیات چپ هم که مملو از دوگانه مرکز و حاشیه است و تا می‌تواند بذر کینه و حسرت در دل حاشیه‌نشینان نسبت به مرکز نشینان می‌کارد، اما وقتی به آنچه مرکز نامیده می‌شود؛ می‌نگرید؛ می‌بینید مرکز ترکیبی از کل است؛ ترکیبی از تمام حاشیه‌هاست و جالب اینکه با کمی دقت متوجه می‌شوید خود مرکز در مرکز در اقلیت محض است. » (همان: ۹)

تدینی به عمد یا به سهو، یک موضوع خطیر را نادیده می‌گیرد. پیرامونیان سهمیم در حکومت و ساکن در مرکز بر اساس خواست‌ها و منافع مرکز سیاست‌گذاری می‌کنند و به میزان بسیار زیادی از رعایت عدالت و رعایت منافع پیرامون دور می‌گردند. اوضاع ایران با این گزاره سازگاری ندارد. مناصب عمدتاً بین مدیران فارس‌زبان شیعه‌مذهب توزیع می‌گردد، حتی سهم ترک و کرد شیعه هم در دهه‌های اخیر از مناصب کشوری به شدت کاهش یافته‌است. در گذشته هم که سهم پیرامونیان از مناصب بیشتر بود، نتایج فاجعه‌باری به بار آمد و سرمایه‌ها و توجهات تنها به استان‌های میانی و فارس‌نشین از قبیل: اصفهان، کرمان، یزد، مرکزی، قم، تهران و قدری هم سمنان و خراسان رضوی معطوف شد.

نویسنده خود را در جایگاه وکیل مدافع مرکز نشینان قرار داده و ادعا می‌کند این مرکز نشینان در اثر کثرت حضور پیرامونی‌ها در مرکز به حاشیه رانده شده و می‌گویند: کسانی از اقوا نقاط کشور آمده‌اند و برای ما تصمیم می‌گیرند! او با این استدلال ادعای حاشیه‌نشینان در باب مظلوم واقع شدن از سوی مرکز نشینان را معادل‌سازی می‌کند. وی با این مقدمه-چینی اظهار می‌دارد مرکز در مقابل فدرالیسم قرار ندارد، بلکه در نقطه مقابل فدرالیسم وحدت و وحدت‌گرایی (اونیتاریسم) ایستاده‌است. به گمان نویسنده:

« در ادبیات حقوقی فدرالیسم نیز همواره در برابر فدرالیسم از اونیتاریسم سخن گفته می‌شود؛ نه سانتالیسم. وحدت‌گرایی هم تعبیر درستی است و واقعیت را بازتاب می‌دهد، زیرا در حاکمیت دموکراتیک غیر فدرال، کل به صورت متحد و برابر در باره امور تصمیم می‌گیرد؛ کل نه مرکز و هم، آن تداعیات منفی را ندارد.» (همان: ۱۰ - ۹)

گفته این نویسنده بیشتر شکل بازی با کلمات، یا به تعبیر خود وی اصلاح اصطلاح‌شناختی به خود می‌گیرد. به بیان ساده‌تر چون مدافع مرکزگرایی است، با مظلوم نمایاندن مرکز، سهیم ساختن پیرامونیان در مرکز و حکومت، گذاردن واژه «کل» به جای «مرکز» و گذاردن «وحدت» به جای «سانتالیسم» می‌کوشد چهره‌ای بزک کرده از مرکزگرایی عرضه کرده و طرفداران فدرالیسم را خلع سلاح کند.

۹ - حامد زارع

حامد زارع سردبیر فصلنامه «سیاست‌نامه» و از مریدان سیدجواد طباطبائی هم مخالفت خود با نظر دکتر محمد رضا عارف را در نوشتار کوتاهی با عنوان «بازگشت ایران به موضوعیت دانشگاه» ابراز می‌دارد. به نوشته او سی سال پیش محمد رضا عارف در زمان ریاست بر دانشگاه تهران دکترجواد طباطبائی را نزد خود فرامی‌خواند، تا از او در باره اخراجش از دانشگاه در زمان دکتر غلامعلی افروز صحبت کند. عارف در آن دیدار به طباطبائی می‌گوید: همه می‌گویند سکولار، لیبرال و ملی‌گرا هستی. طباطبائی نیز هر سه را صحیح می‌داند و طبعاً به دانشگاه بر نمی‌گردد. در نظر حامد زارع مسئله این نیست که عارف نخواست، یا نتوانست طباطبائی را به دانشگاه تهران بازگرداند، بلکه مسئله این است که در ذهن، بلکه زبان رئیس دانشگاه تهران ملی‌گرا بودن یک اتهام بوده است. وی نتیجه می‌گیرد:

« بدبختانه ته مانده ذهنیت پس از سال‌ها همچنان وجود دارد و عارف که اکنون تا معاونت اولی رئیس جمهور برکشیده شده، سخنانی می‌گوید که تحلیلی جز فراهم آمدن فدرالیسم به عنوان مقدمه تجزیه کشور بر آن مترتب نیست. »

(زارع (حامد)، ۱۴۰۳: ۱۰)

در این فراز سه نکته وجود دارد:

نخست: با گذشت صد سال از طرح مباحثی مشابه از طرف کسانی چون محمود افشار و شرکای فکری او، در همچنان بر همان پاشنه سابق می‌گردد و مدعی روشنفکری گرفتار در زنجیرهای جمود و کج‌بینی، همان لاطانات صد سال پیش را تکرار می‌کند. دوم: مشکل سیدجواد طباطبائی ملی‌گرا بودن نبوده، حتی سکولار و لیبرال مسلک بودن هم نبوده است. همه طبقات روشنفکری این کشور اعم از استاد دانشگاه، روزنامه‌نگار، سیاستمدار، وکیل، پزشک، معلم، محقق و ... یک ملی‌گرا، یک پان‌فاریسیست و یک لیبرال مسلک است، مگر اینکه عکس آن اثبات شود. هم اکنون کسانی در مناصب رسمی کشور حضور دارند، که کشور را با

فرمول‌های لیبرالیسم پیش می‌برند و در کنار آن به حد کافی ملی‌گرا و پان‌فارسیست هستند و عمل به واجبات و پرهیز از محرمات از جانب ایشان تا زمان حضور در محل کار، یا تا زمان رسیدن به سن بازنشستگی اجباری یا اختیاری اعتبار دارد. مشکل طباطبائی نه این، بلکه اعتقاد به فاشیسم، دروغ‌پردازی، گستاخی، بی‌ادبی و تفرقه‌افکنی بین مردم ایران و ایجاد مشکل بین ایران و همسایگان از طریق طرح اندیشه‌های بیمارگونه خود بوده‌است.

سوم: در نظر روشنفکران وطنی، جمهوری فعلی ما با وجود ایدئولوژیک بودن حق ندارد مناصب و مسندهای خود را از دارندگان اندیشه‌های مخالف باز دارد و در اینجا است که حکایت یک بام و دو هوا تازه می‌گردد و معلوم نمی‌شود چرا این گروه با قاعده عدم تحمل مخالف در غرب به عنوان قبله آمال خود مشکلی ندارند، لیکن رفتار مشابه آن در داخل کشور را نمی‌پذیرند. زارع اضافه می‌کند:

« راقم این سطور به عنوان یکی از دانش‌آموختگان علم سیاست، آقای معاون اول را به این جمله از جواد طباطبائی متذکر می‌سازد، که «از ایران باید دفاع کرد، چه به نام، چه به ننگ» به ایشان پیشنهاد می‌کنم به جای سخن گفتن در باره موضوعاتی که بیان آن بازی کردن در حوزه نفوذ دشمنان ایران است، به رئیس دانشگاه تهران دستور دهد، تا استادانی را که تنها به دلیل میهن‌دوستی اخراج شده‌اند، به دانشگاه بازگردانند. » (همان: ۱۰)

ایران برای ملی‌گرایانی از این نوع یک ملعبه، یک بهانه و یک سنگر محسوب می‌گردد، تا به بهانه وطن و ایران همه زشتی‌های باطن خود را در پشت آن بیوشانند. ایران و مسئله دفاع از ایران ارزشمند است، اما در کنار آن عدالت و حقیقت هم ارزشمند است، حقوق مصرح مردم غیر فارس در قوانین موضوعه کشور و متون حقوقی بین‌المللی هم ارزشمند است. توزیع عادلانه منابع کشور هم ارزشمند است و ... طباطبائی از ایران نه به نام دفاع کرد، نه به ننگ. او فقط فحش داد، به هر چیزی و هر کسی که دستش می‌رسید. برای بیان شدت و غلظت دفاع طباطبائی از ایران سراغ معقولات نمی‌روم و تنها به یک مثال غیر قابل انکار اکتفا می‌کنم. حضور فرزند او در دستگاه دولتی و دیپلماسی آمریکا و وزارت خارجه این کشور به عنوان دشمن ایران، ملت و نظام سیاسی ایران، به عنوان مداخله کننده در امور داخلی ایران، به عنوان ساقط کننده حکومت ایران در سال ۱۹۵۳، به عنوان سرنگون کننده هواپیمای مسافری ایران، به عنوان تحریم کننده مردم ایران - چرا که زبان این تحریم‌ها شامل حال مردم کوچه و بازار می‌گردد؛ نه مردم پشت مسندنشین - و به عنوان حمایت کننده از تجاوز صدام حسین به ایران نشان خوبی از میزان وطن‌پرستی طباطبائی و فرزند او در اختیار ما می‌گذارد.

زارع برای محمدرضا عارف یک سرمشق هم تعیین می‌کند، تا عارف به جای طرح تمرکززدایی، یا رئیس جمهور استان نامیدن استاندار به این سرمشق عمل کند:

« محمد رضا عارف به جامعهٔ سیاسی ایران به سبب بازنگرداندن جواد طباطبائی یک بدهی سی ساله دارد. بدهی که می‌تواند با باز گرداندن استادان میهن‌دوستی نظیر آرش رئیسی‌نژاد به دانشگاه تهران تسویه شود و ایران به موضوعیتی برای دانشگاه تبدیل شود.» (همان: ۱۰)

ظاهراً این دانش‌آموختهٔ علم سیاست، از درس‌هایش تنها مریدبازی برای این و آن را آموخته و حالا با نداشتن طباطبائی بر آن شده آرش رئیسی‌نژاد را به جای وی بنشاند، چرا که در ادامهٔ سخن به مشاوران عارف پیشنهاد می‌کند با تهیهٔ مطالب هشدارآمیز و دلسوزانهٔ رئیسی‌نژاد در بارهٔ آسیب‌های اساسی که موجودیت ایران را تهدید می‌کند، دانش سیاسی معاون اوّل رئیس جمهور را افزایش دهند، تا در بارهٔ فدرالیسم در ایران بیهوده سخن نگویید. معتقدات و نوع سخن گفتن زارع نشان خوبی از حال روز فرهنگ سیاسی نخبگان ایرانی در اختیار ما می‌گذارد و معلوم می‌کند بسیاری از این این گروه با ابزارهای چاله‌میدانی به میدان مباحثه و تحلیل وارد می‌گردند و حتی قادر نیستند در مواجههٔ با یک شخصیت دانشگاهی و سیاسی دارای مسند رسمی در انتخاب کلمات دقت و نزاکت را رعایت نمایند. بعید است آقای زارع نداند مراد جدیدش بعد از اخراج از دانشگاه راهی کعبهٔ آمال خود در ممالک فخمیه شده و ایران را برای ادامهٔ زندگی و فعالیت پژوهشی، یا مبارزه قابل تشخیص نداده‌است. نیز لازم نیست آقای زارع در موضوع تبدیل ایران به موضوعیتی به دانشگاه نگران باشد. از زمان تأسیس رسمی دانشگاه در عهد رضاشاه، ایران یا همان فارس و فارسی موضوع همیشگی دانشگاه بوده و دانشگاه غیر فارس و نواحی غیر فارس را از موضوعیت و حوزهٔ مباحث خود اخراج کرده‌است.

۱۰ - حسین (سالار) سیف‌الدینی

سالار سیف‌الدینی از چهره‌های بیش فعال جریان ضد ترک در ایران محسوب می‌گردد. به همین جهت او در همهٔ حوزه‌های مربوط به ترک در داخل و خارج حضور فعال دارد و تقریباً در همهٔ اظهار نظرها کینه‌توزی خود نسبت به مردم ترک و کشورهای ترک را آشکار می‌سازد. وی که عنوان «پژوهشگر علوم سیاسی و ژئوپلیتیک» را به خود اعطا کرده؛ در نوشتاری با عنوان «استان یا جمهوری؟» به گفته‌های آقای عارف در موضوع واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها واکنش نشان داده و از توجه نداشتن معاون اوّل باتجربهٔ رئیس جمهور به بار سیاسی کلمات و اصطلاحات اظهار ناراضیتی می‌کند:

« خود استانداران و اعضای شوراهای اداری نیز چنین صحبت‌هایی را جدّی نمی‌گیرند، زیرا می‌دانند که این نوع

اظهارنظرها در عمل پاسخ به هیچ‌یک از مشکلات موجود نیست. » (سیف‌الدینی، ۱۴۰۳: ۱۰)

محتماً واقع مطلب جز این چیز دیگری نیست و مقامات جمهوری ما اگر هم تصویر درستی از مشکلات کشور در ذهن داشته‌باشند، برای حل این مشکلات از درایت، اراده، طراحی و نیز قدرت کافی برخوردار نیستند، لیکن ورود کردن یک شخصیت

ترکستیز به این موضوع باز هم حکایت چوب برداشتن و فراز گربه دزد را تازه می‌گرداند. کسانی از نوع سیف‌الدینی تخصص و گرایش آنتی ترک بودن در عالم سیاست را برای خود برگزیده‌اند و می‌دانند در صورت اجرائی شدن طرح پیشنهادی معاون اول رئیس جمهور؛ ناچار بهره‌ای هم به آذربایجانان خواهد رسید و در اینجاست که طرح مذکور با خط قرمزهای این گروه تصادم پیدا می‌کند. یقین دارم اگر آقای عارف هنگام گفتگو در باره موضوع، آذربایجانان را از شمول آن مستثنی می‌کرد، سیف‌الدینی و شرکا کلی در توصیف مزایای این طرح و کمالات فدرالیسم قلم می‌فرسودند. وی با اشاره به فرضیه تبدیل شدن استاندار به رئیس جمهور استان اضافه می‌کند:

« برای اینکه استاندار تبدیل به رئیس جمهور شود، ابتدا باید هر استان تبدیل به جمهوری شود. برای مثال باید از جمهوری آذربایجان، کردستان، خراسان و ... صحبت کنیم، که هر یک باید رؤسای جمهور خود را داشته‌باشند. » (همان: ۱۰)

آوردن نام آذربایجان در مرتبه نخست بی‌حکمت نیست و نشان می‌دهد سیف‌الدینی به خوبی سهم خود را از موضوع سوا کرده و کوشیده معاون اول و همه طرفداران فرضیه تمرکززدایی را از مخاطرات طرح بر اساس تصورات خود باخبر سازد. در نظر این گروه آذربایجان هیچ حقی ندارد و لاجرم نباید از تمرکززدایی بهره‌ای ببرد و اگر در این راه به همه جا ظلم شود و همه جا از منافع تمرکززدایی محروم بمانند، لابد ظلم بالسویه عدل است! جدا از این نکته باید اعتراف کرد پژوهشگران ما؛ بخصوص در حوزه سیاست کم تحفه‌هایی نیستند! یعنی، آقای سیف‌الدینی واقعاً نمی‌داند در صورت جدی شدن مسئله اعطای اختیارات بیشتر به استانداران، تدوین شیوه‌نامه و لایحه پیش‌بینی اهرم‌های بازدارنده از لوازم کار خواهد بود و حکومت ما به این راحتی‌ها تن به کاستن از قدرت خود نخواهد داد و اصل طرح را به روندی فرسایشی تبدیل خواهد کرد و آن را پیش از کسب نتایج مثبت به بی‌ثمری کامل سوق خواهد داد؟! همین‌طور آقای سیف‌الدینی نمی‌داند ما متخصص تبدیل هر طرح موفق و تجربه شده به ضد آن هستیم؟!

سیف‌الدینی معتقد است کسی در شورای اداری و نهاد ریاست جمهوری درک درستی از بار صحبت‌های آقای عارف ندارد، چنانکه خود وی نیز ندارد. او نتیجه می‌گیرد:

« خطر جدی برای ایران همین جا است، که مسئولان ارشد نمی‌دانند در مورد کجا و چه چیزی حرف می‌زنند، یا تصمیم می‌گیرند. همین ندانستن است، که بارها منجر به اتخاذ تصمیمات نادرست شده-است. » (همان: ۱۰)

قصد ندارم به وقوف یا عدم وقوف شاغلان در شورای اداری و نهاد ریاست جمهوری بر بار سیاسی صحبت‌های آقای عارف وارد شوم؛ فقط می‌خواهم بدانم آقای سیف‌الدینی و شرکا این علوم لدنی، این حکمت‌های الهام شده و این تخصص‌های انحصاری برای تشخیص همه مصلحت‌های کشور را از کجا حاصل کرده‌اند؟!

۱۱ - عارف مسعودی

عارف مسعودی که عنوان «مدیر گروه سیاست و تمدن ایرانی در مرکز مطالعات خاورمیانه» در ذیل نام وی درج گشته، در متنی با نام «در باب فضیلت کسب جمعیت از پریشانی» بخت خود را برای ابراز مخالفت با امر تمرکززدایی، یا فدرالیسم در ایران آزموده است. مسعودی نوشته خود را با مقدمه‌ای ادیبانه و مبتنی بر تخیل و مضمون‌بافی معمول در میان پان‌فارسیست‌های ایرانی آغاز می‌کند و با اشاره به گسست‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از تجدد مابین گذشته و حال ایران، لایه لایه گشتن روان ایرانیان در اثر این تغییرات را خاطرنشان می‌کند؛ آنگاه با اشاره به شدت آمیزش‌های نژادی و فرهنگی در ایران؛ از تبدیل «ملّتی میانه» به ملّتی درنیافتنی‌تر، دربرگیرنده‌تر، پرتضادتر و ناشناس‌تر سخن می‌گوید، ملّتی که تن به هیچ تعریفی نمی‌دهند. او از لا به لای این مباحث به طرح سؤال «چگونه می‌توان ایرانی بود؟» می‌رسد و خود در جواب آن می‌نویسد:

«روشنفکران عصر بیداری ایران با نظری به میراث وطن‌داری و جهان‌داری نیاکان خود، آموزه و فضیلتی را سرلوحه کار خود قرار دادند، که می‌توان از آن با عنوان فضیلت کسب جمعیت از پریشانی یاد کرد. آری این همان فضیلت و آموزه‌ای بود، که از حکیم توس، تا ابوالحسن اسفراینی و جلال‌الدین-میرزا قاجار تا ذکاءالملک فروغی در پاسخ به پرسش اساسی «چگونه می‌توان ایرانی بود؟» حماسه‌ها به نظم درآوردند، تاریخ‌ها نگاشتند و در رخدادهایی که می‌رفت، تا توش و توان وطن یکسره بر باد رود، آن را اساس عمل و نظر خود قرار دادند.» (مسعودی، ۱۴۰۳: ۱۱)

روشنفکران عصر بیداری ایران کاره‌ای نبودند، تا برای ایران فضیلت کسب جمعیت از پریشانی تعریف کنند. نیازی به این کار هم نبود. کشور سر جای خودش بود و ممالک محروسه قاجار به عنوان یک کشور و یک امپراتوری البته ضعیف‌تر نسبت به امپراتوری‌های همسایه سر جای خودش بود و مردان قاجاری با سرسختی و چنگ و دندان برای حفظ نواحی متصرفی خود و دفع مطامع همسایه‌های مودی می‌کوشیدند و مانند حکومت محبوب روشنفکران برخاسته از عصر بیداری، کشور را یک روزه تحویل روس و انگلیس نمی‌دادند. در آن دوران کشور را حکومت سرسخت قاجار با یاری مردان پرشکوه ترک حفظ می‌کرد و حماسه‌های به نظم درآمده و تاریخ‌های جعل شده اقوام خیال‌باف و وارفته باد هوا بودند. ذکاءالملک هم تنها یک مأمور معذور برای ساقط کردن قاجار بدقلق در مقابل روس و انگلیس و جایگزین کردن یک حکومت ملوس سر به راه در برابر انگلستان بود و در دوران مورد اشاره مسعودی از نظام یا خلق حماسه از سوی روشنفکران عصر بیداری خبری نیست.

او گذاردن نام «ایران» بر کشور در عصر رضاشاه را نماد و عصاره فضیلت کسب جمعیت از پریشانی معرفی کرده، می‌افزاید: «این همان فضیلتی بود که رجال وطن‌خواهی همچون سعید نفیسی، محمدعلی فروغی و حسن تقی-زاده را بر آن داشت، تا با ترغیب پادشاه به تغییر نام وطن از «پرشیا» به «ایران» در اسناد و مکاتبات رسمی و بین‌المللی، وطن را که چندی

بود دچار رجالة هزار شاخه هرج و مرج گشته بود؛ بار دیگر بدل به ایران شهری کنند، که در آن تضادها رابطه زنده و اثر متقابلی در جهت وحدت بخشی داشتند. «(همان: ۱۱)

با این حساب شاید نظر کسانی که ایران مورد نظر پان فارسیست های معاصر را کشوری نوین و تازه استقلال یافته تلقی می کنند، صحیح باشد. ایران عصر پهلوی، یا همان عصر رجال وطن خواه، با دوران تثبیت مرزهای بین المللی مصادف بود، و گر نه از آن رجال وطن خواه و آن شاه شوشکه کش و فرزند وارفته اش آبی برای حفظ حدود کشور گرم نمی شد، هر چند که بدپرهیزی هم نکردند و فیروزه و قره سو و بحرین را به همراه برخی نواحی مرزی در علامتگذاری های تعیین حدود به همسایگان واگذار کردند.

در نظر مسعودی این منظره زیبای کسب جمعیت از پریشانی و این وحدت بخشی رمانتیک ناگهان با آمدن زمزمه هایی از سرزمین شوراها دستخوش مخاطره شد:

« بار دیگر با وزیدن باد بی نیازی خداوند، این بار از جانب سرزمین سرخ شوراها به سرکردگی کاروان سالاران رهشناسی همچون روشنفکران توده ای مآب و اهل پیکار و با بدل شدن پریشانی کردن جمعیت به فضیلتی برای اهل ایدئولوژی، خیال بر پا داشتن ایرانی ستانی در محدوده تنگ اتحاد سرخ شوراها در دماغها پخته می شد، که در بهترین حالت ایران شهر را بدل به انبار نفت و گاز رفقای شمالی-اش می کرد. «(همان: ۱۱)

این بخش نشانه گویای سطح عقل و دانش و انصاف مردان پان فارسیسم می باشد. در نظر اینها برای ایران هیچ گونه فرمول نو یا تازگی در نحوه اداره امور موضوعیت ندارد و مثلاً حتی نمی توان در باره فرضیه فدرالیسم برای اداره بهتر سرزمین کوچک ترین اندیشه ای کرد، چه رسد به عمل و اجرا. آنها ظلم در حق غیر فارس؛ بخصوص ترک را به عنوان یک قاعده در کشورداری پذیرفته اند و هر آنچه این قاعده را بر هم زند محکوم و مطرود است. داوری اینها در باره وقایع تاریخی هم نه بر اسناد، نتایج، دیده های شاهدان عینی قضا و قضاوت مردم، بلکه بر پایه علائق شبه ایدئولوژیک، تخیلات تاریخی و منافع جمعیت فارس انجام می گیرد.

مسعودی عقیده دارد ایرانیان به مدد آگاهی تاریخی نسبت به امر ملی از خطر تاریخی - لابد قضیه فرقه دمکرات آذربایجان - جسته، جان سالم به در بردند:

« هر چه بود به مدد آگاهی تاریخی ایرانیان به امر ملی، بار دیگر قراری از بی قراری برای ایران فراهم آمد، که گر چه هنوز کسانی از اهل نظر و عمل ایدئولوژی به عمد، یا از سر جهل تلاش ها برای آشفته کردن آن می نمودند، اما همچنان از آن باد سرخ بی نیازی در امان نماند و همچون سروی بلند قامت به مدد ریشه هایی که در عمق جان فرزندان خود دوانیده بود، پا بر جا ماند. ایران امروز ما با همه زخم هایش، حاصل کوشش رجال و وزیران وطن خواهی بود، که همواره در کسب جمعیت از

پیشانی و ساختن قرار از بی‌قراری‌ها کوشیدند. بی‌گمان آنها چنین کردند، چون بر خلاف اهل سیاست روزگار ما، تاریخ وطن‌داری و رسم ایران مداری می‌دانستند و به سیاق قائم مقام بزرگ، جامع قلم و شمشیر بودند. «(همان: ۱۱)

آگاهی تاریخی ایرانیان نقشی در سرکوب حقوق بلافاصله آذربایجان ایفا نکرد، بلکه روی هم ریختن رجال آنگلو فیل ایران با انگلیس و آمریکا موفق به تضییع حقوق آذربایجان شد، تا بار دیگر نظم خالی از عدالت و پویایی بر کشور حکمفرما شود، نظمی که سی و دو سال بیشتر دوام نیاورد و در سال ۱۳۵۷ شمسی فرو ریخت، هر چند که درس خواندگان در محضر رجال وطن‌خواهی همچون سعید نفیسی، محمدعلی فروغی و حسن تقی‌زاده و شرکا همین که به خود آمدند؛ همان نظم را از نو پیاده کردند، تا این بار در روزی از روزهای خدا نه از تاک نشان ماند؛ نه از تاک‌نشان.

۱۲ - محمدعلی بهمنی قاجار

محمدعلی بهمنی قاجار وکیل دادگستری و پژوهشگر حقوق بین‌الملل نیز در جمع منتقدان گفته‌ی محمد رضا عارف در باب رئیس‌جمهور خواندن استاندار در استان قرار دارد. او در نوشتاری با عنوان «استاندار رئیس‌جمهور نیست، یک کشور و یک ملت و یک رئیس‌جمهور» به نقد و رد سخنان عارف در این باره می‌پردازد و می‌نویسد:

«سخنان آقای محمد رضا عارف در باره اینکه استاندار رئیس‌جمهور هر استان است، هم غیر حقوقی و هم مخالف نظام اداری و هم ضد توسعه و در مجموع یک موضع‌گیری ضد ملی و شعاری است. در وهله نخست ایراد چنین ادعایی عدم توجه به مفهوم ملت و کشور و جمهور و رئیس‌جمهور است. استاندار نمی‌تواند رئیس‌جمهور باشد؛ به این دلیل واضح که استان یک کشور نیست و باشندگان یک استان ملت نیستند و بنابراین یک استان نمی‌تواند رئیس‌جمهور داشته‌باشد. «(بهمنی قاجار، ۱۴۰۳: ۱۲)

امر حقوقی و نظام اداری کشور را حاکمیت بر اساس نهادهای قانونی خود و رعایت قوانین بالادستی تدوین می‌کند. وقتی یک دولت مستقر تصمیم می‌گیرد تحولی در نحوه اداره کشور ایجاد کند، از حق و صلاحیت لازم برای تعریف نظام جدید حقوقی و اداری منطبق بر شیوه جدید برخوردار است و زمانی که این تغییر را ایجاد کرد، دیگر غیر حقوقی بودن و مخالف نظام اداری بودن معنای خود را از دست می‌دهد و زمانی که شیوه‌نامه واگذاری اختیارات بیشتر به استانداران به تصویب مراجع صلاحیت‌دار برسد، خود به خود شکل مشروع، قانونی و منطبق بر نظام اداری مصوب به خود می‌گیرد. در باره ضد توسعه بودن این طرح هم نمی‌توان وقتی به گفته‌های آقای بهمنی قاجار نهاد، چرا که در یک نظام اکمل فدراتیو تعیین خطوط اساسی توسعه اقتصادی بر عهده حکومت مرکزی است و مقرر نیست هر استانی با درآمدهای خود از کم یا زیاد زندگی کند. استان‌های فقیر نیاز به حمایت و استان‌های برخوردار موظف به تأمین بخشی از این حمایت هستند. در باره ضد ملی بودن تمرکززدایی نویسنده توضیحی عرضه

نمی‌کند، لیکن نظر به سابقه آشنایی با افکار و نوشته‌های آقای بهمنی قاجار می‌توانیم حدس‌هایی بزنیم و معتقد باشیم در نظر ایشان سیستم فدراتیو موجب کاهش هژمونی جمعیت فارس-زبان و مانع سرازیر شدن تقریباً همه سرمایه‌های کشور به سمت استان‌های فارس‌زبان می‌شود و از این طریق به امری ضد ملی تبدیل می‌گردد!

بهمنی قاجار رئیس جمهور خواندن استاندار را تغافل از جایگاه مقام رئیس جمهور و نقش نمادین، ملی و حقوقی آن ارزیابی می‌کند و معتقد است با رئیس جمهور خواندن استاندار مسند ریاست جمهوری ارج و شأن قبلی خود را از دست می‌دهد. او به زعم خود این تخفیف مقام ریاست جمهور آن هم از جانب معاون اول را موجب حیرت می‌داند. به اعتقاد نویسنده هم‌تراز کردن استاندار با رئیس جمهور مغایر قانون اساسی نیز می‌باشد و استاندار جایگاهی جز نمایندگی وزارت کشور نداشته و هیچ برتری و مدیریتی نسبت به نمایندگان سایر وزارت‌خانه‌ها یا دادگستری، که نماینده قوه‌ای دیگر است؛ ندارد. بهمنی قاجار بر تجربیات ناموفق قبلی هم انگشت گذارده؛ می‌گوید:

« رئیس جمهور خواندن استاندار با نظام اداری یکپارچه و تک‌بافت همخوانی و سازگاری نداشته و به معنای تجزیه قدرت مرکزی است. در نهایت اینکه وجود پارلمان‌های استانی با توجه به تجربه نه چندان موفق شوراهای شهر و افزون بر آن فجایی که شوراهای ولایتی در کشورهای توسعه‌نیافته مانند افغانستان عصر جمهوریت و ... باقی گذاشتند، همگی ناشی از عدم توجه معاون اول رئیس جمهور به تجارب ناموفق گذشته است. » (همان: ۱۲)

اساس کار در نظام فدراتیو بر تجزیه قدرت مرکزی، یا تقسیم قدرت مرکزی بین ایالات مبتنی است. انتقاد نویسنده از تجزیه قدرت مرکزی حکایت کرامات شیخ و شیرین بودن دوشاب را تداعی می‌کند. نظام اداری یکپارچه و تک‌بافت برای کشور وسیع و دارای تنوع اقلیمی، معیشتی، قومی، زبانی و فرهنگی حتماً مناسب نیست و بر هم زدن آن گامی در راه برپایی عدالت است. مشکل این است که آقای بهمنی قاجار و شرکا اعتقادی به عدالت ندارند و حتی برای ولایات و مردم غیر فارس ایران به رسمیت نمی‌شناسند و منافع قومی آنها را همین نظام به شدت متمرکز تأمین می‌کند، لذا علاقه‌ای به ایجاد تغییر برای روان‌تر ساختن چرخ‌های اداره کشور از خود نشان نمی‌دهند. حکایت شوراهای شهر البته تجربه ناموفقی بود، لیکن مشکل در خود شورا نبود، در جای دیگری بود. مسئله این بود، که نظام حکمرانی ما با فساد مالی و اخلاقی مشکلی نداشت و خلافتکار و مختلس را به جزایش نمی‌رساند، تا عضو شورا حساب کار خود را کرده، درستکاری پیشه کند. همین طور ما به عنوان یک کشور و یک ملت و یک نظام سیاسی علاقه‌ای به تجربه کردن و اصلاح کار نشان نمی‌دهیم و تنها یک بار خودمان برای تأسیس نهادها به زحمت می‌اندازیم و دیگر بعد از آن خود از نظارت، ارزیابی و اصلاح تشکیلات معاف می‌کنیم. می‌توانستیم انتخابات شوراهای شهر را انجام دهیم و بعد از یک دوره به معایب کار واقف شده؛ به آسیب-شناسی و حک و اصلاح قوانین و رفع معایب اقدام کنیم، ولی این کار نکردیم، تا شوراها نیز به عنوان کاروانسرا و ناندانی جاه‌طلبان به جمع معضلات کشور اضافه شود. باید توجه داشت مشکل

فقط در شوراها نبود و کمابیش همه تشکیلات کشور با عدم کارایی، فساد و عدم توفیق دست به گریبان بوده‌اند و نمی‌توان از شکست پروژه شوراهای شهر چماقی علیه تمرکززدایی و افزایش اختیارات استان‌ها ساخت.

با وجود آنچه آمد مشکل اصلی آقای بهمنی قاجار عدم کارایی این طرح، یا تنزل جایگاه رئیس جمهور نبوده و ایشان حرف دل خود را در اواخر نوشته بر قلم می‌آورد و می‌نویسد:

«برکشیدن جایگاه استاندار در مقام رئیس جمهور ترویج محلی‌گرایی و نوعی تشویق به خودکفایی استان‌ها است، که جدای از تهدیدات امنیتی، فجایع اقتصادی و زیست محیطی بسیاری خواهدداشت و با آمایش سرزمینی در تضاد است.» (همان: ۱۲)

بهمنی قاجار سرنا را از طرف گشاد آن می‌نوازد و بروز فجایع زیست محیطی را نشانه‌هایی از تجارب تلخ محلی-گرایی و پیامدهای مخرب آن بر محیط زیست و میراث فرهنگی و منابع طبیعی می‌داند. این دانشمند وطن‌خواهی تخریب جهان‌نمای اصفهان، خشک شدن دریاچه اورمیه، تأسیس پالایشگاه در میانکاله، تخریب جنگل‌های هیرکانی و اقدامات مخرب محیط زیست را حاصل کار عوامل استانی در شمار آورده و در خیال خود مردم را از تقویت اختیارات مقامات استانی ترسانده‌است. همین نگاه به خوبی بر توخالی بودن اندیشه، بدخواهی، دروغ‌گویی و قلب واقعیت از سوی گروه مذکور صحه می‌گذارد. مشکلات زیست محیطی در همان تهران و شهرهای عزیز دردانه هم با وضوح کامل خود را نمایانده‌اند، این تخریبات نتیجه کدام عامل بوده‌است؟! نویسنده بهتر است به جای این خزعبلات و ترساندن مردم و مقامات از واگذاری اختیارات به ولایات، سوزنی به وزرای باهوش و خردمند ایرانی پدید آورنده این اوضاع بزند و معلوم کند نظام فدراتیو چه بر سر کشور می‌تواند بیاورد، که آن وزرای خردمند ایرانی با نظام فوق متمرکز خود نیاورده‌اند؟!!

این مدعی سیاست‌ورزی و پژوهشگری در پایان نوشته خود سخنان محمدرضا عارف را امتداد رفتارهای پوپولیستی مقامات و سیاستمداران ایرانی دانسته و معتقد است آنها با استمرار این قبیل اقدامات یا اظهارات عوام‌فریبانه قصد دارند رمق‌های بیشتری از پیکر نحیف شده ایران بکشند، لیکن در نظر وی ایرانیان و میهن‌دوستان اجازه تکرار این رویکردهای عوام‌فریبانه را نخواهند داد! نقداً باید عرض کنم ایرانیان کار و زندگی داشته و فرصت اضافی برای اجازه ندادن به دولت-ها، یا افتادن به دنبال تأمین منویات مدافعان استمرار ظلم و تبعیض از نوع بهمنی قاجار و شرکا را ندارند، آنها مقامات را انتخاب کرده و وکالت را به ایشان می‌سپارند، تا بد یا خوب کارها را پیش ببرند.

۱۳ - محمدرضا پاسبان

« زنگ خطر رسوخ قوم‌گرایان به لایه‌های حساس حاکمیت » عنوان نوشتاری است، که محمدرضا پاسبان عضو هیئت علمی حقوق دانشگاه علامه طباطبائی در نقد رویکرد دولت در باب واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها به نگارش درآمده و بر خلاف بیشتر نوشته‌های ویژه‌نامه حرف آخر خود را با صراحت تمام در عنوان نوشته زده‌است. وی با اشاره با اشاره رویکرد دولت در این باره می‌نویسد:

« چنین اظهاراتی اگر چه ممکن است در گوش برخی شهروندان نوید آزادی و اختیار بیشتر و حرکت به سوی پروژه تمرکززدایی به‌شمار آید، اما در مقابل، نیروهای دغدغه‌مند ایران با خطرناک خواندن چنین سیاستی حتی برای بقای سرزمینی ایران، نگرانی‌های جدی را بیان می‌دارند. » (پاسبان، ۱۴۰۳: ۱۳)

مقصود آقای پاسبان از «برخی شهروندان» هفتاد درصد مردم ایران هستند، که در نظر وی توقعات آن قریب شصت میلیون نفر در مقابل منویات گروهی اندکی ناسیونالیست بیمار و زیاده‌طلب از نوع خود وی رنگ می‌بازد. با فرض جدی بودن رویکرد تمرکززدایی و خطرناک بودن این طرح پاسبان و همفکران او هیچگاه ذهن خود را برای بررسی علل واقعی این احتمال خطر به درد نمی‌آورند و به جای آن ترجیح می‌دهند با لولو ساختن از همسایگان، هر طرح نافع به حال مردم ولایات را با پیش کشیدن خطر برای تمامیت ارضی مسکوت گذارند. وی با تشبیه این رویکرد به مدل اتحاد جماهیر شوروی می‌نویسد:

« توصیف معاون اول از واگذاری اختیارات به استان‌ها با ساختار فروپاشیده اتحاد جماهیر شوروی مطابقت کامل داشته و با قانون اساسی در تعارض می‌باشد. در قانون اساسی در وسیع‌ترین شکل واگذاری اختیارات به شورای عالی استان‌ها با حضور استانداران به رسمیت شناخته می‌شود؛ نه تبدیل خودسرانه ساختار سیاسی به شبه فدرال و جمهوری‌های شوروی. این سیاست به منزله تجزیه ملت واحد تاریخی ایران به قبایل و اقوام ارزیابی می‌گردد. » (همان: ۱۳)

آن قدر از اندیشه، عوالم و ادبیات ناسیونالیست‌های ایرانی شناخت داریم که بدانیم مقصود این مدعی استادی دانشگاه از اقوام و قبایل، مردم غیر فارس هستند، چرا که این گروه به لطف غوطه‌ور بودن در عوالم افسانه و تخیل و خلسه، بی‌توجه به واقعیات عینی، مردم فارس را در کلاس مردم پیشرفته‌ترین کشورهای غربی جای می‌دهند. اگر از این گستاخی درگذریم؛ نگرانی وی و همفکرانش از «تجزیه ملت واحد تاریخی ایران» در خور تأمل است. اگر این ملت، یک ملت واحد تاریخی است، که در طی قرن‌ها و هزاره‌ها دوام آورده، چرا این گروه اکنون چنین تصویر متزلزل و منفعلی از این کشور و ملت ترسیم می‌کنند و در این راه تا آنجا پیش می‌روند، که هر گونه تلاش برای برقراری عدالت، یا تلاش برای ایجاد تحول در نظام حکمرانی را تجزیه ایران معنا می‌کنند؟ در این صد سال چه کرده‌اید، که این کشور را به این شرایط رسانده‌اید، که معتقد هستید این کشور با کوچک‌ترین نسیم تغییر و تحولی به باد فنا می‌رود؟!

آقای پاسبان در بخش بعدی سخنش مرجع ضمیر قبایل و اقوام، یا قوم‌گرایان رسوخ کرده به لایه‌های حساس حاکمیت را هم معلوم می‌دارد:

« این نگرانی در جایی به حق اوج می‌گیرد، که گوینده، معاون اول رئیس جمهوری است، که از پیش‌آهنگان تجزیه مجلس به فراکسیون‌های قومی - زبانی بوده و ریاست یکی از این فراکسیون‌ها؛ یعنی، فراکسیون نمایندگان ترک‌زبان را عهده‌دار بوده‌است. » (همان: ۱۳)

بدون این اعتراف و بدون این بر ملا ساختن باطن هم می‌توانستیم حدس بز نیم درد اصلی مشارکت‌کنندگان در تدوین این ویژه‌نامه چیست؟ مشکل آنها ترک و آذربایجان است. به عبارت آخری آنان چشمشان را تنها به طرفی که از آن می‌ترسند؛ دوخته‌اند. باید خدمت این استاد آخرالزمانی دانشگاه عارض شویم: در نظر عقلا تشکیل فراکسیون به معنی تجزیه مجلس نیست و فراکسیون نمایندگان ترک‌زبان هم بازی سنگ مفت و گنجشک مفت از طرف گروهی بی‌اراده بود، که با کوچک‌ترین تشری فروپاشید. رئیس‌جمهور مورد اشاره را جدی نگیرید، که در همین مدت کوتاه کلی قسم حضرت عباسی یاد کرد، تا مراتب تسلیم‌پذیری خود به شما و طلاق دادن هویت و مردم خود را اثبات کند؛ از سخنرانی ذیلان در مراسم تحلیف و اشاره به ضرورت گسترش روابط با کشورهای فارسی‌زبان، تا پیاده شدن از پله‌های هواپیمای سفر به آذربایجان، رفتن به اقلیم کردستان، مصاحبه به زبان کردی، مقایسه خود با مسعود بارزانی، مغالزه و مشاعره با دیکتاتور فسیل شده تاجیکستان و فراموش کردن قول‌های خود به جامعه ترک.

پاسبان در ادامه آدرس دادن‌های خود به یکی دو دیدار دکترپزشکیان با فعالان مدنی آذربایجان هم اشاره کرده، اضافه می‌کند:

« آمد و شد و فرش قرمز پهن کردن برای چهره‌هایی با سطح اجتماعی نازل، ولی با ویژگی قوم-گرایی افراطی در کاخ ریاست جمهوری، نگرانی علاقه‌مندان به تمامیت ارضی و تمدنی ایران را دو چندان نموده‌است. » (همان: ۱۳)

مسئله تنزل اخلاقی جامعه و به تبع آنها جامعه دانشگاهی این کشور و غلتیدن آنها به سمت نوعی از اخلاق، که می‌توان آن را با معیارهای ماکیاولیسم ارزیابی کرد؛ حاصل اتفاقات، سیاست‌ها و عملکردهای گذشته است، گویی این تنزل اخلاق و انصاف کسی را هم نگران نکرده، تا در پی تدارک و جبران مشکل باشد. اضمحلال دستگاه‌های آموزشی و پرورشی کشور در کنار بی‌خاصیت شدن دیگر نهادهای تربیت و آموزش از خانواده و مساجد و ... سبب‌ساز این نزول وحشتناک اخلاق و دیانت و انصاف بوده‌است. فراموش نکنیم کسی که این‌گونه گستاخانه فعالان مدنی و سیاسی آذربایجان را به نازل بودن سطح اجتماعی، وابستگی به خارج، قوم‌گرایی و تجزیه‌طلبی متهم می‌کند، یک استاد دانشگاه آن هم از نوع دانشگاه علامه طباطبائی؛ یعنی، یکی از دانشگاه‌های برجسته کشور است. او خود نیز می‌داند که دروغ می‌گوید، لیکن از آنجا که منفعت ایران را با منفعت فقط قوم

فارس معادل فرض کرده‌است و از سوی دیگر هیچ استدلال معقول و منصفانه‌ای برای رد برحق بودن خواست‌های فعالان مدنی آذربایجان در چنته ندارد، از سر ناچاری گرد و خاک بر پا کرده؛ ناسزا می‌گوید و پشت عنوان ضرورت حفظ تمامیت ارضی کشور پنهان می‌گردد.

وی مطابق رسم معمول در میان اهل سیاست و تحلیل در ایران، لازم می‌بیند به تدبیر نخنما شده «در مقطع حساس کنونی» هم روی آورده و اوضاع منطقه را دستاویزی دیگری برای پرهیز از اجرای طرح تمرکززدایی قرار دهد:

«همزمانی معنادار اظهارات آقای معاون اول با شرایط پیچیده منطقه، که با حذف پرهزینه جمهوری اسلامی ایران از منطقه شام و تاخت و تاز تروریست‌های وابسته به ترکیه در منطقه همراه شده؛ در کنار چنگ و دندان نشان دادن مقامات باکو با هدف قطع پیوند ایران به ارمنستان و خفگی ژئوپلیتیکی ایران به دغدغه‌مندان آینده ایران حق می‌دهد، تا به سیاست دولت و افاق فکری که در پس چنین سیاستی قرار دارد؛ به شدت مشکوک باشند.» (همان: ۱۳)

یعنی، واقعاً لازم بوده نویسنده متن برای ترسیم شرایط حساس منطقه، این گونه از عبارات زهرآگین علیه همسایگان ترک استفاده کند؟! ظاهراً حد ما و محبوب ما همسایگانی از نوع افغانستان است، تا مصدر صدور مواد مخدر بوده و میلیون‌ها مهاجر را سرباز هزینه‌های کشور کند، پاکستانی است که مأمّن تروریست‌ها جنوب شرق کشور باشد؛ عراقی است که علیه ما قشون کشی کرده و مرکز قاچاق کالا علیه اقتصاد کشور باشد؛ کشورهای عربی حاشیه جنوبی خلیج فارس هستند، تا تأمین کننده هزینه لشکر کشی علیه ما باشند و علیه تمامیت ارضی ما ماهانه یک بیانیه صادر کنند! ما را چه به همسایه بی‌آزار و منضبط و با ثبات! در باب خفگی ژئوپلیتیکی ایران در صورت تصرف زنگه‌زور از جانب آذربایجان هم مجال سخن گشاده است. اول اینکه چنین تصرفی در عالم واقع رخ نداده، بلکه احتمال وقوع آن از سوی آذربایجان به ابزاری برای عقده‌گشایی و خیال-بافی ترکی‌ستیزان ایرانی بدل گشته‌است. دیگر اینکه در صورت اشغال این ناحیه از سوی آذربایجان ضد ماده به این ناحیه زده نمی‌شود، تا از روی زمین محو گردد. در آن شرایط ما به جای همسایه بودن با یک قوم غیر مسلم خونریز و متجاوز و عامل جهان مسیحیت در منطقه، با یک کشور مسلم و شیعه و با ثبات همسایه می‌شویم. سوم اینکه ارمنستان یک کشور کوچک و محصور در میان خشکی‌ها و فاقد خطوط مواصلاتی مناسب و زیرساخت‌های ترانزیت کالا برای ایران می‌باشد و تا آقای پاسبان بخواهد کامیون حامل کالای ایران را از طریق راه‌های کم‌عرض ایران در آذربایجان شرقی به مرز نوردوز رسانده؛ از ارمنستان گذرانده به گرجستان دارای شرایط مشابه ارمنستان برساند، تا از طریق گرجستان کامیون به دریای سیاه برسد و آقای پاسبان کامیون را سوار کشتی کرده و به بندرهای رومانی یا بلغارستان برساند، تا بعد از آن کامیون ایرانی از طریق زمینی سفر خود در اروپا را پیش بگیرد؛ راننده دیگر ایرانی از طریق ترکیه خود را به دورترین نقطه اروپا رسانده؛ بار خود را خالی کرده و بار دیگری به مقصد ایران زده و در حال رسیدن به مرکز ایران و تحویل کالای خود است. چگونه است که ایران با داشتن مرزهای زمینی و دریایی به طول

نزدیک به نه هزار کیلومتر، نیازمند یک مرز قریب چهل کیلومتری شده و با تصرف آن از جانب یک کشور مسلمان شیعه مذهب به جای یک کشور مسیحی ستون پنجم غرب در منطقه، دچار خفگی ژئوپلیتیک می‌شود؟!

در نهایت آقای محمدرضا پاسبان انتخاب یک رئیس جمهور آذربایجانی در ایران را رسوخ جریان قوم‌گرا در لایه‌های حساس حاکمیت معنا می‌کند و می‌نویسد:

«افزودن به این حقیقت، جریان قوم‌گرای وابسته و رسوخ آن در لایه‌های حساس حاکمیتی احساس خطر را دو چندان می‌سازد. » (همان: ۱۳)

این عبارت عین نوشته آقای پاسبان می‌باشد و معلوم می‌دارد هول و ولای واقعه و عجله برای تدوین نوشته و به هم بافتن مهملات، او را از نگاه دوباره و ویرایش مطلب خود چه به لحاظ جمله‌بندی و انتخاب کلمه و چه به لحاظ درستی مطلب بازداشته‌است. نوشته محمدرضا پاسبان در جمع مطالب صریح و بدون روتوش ویژه‌نامه آنتره جای می‌گیرد و شاید از این نظر اتفاق خوبی رخ داده، تا منصفان و عاقلان بر راز عقب ماندن کشور از قافله پیشرفت، راز اجحافات اقتصادی در حق مردم پیرامون، راز کابوسی به نام نظام اداری کشور، راز بی‌ثباتی در اقتصاد کشور، راز ناموفق بودن سیاست خارجی کشور و رازهای دیگری از این نوع واقف گشته؛ بدانند وقتی عقبه فکری، سیاسی، دانشگاهی و پژوهشی کشور را لمپن‌های فکری چون محمدرضا پاسبان و شرکای وی تشکیل دهند، اوضاع باید همین‌ی باشد، که می‌بینیم.

۱۴ - احسان موحدیان

احسان موحدیان خود را پژوهشگر مسائل منطقه‌ای و مدرس دانشگاه معرفی می‌کند، لیکن ترک‌ستیزی همه‌جانبه مهمترین وجهه مطالعات و اظهارنظرها و تیپ فکری او را تشکیل می‌دهد. یک ترک‌ستیز بیش فعال، که حدی برای ابراز دشمنی با ترک و ترکی در داخل و خارج نمی‌بیند و موضع‌گیری‌های تند علیه ترکیه و آذربایجان و ترغیب مقامات ایرانی به دوری و دشمنی با این دو کشور جایگاه بلندی در گفتار و نوشتار او دارد. با این پیش‌زمینه کاملاً طبیعی بوده، که وی نیز در مخالفت با اظهارات معاون اول رئیس جمهور در باب واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها و رئیس جمهور استان بودن استاندار پا پیش گذارده، به اظهار نظر بپردازد.

موحدیان در گفتاری با عنوان «فدرالیسم ساز و کار تجزیه ایران و تضعیف زبان فارسی» به موضع‌گیری در باره گفته‌های آقای عارف پرداخته و طرح مسئله فدرالیسم در ایران را اشتباه می‌خواند و معتقد است، غلبه نگاه مهندسی در حوزه‌های حساسی که اساتید علوم انسانی باید اظهارنظر و سیاست‌گذاری کنند، منشأ اظهارات ناصوابی از این نوع بوده‌است. او نیز به مانند همقطاران فکری خود فدرالیسم را مختص موجودیت‌هایی جدا از هم می‌داند، که با هدف استفاده از ظرفیت‌های یکدیگر به هم

پیوسته و متحد شده‌اند، تا با این اتحاد کشوری را خلق کنند و بتوانند شاخص‌های توسعه را ارتقاء دهند. او آلمان فدرال و آمریکا را به عنوان دو نمونه از این نوع فدرالیسم معرفی می‌کند و البته به عمد از نام بردن کشورهای فدرالی که متحد بوده و داوطلبانه این ساز و کار را برای اداره امور کشور خود برگزیده‌اند؛ طفره می‌رود.

احسان موحدیان به مانند همفکران خود تفسیری خود ساخته از فدرالیسم و کشورهای فدراتیو عرضه کرده و معتقد است فدرالیسم ماهیتاً با اوضاع ایران سازگاری ندارد:

« هیچ وقت در تاریخ جهان کشوری که از ابتدا متحد بوده و سپس به سمت فدرالیسم و کاهش اقتدار دولت مرکزی حرکت کرده، در پیشبرد برنامه‌ها و اهداف سیاسی و اقتصادی خود موفق نبوده‌است. در غرب آسیا نیز با شرایط امنیتی و سیاسی موجود، قطعاً چنین حرکتی به هرج و مرج و واگرایی و تنش و تجزیه ایران منجر خواهد شد. تجزیه برخی کشورهای اروپای شرقی در این زمینه پیش روی ماست. باید درک کنیم کشورهایی که در واقع مسیر معکوس را طی کردند و به سمت فدرالیسم رفتند، چگونه شکست خوردند و دچار فروپاشی شدند. » (موحدیان، ۱۴۰۳: ۱۴)

خوشبختانه مثال آقای موحدیان در پایان عبارت، کار ما را راحت می‌کند. مهم‌ترین کشور فدراتیو اروپای شرقی که دچار فروپاشی گردید، عبارت از یوگسلاوی سابق بود و دست بر قضا این کشور با همان فرمول مورد نظر موحدیان؛ یعنی، به هم پیوستن واحدها و موجودیتهای جدا از هم شکل گرفته بود، که در نهایت با وجود برخی اشتراکات، به دلیل اختلافات زبانی، فرهنگی و دینی و تمایل مردم بخش‌های تشکیل دهنده به استقلال، دچار فروپاشی شد. به عبارت دیگر این کشور حاصل مسیر معکوس فدرالیسم نبود، تا موحدیان از آن شاهی برای ناموفق بودن فرمول فدراتیو اختیاری بسازد. از سوی دیگر ادعای منحصر بودن تأسیس کشور و نظام فدراتیو به نوع اول؛ یعنی، اتحاد واحدهای پراکنده و نامتحد به منظور هم‌افزایی و افزایش قدرت امری نادرست است و با ملاحظه روی آوردن کشورهای متحد به این شیوه از حکمرانی نقض می‌شود و با گفته خود وی در همین بخش در تضاد است. اگر هم نویسنده در مثال زدن از اروپای شرقی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی را در نظر داشته؛ باید گفت فروپاشی این کشور نه نتیجه پذیرش فدرالیسم از نوع اول یا دوم، بلکه حاصل ورشکستگی سوسیالیسم بود.

در کنار این امر، ادعای ناموفق بودن کشورهای متحد روی آورنده به فدرالیسم و ناموفق بودن آنها هم به همین اندازه نادرست و ساختگی است. موحدیان نخست فدرالیسم را در کشورهایی چون آلمان و آمریکا منحصر می‌کند، سپس با آوردن عبارت اول این بخش تشکیل فدرالیسم از نوع اختیاری را می‌پذیرد و برای تأمین نظر خود دایر بر مخالفت با فدرالیسم در ایران، از ناموفق بودن این قبیل فدراسیون‌ها سخن می‌گوید. این در حالی است، که او نمی‌تواند حتی یک نمونه حکومت فدراتیو ناموفق در روزگار حاضر اعم از نوع اول و نوع دوم عرضه کند و همه کشورهای فدراتیو از نوع غربی (آمریکا، آلمان، سوئیس، انگلیس، اسپانیا، ...)، آسیایی (هندوستان، پاکستان، عراق، امارات متحده عربی، ...)، یا حتی روسیه روزگار بدی ندارند. در همین همسایگی

ایران یک حکومت نیمه فدراتیو از نوع عراق داریم، که در آن اوضاع ناحیه خودمختار اقلیم کردستان عراق از نواحی تحت حاکمیت دولت به تعبیر موحدیان متحد مرکزی بدتر نیست.

متوسل شدن به اوضاع امنیتی و سیاسی موجود در غرب آسیا و خطر تجزیه در اثر روی آوردن به فدرالیسم هم چیزی در مایه‌های «در مقطع حساس کنونی» رایج در میان رجال سیاسی ایران است. نوشته‌های موحدیان و همانندان او کاملاً پارادوکسیکال است. آنها در عین حال که ایران را یک کشور متحد، پایدار و چند هزار ساله معرفی می‌کنند، اعتراف می‌کنند اگر لحظه‌ای فشار حکومت متمرکز برداشته شود و راهی برای اقوام غیر فارس گشوده شود، بلافاصله ایران متلاشی می‌گردد! همین نکته در ادامه سخن موحدیان به خوبی خودنمایی می‌کند:

«ایران کشوری است که هفت هزار سال سابقه تمدنی قطعی و سه هزار سال سابقه تمدنی معکوس دارد و همیشه دولت متمرکز داشته و این دولت اقتدار و امنیت را برای کشور به ارمغان آورده است. این اقتدار هم حاصل قوت و توان دولت مرکزی بوده است. تضعیف دولت مرکزی با توجه به فشارها، دخالت‌های خارجی و شیطنت‌هایی که در اطراف مرزهای ایران انجام می‌گیرد؛ به هیچ وجه عقلانی نیست. نیروهای قوم‌گرا، واگرا و تجزیه‌طلب، که از خارج از مرزها تغذیه می‌شوند؛ در کمین نشسته‌اند تا اقتدار دولت مرکزی به بهانه‌های مختلف کاهش یابد و بتوانند در داخل ایران آشوب راه بیندازند، لذا اگر به سمت کاهش اختیارات دولت مرکزی حرکت کنیم؛ به صورتی که در مورد همه امور به جز حوزه‌های امنیتی، دفاعی و سیاسی تصمیم‌گیری‌ها در استان‌ها انجام شود؛ نتیجه نهایی گسترش تشّت، کاهش همبستگی و همدلی ملی و کمک به نیروهای تجزیه‌طلب خواهد بود، تا ایده‌های شوم آنها به-خصوص نیروهای پان‌ترک، که از جانب استانبول و باکو به شدت تحریک می‌شوند، عملیاتی شود.» (همان: ۱۴)

عبارت اول این بخش نمودار خوبی از کمبود شعور، نازل بودن سواد تاریخی، تخیل‌گرایی و وارونه‌نمایی پان-فارسیست ایرانی در اختیار ما می‌گذارد. این گروه به تدریج در اثر برخی اقتضائات و تنگناها ناچار شده‌اند، تاریخ خلقت ایران را از دو هزار و پانصد سال همیشگی به هفت هزار سال ارتقا دهند و سپس ادعا کنند ایران در سه هزار سال اخیر همیشه دولت متمرکز قدرتمندی داشته و این دولت اقتدار و امنیت را برای کشور به ارمغان آورده و موجب حفظ کشور بوده است. با این وصف سقوط هخامنشیان احتمالی به دست مقدونیان افسانه بوده، وجود حکومت غیر آریایی و شبه فدراتیو اشکانیان نتیجه اغوای دشمنان بوده، حکومت هزار و سیصد ساله اعراب و ترکان و مغولان در دوران اسلامی را دشمنان ایران ساخته‌اند و ممالک محروسه عهد صفوی و قاجار هم چیزی در مایه‌های حکومت متمرکز کوروش ابوالبشر بوده است!

موحدیان با این استدلال مبتنی بر دروغ و تصویرآفرینی ذهنی نتیجه می‌گیرد: فدرالیسم یا تمرکززدایی موجب فعال شدن گروه‌های قوم‌گرا و واگرا می‌گردد و کشور را به تجزیه می‌کشانند. در نظر او و همقطاران فکری‌اش غیر فارس ایرانی؛ بخصوص از

نوع ترک آن، قوم‌گرا و تجزیه‌طلب به دنیا می‌آید و هیچ تربیتی قادر نیست او را به موجودی ایران-گرا، یا معتقد به اصول شهروندی تبدیل کند، پس چاره‌ای جز داغ و درفش و کوبیدن بر سر ترک و غیر فارس باقی نمی‌ماند. او و همفکرانش وظیفه و مأموریتی برای خود تعریف کرده‌اند. وظیفه آنها این است که حکومت را از هر نوع تحول به نفع عدالت و احقاق حقوق مسلم مردم غیر فارس بترسانند. این رویه به حکمرانی خوب منجر نمی‌گردد، بلکه موجبات ناامیدی کامل غیر فارس از مرکز و قطع همه رشته‌های پیوند معنوی بین مردم ایران به عنوان یک ملت را فراهم می‌آورد. در واقع تجزیه‌طلب واقعی پان‌فارسیست و حکومت مجری اوامر آنهاست، که با سیاست مبتنی بر تبعیض و زورگویی زمینه کامل جدایی معنوی مردم ایران را فراهم آورده‌است. در نظام فدراتیو قدرت سخت و تشکیلات امنیتی و نظامی و انتظامی در اختیار حکومت مرکزی می‌ماند و بدین وسیله می‌تواند در مواقع خطر اقدامات بازدارنده انجام دهد، لیکن مشکل موحدیان و شرکا آن است که ظلم و تبعیض در حق غیر فارس را به عنوان یک قاعده پذیرفته‌اند؛ از این رو تجاهل می‌کنند و چنان وانمود می‌کنند که در صورت تشکیل حکومت فدرال همه چیز از دست دولت مرکزی خارج می‌شود.

احسان موحدیان بدپرهیزی کرده برخی برادران عزیز آریایی را هم در این واگرایی سهیم می‌گرداند و در یک تصویر برساخته در نتیجه حماقت و جهالت، همه اقوام غیر فارس ایرانی را خائن و وابسته به خارج معرفی می‌کند:

« همچنین برخی نیروهای کرد و اگر در مناطق کردنشین وجود دارند. در منطقه بلوچستان مشکلاتی هست. برخی عوامل در افغانستان و پاکستان نیز دست به تحریکاتی زده‌اند. کشورهای عرب حاشیه جنوب خلیج فارس در خوزستان مشغول فعالیت هستند. ترکیه دامنه این واگرایی را از طریق تحریک برخی گروه‌های قومی - ایلاتی در مرکز ایران دنبال می‌کند. » (همان: ۱۴)

در تصویر ترسیمی موحدیان آذربایجان (آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، زنجان، قزوین، همدان و بخش‌هایی از گیلان)، کردستان، کرمانشاهان، ایلام، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس (نواحی قشقایی‌نشین) و لاد گستان و بخش‌هایی از خراسان (نواحی ترک‌نشین) در معرض اتهام تجزیه‌طلبی قرار دارند. نواحی مذکور قریب هفتاد در صد جمعیت و نیمی از وسعت ایران را شامل می‌گردد و آن وقت این مدعی پژوهشگری در نهایت بلاهت این حجم از ملت ایران را مشکوک و متهم به تجزیه‌طلبی معرفی کرده و به دست خود هم مشروعیت نظام سیاسی ایران را زیر سؤال می‌برد و هم ناخواسته به ستم‌های وارده بر این گروه‌های بزرگ انسانی اعتراف می‌کند.

در بخش بعدی موحدیان پرده از راز برمی‌دارد و نشان می‌دهد به همه چیز از دریچه حفظ هژمونی زبان فارسی، قوم فارس و منافع این قوم می‌نگرد:

« گفتیم که ایده فدرالیسم در راستای تضعیف وحدت ملی است، که یکی از ابعاد آن تضعیف همه-گیری زبان فارسی به عنوان یک زبان منجی و زبان میانجی در ایران است. در نقاط مختلف کشور افراد به گویش‌ها و زبان‌های مختلفی سخن می‌گویند، اما زبان فارسی است، که میان همگان مشترک است و هر گوشه ایران برای برقراری ارتباط از زبان فارسی بهره‌می‌برند. با ترویج فدرالیسم و استقلال نسبی در استان‌های مختلف، نیاز به یادگیری و دانستن زبان فارسی برای برقراری ارتباط با سایر مردمان تضعیف می‌شود، چرا که مردم عمدتاً در منطقه محل سکونت خویش نیازهای خود را برطرف می‌کنند و نیاز به زبان فارسی برای ارتباط با سایر مناطق احساس نمی‌شود. در ادامه احساس استقلال و عدم نیاز به زبان فارسی شکل می‌گیرد و چه بسا ممکن است تصمیم گرفته‌شود که در برخی استان‌ها ساکنین به زبان دیگری صحبت کنند و زبان فارسی در عمل زبان رسمی و اول کشور نخواهد بود. » (همان: ۱۴)

همین بخش به حد کافی گویاست و معلوم می‌دارد از نظر موحدیان مردم غیر فارس نه فقط مالک فرهنگ، منابع و مزیت‌های اقتصادی و طبیعی خود نیستند، حتی حق تکلم به زبان مادری خود را هم ندارند و باید با فارسی نیازهای ارتباطی و نوشتاری خود را برآورده کرده و بخت خود برای خلق آثار ادبی را بیازمایند.

موحدیان با ترسیم داستانی، مراحل به هم پیوسته‌ای از واگرایی در اثر روی آوردن به نظام فدراتیو در مقابل خواننده قرار می‌دهد و می‌کوشد دولت را از عواقب اجرای این طرح بترساند:

« طرح ایده‌های عجیب این چنینی به‌ویژه در مناطقی که گرایش‌های گریز از مرکز حضور دارند، یا نیروهای تجزیه‌طلب و قوم‌گرا فعال هستند و فعالیت می‌کنند، حتماً اتفاق خواهد افتاد. در ادامه، این وضعیت خودمختاری فرهنگی به طرح درخواست فدرالیسم اقتصادی کشیده خواهد شد. شکل‌گیری خودمختاری اقتصادی و فرهنگی می‌تواند اهرم فشاری مهمی باشد، تا تجزیه‌طلبان به خودمختاری سیاسی و امنیتی دست بیابند و عملاً فرایند را به تجزیه برخی استان‌ها برسانند. این اتفاق قطعاً در استان‌های مرزی سریع‌تر به وقوع می‌پیوندد و دامنه آن به باقی استان‌ها کشیده خواهد شد. » (همان: ۱۴)

نمی‌توان منکر وجود گرایش‌های گریز از مرکز در برخی ولایات شد، لیکن این مسئله به خودی خود پدید آمده است؟! هیچ علت معقول و قابل تأملی در پشت این گرایش وجود ندارد؟! فقط خبث طینت و مزدوری غیر فارس نشسته در ایالات پیرامونی برای بیگانگان عامل پیدایی این گرایش بوده است؟! جدایی‌طلبان از سر شکم‌سیری خوشی زیر دلشان زده، تا به واگرایی روی بیاورند؟! مس و طلای آذربایجان به کرمان و تهران نرفته؟ سنگ آهن خراسان جنوبی به اصفهان نرفته؟ آب لرستان و چهارمحال و بختیاری و کهکیلویه و بویراحمد سر از اصفهان و کرمان و یزد و مرکزی و قم درنیارورده؟ نفت خوزستان خرج تهران و استان‌های میانی نشده؟ گاز بوشهر پول قهوه‌خانه لوطی‌های تهرانی نشده؟ دریاچه اورمیه برای برخی منافع خشک نشده؟ دشت خوزستان برای استخراج نفت شرکت‌های خارجی خشک نشده؟ اردبیلی در سایه بیکاری و نبود پول و شغل آواره بلاد نشده؟

کرد از سر خوشی و ورزش در کوه و کمر زیر کالای سرمایه‌دار دیسک کمر و گردن می‌گیرد؟ زبان ترکی خود به خود به یک زبان بی‌هویت و هیبریدی بدل گشته؟ جواب بله‌هایی چون موحدیان برای این سؤالات روشن است: می‌توانیم! خوشمان می‌آید! چشمتان کور!

وی مطرح کردن فدرالیسم یا گونه‌ای از تمرکززدایی در ایران را ایده‌ای مضحک و خطرناک خوانده، می‌نویسد:

«چنین ایده‌های مضحک، خطرناک و فکر نشده‌ای صرفاً روندی متشتت و به‌هم ریخته را بر کشور حاکم می‌کند و باید از طرح این ایده‌های فکر نشده خودداری کرد. مسئولین باید در این زمینه با اساتید و کارشناسان مطلع مشورت کنند و از ملت‌هت کردن جامعه با چنین ایده‌هایی در وضعیت اقتصادی دشوار موجود، که آ‌بستن ناآرامی است، خودداری کنند. ایده‌هایی از این دست صرفاً بر بحران اقتصادی، امنیتی و سیاسی کشور می‌افزاید و باعث دوری مردم از حاکمیت می‌شود. قطعاً مطرح کردن ایده فدرالیسم خیانت به ایران و نسل‌های آینده ایرانیان است.» (همان: ۱۴)

در حال حاضر هم اوضاع به حد کافی و بدون آمدن فدرالیسم متشتت و به‌ریخته است. آقای موحدیان قصد دارد تقصیر این اوضاع را گردن چه کسی بیندازد؟ پزشک‌یان و عارف هم تحصیل‌کردگان دانشگاه هستند. سی سال سابقه مدیریت و وزارت و نمایندگی و ریاست دانشگاه دارند. مدارک تحصیلی خود را هم از دانشگاه‌های دو اتاقه خریداری نکرده و برای آن زحمت کشیده‌اند. چگونه است که شما خود را در جایگاه اساتید و کارشناسان جای می‌دهید، ولی برای این دو نفر و دیگر مقامات چنین شأنی قائل نیستید؟ قبول دارم که آقای پزشک‌یان و دولتش هم ایران را به سرانجام خیری نخواهد رساند، ولی دستاویز این احتکار استادی و کارشناسی و دلسوزی در نزد خود را از کجا آورده و گروهی شوونیست تمامیت‌خواه دیوانه را در جایگاه مصلحت‌چی‌های همه‌چیز فهم نشانده‌اید؟

۱۵ - اشکان زارع

نظر اشکان زارع مترجم و پژوهشگر تاریخ و اندیشه در باره مطالب مطروحه از سوی محمدرضا عارف معاون اول رئیس‌جمهور در باره تمرکززدایی نیز کمابیش در همان خط نوشته‌های قبلی سیر می‌کند. وی گفتارش را که عنوان «آن کس که کار خود نکند، نیک بد کند.» بر پیشانی خود دارد؛ با ذکر حکایتی از کلیله و دمنه با مضمون پرداختن هر کس به کار مورد وقوف خود آغاز می‌کند و با این براءت استهلال معلوم می‌دارد از نظر وی دولت مستقر و معاون اول رئیس‌جمهور به عنوان نماینده و نماد آن دولت فاقد اهلیت لازم برای تصدی کاری حکمرانی هستند و لاجرم برای اتخاذ چنان تصمیمی و برای طرح مسئله تمرکززدایی، واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌ها و یا آنچه عارف از آن به عنوان رئیس‌جمهور استان بودن استاندارد تعبیر کرده؛ فاقد صلاحیت لازم هستند.

اشکان زارع در تبیین نظر اعلام شده از سوی محمدرضا عارف می‌نویسد:

« گفته شده مجالس استانی تصمیم بگیرند و استاندار هم رئیس جمهور استان شود؛ دلیل هم ناکارآمدی دولت بزرگ دانسته‌اند. گمانشان این است، که با تأسیس دول استانی، دولت مرکزی کوچک می‌شد. سی و یک استان را می‌خواهند دست دولت‌های محلی بسپارند، تا ناکارآمدی دولت را البته به مصابه State از میان بردارند، در حالی که هم‌چنان نه از آزادی اقتصادی صحبت می‌شود و نه از حقوق شهروندی شهروندان بی‌حقوق ایران. سخنی در میان است. ما که می‌دانیم الان یک دولت ناکارآمد فرمان می‌دهد، حالا می‌خواهند هر استان را یک دولت ناکارآمد هدایت کنند و همگی‌شان هم گوش به فرمان دولت ناکارآمد مرکز شوند. » (زارع (اشکان)، ۱۴۰۳: ۱۵)

اگر از ضعف تألیف و اشکالات نوشتاری نویسنده در این بخش صرف نظر کنیم؛ نخستین نکته جلب نظر کننده در این بخش آن است که بیان آقای زارع حاوی تحلیل، تنقید و ارائه راهکار نیست، بلکه عقده‌گشایانه و براندازانه است و نویسنده به حق، یا به ناحق اساساً خود نظام سیاسی را قبول ندارد و طبعاً با داشتن چنان پیش‌زمینه‌ای نقد واقعی توأم با استدلال و بیان منعقد نمی‌گردد و تنها خاصیت این نوشتار تشفی خاطر کوتاهی است، که برای نویسنده رخ می‌دهد. به لحاظ تیپ‌شناسی آقای زارع و تعداد دیگری از مطلب‌نویسان این ویژه‌نامه در ذیل طرفداران و دلباختگان حکومت پهلوی جای می‌گیرند، که عجالتاً به مدد بستن روبند و هم‌پوشانی آرای ضد اقوامی آنها با رویکرد دولت مرکزی در این موضوع و یا از دست رفتن کنترل اوضاع از سوی نظام سیاسی کشور فرصت خودنمایی پیدا کرده‌اند. خود این گروه در نوشته‌هایشان به قدری دگم-اندیش، تنگ‌نظر، حامی ظلم علیه اقوام غیر فارس ایرانی و مستبدمآب تشریف دارند، تا خواننده آنها را از صلاحیت گفتگو در باره آزادی اقتصادی یا حقوق شهروندی مبرا بداند.

زارع بعد از توصیف توأم با ریشخند و تمسخر از طرح تمرکززدایی، یا احتمالاً طرح شبه فدرالیسم دولت، سراغ ذکر مصیبت صحرای ایران رفته، می‌نویسد:

« ایران در خطر است. ایران مدّتی است که در دست‌های مهندسی گرفتار است؛ مهندسانی که می‌خواهند همه چیز را مهندسی کنند. دولت فخیمة ایران در طول تاریخ دولتی بوده، که مبنای سرزمینی داشته‌است. دولتی یکپارچه بوده، که در تاریخ ایران بر سرزمین ایران حکم می‌رانده‌است. آلمان اگر فدرال است، آمریکا اگر فدرال است، دلیل دارد، آنها به دنبال تأسیس دولت مقتدر یک فدراسیون درست کردند و این گونه ذیل یک دولت بزرگ و قدرتمند درآمده‌اند. هیچ عقل عاقلی نمی‌گوید من یک قدرت سرزمینی واحد دارم، که قرن‌ها در دولت فخیمة ایران نمود داشته‌است، حال می‌خواهم آن را کوچک کنم. می‌خواهم از وحدتی نام‌بخش به کثرتی بی‌سر و ته بروم. » (همان: ۱۵)

آنهایی که عصر پهلوی را درک کرده، یا با ادبیات سیاسی عصر پهلوی آشنایی دارند، می‌توانند بر همانندی بیان این بخش با شکل بیان و ادبیات سیاسی آن عصر گواهی دهند. در نظر این گروه، گویی ایران یک موضوع و یک پدیده مجرد و تنها متشکل از سرزمین است و مردمان ساکن در آن به جز فارس زبان‌ها موضوعیتی ندارند. در سایه این نگاه است، که آنها حقوق همه اقوام غیر فارس را کأن لم یکن تلقی کرده و از هر گونه اتفاقی به نفع زبان، فرهنگ، یا حتی اقتصاد و مشارکت سیاسی آنها برآشفته می‌شوند؛ گویی وظیفه ایرانیان غیر فارس تنها و تنها رأی دادن به حاکم فارس، یا حاکم غیر فارس حافظ منافع فارس در ایران است و هر صورتی مغایر با این خواسته متزلزل کننده ارکان ایران تلقی می‌شود. اینها تنها اشکالات نویسنده در این بخش نیست و چند اشکال آشکار دیگر خودنمایی می‌کند:

الف - طرح تصویری مغایر با واقع از تاریخ ایران

واقعیت تاریخ ایران و حکمرانی در ایران، مغایر با آن چیزی است، که زارع و گروه همفکران او ترسیم می‌کنند. آنچه به عنوان تاریخ ایران به خورد مردم و تحصیل کرده ایرانی داده شده، مجموعه‌ای از تاریخ ایران با تاریخ سرزمین‌ها و ملل هم‌جوار است، که هیچگاه با نام ایران حکومت نکرده، بلکه قلمروشان با نام آل‌ها و ایل‌ها و خاندان‌ها شناخته می‌شده است. در ایران ترسیمی ایشان، که گاه وسعت آن تا چهار میلیون کیلومربع هم می‌رسد، در زمان‌هایی چندین حکومت و سلسله پادشاهی برقرار بوده، که به طور هم‌زمان و هر کدام در بخشی از فلات ایران حکمرانی می‌کرده‌اند. شوینیس‌های ایرانی برای ایران مورد ادعای خود یک تاریخ دو هزار و پانصد ساله تا سه هزار ساله ترسیم می‌کنند و برای این تاریخ و این حاکمیت یک استمرار بلاانقطاع تاریخی هم در نظر می‌گیرند، که این ادعا هم با واقعیت‌های عینی تاریخ ایران در مغایرت کامل قرار دارد و ایران آنها هزار و هشتصد سال از این دو هزار و پانصد سال تاریخ قراردادی را هم در اشغال و حکمرانی کسانی به سر برده که خود ایشان آنها را به ایرانی بودن قبول ندارند. با این احوال معلوم نیست این حضرات این دولت واحد مرکزی یکپارچه حکم راننده بر سرزمین ایران را از کجا استخراج کرده‌اند؟!

ب - طرح تصویری دلخواهانه از مسئله فدرالیسم

شوونیس‌های ایرانی برای به کرسی نشاندن نظرات باطلش، خود را مجاز به هر گونه دخل و تصرفی در مفاهیم می‌بیند. در ویژه‌نامه آنتره هم خواننده شاهد برخی از این دخل و تصرفات می‌باشد. یکی از این مفاهیم دستکاری شده در نوشته چند تن از این نظریه‌پردازان وطنی مسئله فدرالیسم می‌باشد. آنها فدرالیسم را به اتحاد واحدها و موجودیت‌های جدا از هم برای رسیدن به پاره‌ای منافع منحصر می‌کنند و با وقاحت تمام نوع دوم فدرالیسم؛ یعنی، حرکت آزادی برخی دولت‌های متحد برای برگزیدن

فدرالیسم به عنوان یک روش حکمرانی را نادیده می‌گیرند. اشکان زارع هم در این جمع قرار دارد و مثال‌های خود را تنها از میان کشورهای فدرال تشکیل یافته به شیوه نخست برمی‌گزیند.

ج - تفسیر خودخواهانه از وحدت

ملی‌گرایی ایرانی تعریف خاص و خودخواهانه‌ای از وحدت عرضه می‌کند و از آن ابزاری برای سرکوب حق‌خواهی اقوام غیر فارس ایرانی می‌سازد. وحدتی که ناسیونالیست ایرانی بر آن تکیه و تأکید می‌کند، در واقع امر وحدت نیست، استثمار و استعمار است و از آنجا که شیوه حکومت در صد سال اخیر ایران منافع بسیاری از مادی و معنوی برای قوم اساس فرض شده حاصل کرده و به استعمار داخلی منجر گشته، این گروه عادت کرده به بهره‌کشی را وادار کرده برای استمرار این بهره‌کشی فلسفه بیافد و هر اعتراض و حق‌خواهی با تمسک به این واژه بکوبد. وحدت مورد نظر شووینیست ایرانی اسم رمز استمرار سوء استفاده از دارایی غیر فارس و به نابودی کشاندن زبان و فرهنگ اوست.

اشکان زارع در گمان خود به طرح مهم‌ترین مشکل ایران امروز هم می‌پردازد و اضافه می‌کند:

« در ایران بزرگ‌ترین بحران پیش رو، ناترازی منابع انسانی است. هیچ عقلی اگر مختصر آشنایی با مناسبات سیاسی و مدنی جدید داشته‌باشد، از این حرف‌ها نمی‌زند، اگر هم بزند، وقتی بفهمد اشتباه است، دیگر تکرارش نمی‌کند. در اینجا اما پافشاری هم می‌کنند؛ لابد ژن‌شان خوب است، ما که نمی‌دانیم. » (همان: ۱۵)

مضمون نوشته زارع در این بخش در کنار عوامانه بودن، حاوی نیش و کنایه است و مختصات یک نقد و تحلیل مبتنی بر عقلانیت، منطق و دلسوزی را ندارد و تنها سخنان کینه‌توزانه هستند که معامله می‌گردند. معنای ساده نوشته نویسنده در این بخش اشاره به بی‌کفایتی کارگزاران ایرانی در تمامی سطوح است و از نظر وی همین عدم کفایت است، که موجبات طرح پیشنهادات غلط و ابرام در پیش بردن آنها را فراهم می‌کند. شاید من نتوانم دلیل قانع کننده برای رد نظر اصلی نویسنده اقامه کنم. در واقع اگر اوضاع نا به سامان است، لابد دلیل آن حکمرانی بد و به تعبیر نویسنده ناترازی منابع انسانی است و من هم به عنوان یک شهروند این معضل را با تمام وجود لمس کرده‌ام. آنچه محل انتقاد است؛ آن است که نویسنده به عنوان یک روشنفکر، یک پژوهشگر، یک دانشگاهی و یک مدعی صاحب‌نظری الزامات کار حرفه‌ای را رعایت نکرده و قصدش از نوشته، نه انداز و تحلیل و ارشاد، که زخم زبان و نیش و کنایه بوده و خواهان ادامه همان اوضاعی است که پیرامون ایران را به افلاس کشانده‌است.

نویسنده در پایان نوشتار خود دست به نتیجه‌گیری و ارشاد می‌زند:

« زبان ما مو درآورد، از بس توضیح دادیم که فدرالیسم چیست. اینجا دیگر نمی‌گویم، اما دست از سر ایران با این ترهات ذهن مخدوش‌تان بردارید. تمدن و تاریخی هفت هزار ساله در خطر است. استاد فقیدم درست می‌گفت. در ایران همه چیز متولی دارد؛ جز ایران. » (همان: ۱۵)

در اینجا هم همان خشک‌مغزی، همان خودبزرگ‌بینی، همان لاف و گزاف در حوزه تاریخ و همان بی‌توجهی به مردم از نوع غیر فارس خودنمایی می‌کند. جدا از این امر، نویسنده متن دروغ هم می‌گوید. استاد فقید وی که لابد جناب سیدجواد طباطبائی یا موجودی از نوع وی بوده، ندانسته و چیزی گفته و گفته او با واقعیات عینی و میدانی در ایران حال حاضر سازگاری ندارد. دولت مستقر فعلی با تمام وجود در مسیر حراست از منافع قوم فارس حرکت می‌کند و به قیمت کشاندن مردم ایران به از هم گسیختگی کامل پیوندهای معنوی و تاریخی و به خطر انداختن وحدت و تمامیت ارضی کشور؛ مصممانه از منافع اتنیک مورد اشاره به زیان اتنیک‌های غیر فارس حمایت می‌کند. به عبارت ساده‌تر و عامیانه‌تر به قدری در تأمین منافع پان‌فارسیسم مصمم و قاطع است، که از ضروریات سیاسی، عقلی و معنوی صیانت از وحدت ملی غافل مانده و حاضر است در این راه ایران را هم به باد فنا بسپارد. اقوام ایرانی در سایه عدالت و برخورداری از حقوق حقه و طبیعی و قانونی خود برای این کشور دل می‌سوزانند و ایران دیگی است که باید برای همه اقوام بجوشد؛ وقتی تنها برای یک قوم جوشید؛ دیگران انگیزه‌ای برای ماندن در این وحدت خالی از عدل و پویایی نخواهند داشت.

نشریه «تجارت فردا» و فدرالیسم

با وجود اینکه گردانندگان نشریه «تجارت فردا» با انتخاب عنوان «فریب فدرالیسم» برای بخش «پرونده ویژه» موضع مخالف خود در باره فدرالیسم یا تمرکززدایی را اعلام کرده‌اند، لیکن مطالب مندرج در این پرونده به دو بخش متمایز از هم تقسیم می‌گردد. یک بخش از مندرجات این نشریه به انعکاس نوشته‌های معین حیدریه و سعید ابوالقاسمی اختصاص دارد. معین حیدریه در مقاله خود با عنوان «معمای فدرالیسم» نگاه خوش‌بینانه و رضایت‌آمیزی به مسئله فدرالیسم در ایران انداخته و در نوشته‌ای معقول و تحلیلی به کنکاش جنبه‌های گوناگون مسئله پرداخته‌است. نوشته سعید ابوالقاسمی با عنوان «تئوری ۱۲۰ ساله» هم بیشتر ناظر به بیان سوابق طرح فدرالیسم در ایران از عصر مشروطه تا حال حاضر پرداخته و در ضمن آن به وجود گونه‌ای از فدرالیسم در عصر باستان ایران هم اشاره کرده‌بود و با وجود نمایان بودن رگه‌ای از مخالفت نویسنده با فدرالیسم در ایران، می‌توان نوشته او را در مجموع مثبت ارزیابی کرد. در نقطه مقابل این دو نوشته، مصاحبه رضا طهماسبی با دکتر موسی غنی‌نژاد و محمد قوچانی قرار دارد، که در آن مصاحبه‌شوندگان با بیانی فارغ از نزاکت و تحلیل درست به اعلام موضع در باره

موضوع می‌پردازند و به پیروی از سیاق آشنای رفتاری و گفتاری صاحب-نظران پان‌فارسیست با سبکی سخیف، گستاخانه، دروغ‌آمیز و مغایر با واقعیات عینی جامعه ایران مخالفت خود را ابراز می‌دارند.

مصاحبه رضا طهماسبی با طرح سؤالی با مضمون کارآ بودن یا نبودن فدرالیسم آغاز می‌گردد. او می‌گوید: اخیراً برخی مسئولات دولتی و حکومتی سخنانی در مورد ضرورت اعطای اختیارات بیشتر به استان‌ها و استانداران بیان کرده‌اند؛ به گونه‌ای که انگار اعمدانه می‌خواهند از سخنانشان تمایل به فدرالیسم برداشت شود. اما آیا فدرالیسم در کشورهایی که به کار گرفته شده، به استقرار دموکراسی و توسعه اقتصادی کمک کرده‌است؟

محمد قوچانی جواب خود را با اظهار تأسف از موضع مثبت صادق زیباکلام نسبت به فدرالیسم در مصاحبه با نشریه تجارت فردا در چند شماره قبل آغاز می‌کند؛ آنگاه به موضوع بدفهمی و سوء برداشت از فدرالیسم در ایران، حتی نزد استادان علوم سیاسی و علوم اجتماعی می‌پردازد. در نظر وی فدرالیسم کمکی به دموکراسی و توسعه نمی‌کند و اعتقاد به یاری فدرالیسم به این دو مقوله ریشه در نگاهی ایدئولوژیک به مفاهیم علوم سیاسی و غفلت از علم سیاست مدرن است، که سعی می‌کند سرنوشت کشورها را در چهار چوب ملت - دولت توضیح دهد. قوچانی فدرالیسم را به دو نوع «طبیعی و تاریخی» و «فدرالیسم از بالا به پایین» تقسیم کرده؛ آمریکا، آلمان، بریتانیا و هند را در نوع اول و شوروی، یوگسلاوی و پاکستان در گروه دوم جای می‌دهد. از نظر وی هیچ کدام از این دو نوع فدرالیسم قابل تسری به همه جای دنیا نیستند! به عقیده وی در فدرالیسم تاریخی و طبیعی واحدهای کوچک‌تر با هم متحد شده و یک ساختار جدید تشکیل می‌دهند و در فدرالیسم از بالا به پایین، حکومت فدراتیو در قالبی مهندسی شده بر مبنای ایدئولوژی شکل می‌گیرد. او در مقایسه کشورهای دارنده این دو نوع فدرالیسم می‌گوید:

«کشورهایی که نظام فدرال از نوع اول را دارند؛ تقریباً همگی کشورهایی توسعه‌یافته و موفق محسوب می‌شوند، چون یک پدیده طبیعی را ساماندهی سیاسی کردند و نظام فدرال نوع دوم اما به زور ایدئولوژی، فشار و جنگ و سرنیزه شکل داده‌شد. مثلاً اتحاد جماهیر شوروی به زور و اشغال نظامی شکل گرفت. در واقع چند کشور و ملت را به زور سرنیزه و ایدئولوژی مارکسیستی به همدیگر چسباندند و به زور در کنار هم نگه داشتند. ... فدرالیسم نوع اول در طول تاریخ دوام داشته، چون بر مبنای یک سنت حقوق اساسی قرار گرفته‌است. ... فدرالیسم نوع دوم اما تداوم نظام امپراتوری است، که با زور کشورها را در کنار هم قرار می‌دهد.» (قوچانی، ۱۴۰۳: ۵۱)

قوچانی به خاطر پراکندگی خاطر در حالی که لحظاتی قبل از این بخش از عدم یاری فدرالیسم به توسعه و دموکراسی سخن گفته‌بود، دارندگان فدرالیسم از نوع اول را به دلیل داشتن فدرالیسم طبیعی و تاریخی توسعه یافته و موفق ارزیابی می‌کند و سپس به دروغ نحوه پیدایی فدرالیسم از نوع دوم را مبتنی بر زور و اشغال نظامی معرفی می‌کند. این ادعا با واقعیات تاریخی چگونگی پیدایی اتحاد جماهیر شوروی و تا حدود زیادی پاکستان در تعارض قرار دارد. اکثر جمهوری‌های تابع شوروی سابق از

قبل در قلمرو روسیه و وارث آن شوروی قرار داشته‌اند و اگر اشغالی بوده، قبلاً در زمان رومانف‌ها انجام شده بود و کاری که بلشویک‌ها کردند آن بود، که برای اقوام و متکلمان زبان‌های مختلف در قلمرو خود کشورهایی با حدود معلوم و مشخص تدارک دیده و به آنها در اداره امور داخلی خود استقلال عمل بخشیدند. گذشته از این فدرالیسم به عنوان یک نظام سیاسی - اداری، پیشتر در میان برخی کشورها رایج بوده و کشورهای دارنده فدرالیسم از بالا به پایین آن را به عنوان یک الگو و فرمول برای اداره جوامع خود پذیرفته‌اند و از این نظر اشکالی بر کار آنها مترتب نیست، مگر اینکه بپذیریم اقتباس از فرمول‌های موجود و تجربه شده از سوی دیگر کشورها تنها با کسب اجازه کتبی از پان‌فارسیست‌های ایرانی ممکن می‌گردد!

قوچانی با این مقدمات دامنه بحث در باره فدرالیسم را به ایران کشانده و ضمن بی‌معنا معرفی کردن نظام فدراتیو برای ایران؛ می‌گوید:

« در مورد کشور ما مسئله فدرالیسم کاملاً بی‌معناست. برخی بر مبنای ایدئولوژی این نظر را داشتند، که ما هم مانند اتحاد جماهیر شوروی هستیم و عبارت ملت‌ها را به کار بردند. این عبارت آنجا مصداق دارد، چون واقعاً ملت‌های مختلف را به زور حول یک ایدئولوژی متحد کرده‌بودند، اما در ایران «ملت» مفهوم واحدی دارد. ما نمی‌توانیم روند تاریخ را وارونه طی کنیم. ایران یک کشور متحد است، که در طول تاریخ طولانی بیش از ۲۵۰۰ ساله خود با پیشینه کهن سیاسی، فرهنگی و تمدنی، حتی زمانی که دولت متمرکز و واحدی نداشته، ملت ایران را داشته‌است. چه کسی در مرکز و استان فارس اقامت داشته، چه کرد و آذری و خوزستانی، هر کسی که در این مرز و بوم بود، خودش را ایرانی می‌دانسته‌است. حالا چرا باید آن را تجزیه کنیم و از ملت‌ها حرف بزنیم؟ » (همان: ۵۱)

قوچانی و شرکا در حالی که خود بر مقدم بودن فدرالیسم در کشورهای غربی از جمله سوئیس، آمریکا، بریتانیا و آلمان اذعان دارند و می‌دانند تازه‌های سیاسی و فکری در ایران عمدتاً از منشأ فرنگ و غرب سرچشمه گرفته‌است؛ فکر فدرالیسم را یک سوغات شرقی و چپ معرفی می‌کنند و این معنایی جز دروغ‌پردازی و وارونه جلوه دادن حقیقت ندارد. اوضاع ایران از نظر جغرافیای انسانی شباهت بسیاری به روسیه و شوروی داشته و انکار این امر هم ریشه در ریخته شدن قبح دروغ نزد پان‌فارسیست‌ها دارد. در نظر پان‌فارسیست دروغ‌پرداز ایرانی کشور ایران با وجود چندین بار دگردیسی در قلمرو و ترکیب جمعیتی و دگرگونی در زبان و دین و مذهب و فرهنگ تحت تأثیر مهاجرت‌ها، حملات خارجی، پیدایی ادیان و مذاهب جدید و وجود حکومت‌هایی با خاستگاه زبانی و نژادی متفاوت، که هر کدام در برهه‌های مختلف بر همه یا بخشی از فلات ایران فرمان می‌رانده‌اند، هیچ تغییری در ماهیت ایرانیان به عنوان یک ملت متحد ایجاد نکرده و ایرانی زمان حاضر دقیقاً همان ایرانی دو هزار و پانصد سال پیش و کشور ایران مبتنی بر همان قلمرو، همان مردم، همان زبان و همان فرهنگ تدوین شده از سوی کوروش ابوالبشر است. قوچانی در این باره دست به مقایسه بین ایران و شوروی سابق می‌زند و اضافه می‌کند:

« دقت کنید که مفهوم شوروی یک جعل است، چون ملت شوروی هیچ گاه وجود نداشته، بلکه این کشور یک اتحاد جمهوری‌های شورایی بوده‌است، اما کلمه ایران بدعت نیست. ایران در شاهنامه وجود دارد. قبل از آن به اسم ایرانشهر در دوره ساسانیان وجود داشته، قبل از آن هم در متون تاریخی وجود داشته و یک کشور و ملت یکپارچه و متحد بوده‌است. چرا امروز باید آن را تجزیه کنیم؟ این یک تجزیه ذهنی است، قبل از اینکه تجزیه عینی اتفاق بیفتد. » (همان: ۵۱)

گویی مدلول کلمه «جعل» برای پان‌فارسیست ایرانی درست تبیین نشده‌است. قوچانی مفهوم و نام کشور شوروی را یک جعل می‌نامد. کس دیگری از این نحله کشورهای پیرامونی ایران را کشورهای جعلی می‌نامد. سومی زبان ترکی استانبولی را یک زبان جعلی می‌داند و چهارمی کتب تألیف شده در تاریخ ترکان را مجموعه‌ای از جعلیات قلمداد می‌کند! این از این، لکن در باره کلمه ایران هم مجال سخن فراخ است. اگر کلمه ایران حاصل یک بدعت نبوده، پس نامه وزارت خارجه ایران در سال ۱۳۱۳ به کشورهای دیگر برای نامیدن قلمرو حکومت پهلوی با نام ایران هم لابد یک دروغ بوده‌است! آمدن واژه ایران در شاهنامه را اگر حاصل دستکاری در شاهنامه و به تعبیر مجتبی مینوی حرامزاده ساختن شاهنامه تلقی نکنیم، شامل ایران کنونی نبوده و نواحی شرقی و افغانستان را شامل می‌شده‌است. خود شارحان شاهنامه هم در تبیین جایگاه بعضی اعلام جغرافیایی از قبیل البرز و مازندران و ... آدرس آنها را در خارج از ایران به خواننده داده‌اند و برخی شاهنامه‌شناسان وطنی برای اختراع جوابی در قبال تناقضات موجود در شاهنامه، «ایران» را به معنی پایتخت تأویل کرده‌اند. پس معلوم می‌شود ریشه مفاهیم جعلی را باید در جاهای دیگری جستجو کرد.

قوچانی به روال معمول در میان پان‌فارسیست‌های ایرانی پیشنهاد دهندگان فدرالیسم، یا تمرکززدایی در ایران را به جهل و عدم احاطه بر ابعاد موضوع متهم می‌دارد:

« کسانی که دم از فدرالیسم زدند، این مفهوم را متوجه نشده‌اند. مثلاً آقای خاتمی زمانی که از فدرالیسم حرف زد، اساساً این مفهوم را متوجه نشده‌بود و البته بلافاصله هم سکوت کرد و بعد هم با نقد زنده‌یاد دکترسیدجواد طباطبائی مواجه شد. آقای قالیباف، آقای عارف، آقای محسن رضائی و دیگرانی که از فدرالیسم برای ایران می‌گویند، نه لوازم فدرالیسم را می‌دانند و نه امکان فدرالیسم در ایران را بررسی کرده‌اند. آنچه می‌گویند صرفاً شعاری است، که متأسفانه میراث چپ‌هاست. این روزها که از غلامحسین ساعدی زیاد صحبت می‌شود؛ بد نیست به این نکته اشاره کنم. اخیراً متنی از ایشان می‌خواندم که در آن می‌گوید: چرا ما از مسئله خلق‌ها در ایران صحبت نکنیم؟ چرا از مسئله ملیت‌ها در ایران صحبت نکنیم؟ طرح فدرالیسم بر مبنای یک جهل است، که از روشنفکری چپ به سیاسیون، جریان روحانیت و نظامیان ما به ارث رسیده‌است. » (همان: ۵۲)

پان‌فارسیست‌های ایرانی پیوسته مخالفان آزادی خود را به نادانی، جهل و بی‌سوادی متهم کرده و خود را در جایگاه یگانه دانایان و صاحب‌نظران دلسوز کشور جای می‌دهند. این نکته به کرات در نوشته‌های آنها قابل رؤیت است. آنها علاقه‌ای هم به

برملا کردن راز دانایی مطلق خود و نادانی مطلق هر آن کسی که مخالف آرای ایشان سخن بگوید؛ نشان نمی‌دهند و فقط توقع دارند همگان نظر آنها را در این باره بپذیرند. دکترمسعود پزشکیان یک تحصیل‌کرده دانشگاهی، یک جراح قلب، یک رئیس دانشگاه، یک وزیر و چند دوره نماینده مجلس بوده‌است. دکتر محمدرضا عارف یک دانش‌آموخته مهندسی برق در دانشگاه تهران و دانشگاه استنفورد است و در کنار آنها سابقه ریاست دانشگاه تهران، وزارت، معاونت رئیس جمهور در عهد خاتمی، نمایندگی چند دوره مجلس و کلکسیون از فعالیت‌های سیاسی را دارد. محمداقبر قالیباف جدا از سوابق نظامی و امنیتی، یک تحصیل‌کرده دانشگاهی تا سطح دکترا، یک خلبان و دارای سیاهه دور و درازی از فعالیت‌های اداری بوده‌است. محسن رضایی در کنار سابقه دانشجویی در قبل از انقلاب و مجموعه‌ای از مسئولیت‌های سیاسی و نظامی، یک تحصیل‌کرده اقتصاد از دانشگاه‌های این کشور است؛ یعنی، همان دانشگاه‌هایی که قوچانی هم در آنها درس خوانده‌است. مدارک تحصیلی هیچ کدام از شخصیت‌های معرفی شده از نوع کوپنی - اهدایی نبوده و در کنار تحصیل، تجربه کار اجرایی هم داشته و بر عکس قوچانی برای این کشور جنگیده‌اند. حال چگونه شده‌است، که قوچانی دانای دلسوز این کشور از کار درآمده و دیگران جاهل و بی‌خبر مانده‌اند؟! قبول دارم که از مجموعه آن تحصیلات و مجموعه آن تجربیات در نهایت آب چندان برای کشور گرم نشده، لیکن مشکل ایران در جاهای دیگری است و اگر موفق‌ترین سیاستمدار حال حاضر دنیا را برای اداره ایران و تحول در امور استخدام کنیم؛ چه بسا توفیقی حاصل نکند.

رضا طهماسبی سؤال دوم خود را با عنایت به حوزه تخصصی دکترموسی غنی‌نژاد، به موضوع تأثیر نظام فدراتیو بر اوضاع اقتصادی کشورها اختصاص داده، می‌گوید: آیا تجربه فدرالیسم در دنیا در حوزه اقتصاد، دستاوردهای موفقیت‌آمیزی داشته‌است؟ در این نظام، ساز و کار اقتصادی به چه شکل است؟ غنی‌نژاد با تأیید گفته‌ها و تقسیم‌بندی دو گانه فدرالیسم از جانب قوچانی؛ در جوابی قابل پیش‌بینی جریان اقتصاد در نظام‌های فدرالی نوع اول را خوب و روان معرفی می‌کند، لیکن در ادامه از سر ناچاری بر عدم ارتباط عمیق و ارگانیک بین فدرالیسم و روند اقتصاد انگشت می‌گذارد:

« فدرالیسم یک شکل حکومت است. شکل حکومت چندان به ماهیتش ارتباطی ندارد؛ یعنی، ممکن است در یک جامعه فدرال، بازار آزاد، یا حکومت قانون نباشد. بر عکس، یک جامعه فدرال می‌تواند با تکیه بر نظام بازار آزاد رقابتی و حکومت قانون، یک اقتصاد شکوفا داشته‌باشد. » (غنی‌نژاد ۱۴۰۳: ۵۲)

غنی‌نژاد نیز به مانند همه پان‌فاریسیست‌های مخالف فدرالیسم و در مقیاس کلی‌تر دشمن حقوق و منافع غیر فارس ایرانی، ایده فدرالیسم را سوغات نیروهای چپ دانسته، افاضه می‌کند:

« آقای قوچانی از نظر تاریخی به خوبی توضیح دادند، که چرا این مسئله در ایران مطرح شده‌است. در تاریخ معاصر ایران، چپ‌ها گرفتاری‌های زیادی برای ما درست کردند، با این حال متأسفانه گرفتاری ما فقط چپ‌ها نیستند. مشکل بزرگ‌تر

این است، که می‌بینیم غیر چپ‌ها و حتی بعضی کسانی که خودشان را مثلاً طرفدار نظام بازار و لیبرترین می‌دانند، هم حرف‌های مشابهی می‌زنند، که واقعاً باعث تأسف است. تأسف از اینکه، نه آن چپ‌هایی که این ایده‌ها را مطرح کردند، به درستی می‌دانستند که فدرالیسم چیست و صرفاً دنبال یک ایدئولوژی می‌رفتند و از آن دفاع می‌کردند؛ نه برخی کسانی که به اصطلاح خودشان را لیبرترین می‌نامند مفهوم فدرالیسم را می‌دانند. « (همان: ۵۲)

اشکالات طرح شده در باره اظهارات محمد قوچانی قابل تعمیم بر اظهارات دکتر غنی‌نژاد هم می‌باشد. او نیز به مانند قوچانی راز احاطه خود و همفکرانش بر جوانب موضوعات مربوط به سیاست و اقتصاد در ایران و جهان دیگران، حتی شخصیت‌های دانشگاهی و متصل به طبقات روشنفکری در این قبیل موضوعات را فاش نمی‌کند. او معلوم نمی‌کند این قبیل اظهارنظرهای اهانت‌آمیز و این حد از خودشیفتگی چه نسبتی با طول و عرض ادعاهای وی، روش کار علمی و الزامات کار یک شخصیت منتسب به علم و تألیف و دانشگاه را دارد. غنی‌نژاد در تکمیل متهم ساختن طرفداران ایده فدرالیسم به بی-سواد، آنها را به سطحی بودن و بی‌دانشی هم مفتخر ساخته، اضافه می‌کند:

« برخی افراد خودشان را لیبرترین معرفی می‌کنند و به اقتصاد اتریشی می‌چسباند و از جهان وطنی حرف می‌زنند. اینها کسانی هستند که در سطح حرف می‌زنند؛ دانش درستی راجع به اقتصاد اتریشی ندارند و از حقوق ملت‌ها و حق تعیین سرنوشت برای این ملت‌ها در ایران سخن می‌گویند. ایران یک ملت است. اینکه عده‌ای کردی، یا بخشی از مردم آذری، یا گروهی دیگر عربی حرف بزنند، ربطی به وجود ملت‌ها ندارند. ملت ایران متشکل از اقوام، زبان‌ها و ادیان مختلف است. همیشه هم همین‌طور بوده. ۲۵۰۰ سال است، که اقوام مختلف با ادیان مختلف و زبان‌های مختلف در ایران با هم زندگی می‌کنند، اما یک ملت را تشکیل می‌دهند. در ایران حرف زدن از فدرالیسم هیچ معنایی ندارد. « (همان: ۵۲)

این بخش نیز شاهد دیگر از حاکمیت خودبزرگ‌پنداری و خودشیفتگی نزد مدعیان پان‌فارسیسم در ایران است. غنی‌نژاد معلوم نمی‌کند چگونه خود وی بر رموز علوم سیاست و اقتصاد دست یافته و دیگران که همکلاسان او در مدرسه و دانشگاه این کشور، یا همکلاس او در فرنگ بوده‌اند، از دریافت رموز علم بی‌بهره مانده‌اند؟! راز این قبیل نگاه‌ها و تلقی‌ها را باید در تعلیمات صد سال اخیر جستجو کرد. حکومت پهلوی در یک دوره تاریخی ویژه به دستگیری فراماسون‌ها و گماشتگان انگلیس پروسه ملت - دولت‌سازی مبتنی بر پان‌فارسیسم را به خوبی در ایران به مرحله عمل درآورد و آن قدر فرصت داشت که به یاری تبلیغات و دستگاه تکثیر شده آموزش و پرورش، آموزش عالی، دستگاه‌های فرهنگی و وسایل ارتباط جمعی منویات خود را به ضمیر باطن اکثر مخاطبان خود برساند و ضمن تلقین خودبزرگ‌پنداری فردی و جمعی در ایشان؛ سرآغاز همه چیز در ایران را به ریش یک موجود تازه مکشوفی، که ایرانیان هیچ سابقه ذهنی از او در حافظه تاریخی خود نداشتند، ببندد. به عنوان یک اصل و یک اعتقاد غیر قابل تغییر، غنی‌نژاد و شرکای فکری او هیچ گونه حقی برای غیر فارس در ایران به رسمیت نمی‌شناسند و طبیعی است در

این مسیر این مردم حائز اکثریت در ایران را «عده‌ای» خطاب کنند و هر آن کس را که داعیه‌دار حقوق غیر فارس در ایران باشد به باد ناسزا و تمسخر بگیرند و طرح حقوق ملت‌ها و حق تعیین سرنوشت برای این ملت‌ها در ایران را یک تابو بپندارند.

غنی‌نژاد بی‌دانشی را به سیاستمداران ایران هم تعمیم داده و ایشان را به رفتارها و گفتارهای پوپولیستی متهم می‌دارد:

« عمده گرفتاری ما فکری است، که اغلب قریب به اتفاق مواقع، از کم‌دانشی و جهل ناشی می‌شود. متأسفانه سیاستمداران ما دانش سیاسی نازلی دارند و با دانش اقتصادی هم بیگانه‌اند. متأسفانه حتی کسانی که مدعی علم سیاست هستند، یا دکترای اقتصاد دارند و خودشان را اقتصاددان می‌نامند؛ سواد نازلی دارند ... ایده‌هایی که امروزه تحت عنوان فدرالیسم مطرح می‌شود که استان‌ها باید اختیارات داشته‌باشند و استاندار هم مثل رئیس جمهور باید اختیارات منطقه‌ای داشته‌باشد، نشان دهنده سطح پایین دانش سیاسی و اقتصادی گویندگان آنهاست. مشکل ما با فدرالیسم درست نمی‌شود. سیاستمداران ما درک غلطی از حکمرانی دارند و حالا این حکمرانی چه در قالب مشروطه سلطنتی باشد، چه جمهوری فدرالی، یا دیگر اشکال حکومتی، اصلاً فرقی نمی‌کند. ذهنیت و تصور غلط از حکمرانی است. مسائل اقتصادی هم با این شعارهای فدرالی نه تنها حل نمی‌شود، که بسیار بدتر خواهد شد. » (همان: ۵۱)

راست یا دروغ قوام‌السلطنه در ذکر خاطرات خود در موضوع وارد کردن رهبران حزب توده در کابینه؛ در کنار بیان علی چون: جلب اعتماد روس‌ها، هشدار دادن به مخالفین خود برای کاستن از فشار علیه دولت وی، کاستن از حملات حزب توده و نیروهای چپ، باز کردن مشیت رهبران حزب توده و نشان دادن ناتوانی ایشان در مدیریت کشور از طریق درگیر کردن آنها با دشواری‌های کار دیوانی را به عنوان یکی از انگیزه‌های اصلی خود از این کار معرفی می‌کند. (قوام-السلطنه، ۱۳۹۶: ۲۵۷-۲۵۶)

او با اشاره به کنار گذاردن وزرای توده‌ای از دولت اظهار می‌دارد: منظورم از شرکت رهبران حزب توده در دولت تأمین شده بود و دیگر به وجود ایشان نیازی نبود. با این مانور موفق شده‌بودم که موقتاً اعتماد روس‌ها را به سوی خود جلب کنم و در عین حال وزرای وابسته به حزب توده را که طبعاً قدرت نقشه‌های اصلاحی نداشتند، همچون پهلوان پنبه‌هایی در برابر ملت ایران مفتضح و مطرود سازم. (همان: ۲۷۵)

قوام‌السلطنه بعد از این نمونه‌هایی از ضعف‌ها و نارسایی‌های کار وزیران توده‌ای و آشفتگی‌های آنها در وزارت‌خانه‌های تحت تصدی خود را برمی-شمارد. با این وصف، خوش دارم اکنون هم میدان به مدعیانی از نوع دکترغنی‌نژاد و امثال او واگذار شود، تا ببینیم آنها با این همه لاف و ادعا برای این کشور چه زری به سیم می‌بافند.

مصاحبه‌گر در سؤال بعدی مسئله امکان‌پذیر بودن یا نبود فدرالیسم در ایران پیش کشیده، می‌پرسد: با توجه به اظهار نظرهای مقامات سیاسی، می‌توان این گونه برداشت کرد، که به نوعی تمایل به استقرار نظام فدرالی در کشور مشاهده می‌شود؟ آیا امکان چنین تحوّل وجود دارد؟ قوچانی در جواب این سؤال مقامات اظهارنظر کننده در باره فدرالیسم در ایران را به جهال و فریب متهم می‌کند:

« فکر می‌کنم این صحبت‌ها آمیزه‌ای از جهل و فریب است. جهل نسبت به مفهوم فدرالیسم و فریب برای راضی کردن

مردمی که از مشکلات جدی حکمرانی، ناراضی هستند. » (قوچانی: ۱۴۰۳: ۵۲)

در اظهار نظرهای رعایت سطحی از نزاکت؛ بخصوص برای مدعیان دانایی ضروری است. در دولت جدید لااقل مقامات رده اول تحصیل کرده‌های واقعی بوده و جایگاه آنها در رشته خود، یقیناً از جایگاه محمد قوچانی در رشته مورد تحصیل و پژوهش خود بالاتر است. بخصوص همگان بر صداقت و متعالی بودن شخصیت رئیس جمهور اذعان دارند و متهم کردن شخصی چون او به جهل و فریب، کار منصفانه‌ای نیست. می‌توان در مراتب کفایت سیاسی وی تردیدهایی روا داشت، لیکن متهم ساختن او به جهالت و فریب‌کاری ریشه در عصبیت کسی دارد، که حرف معقول و منطقی برای گفتن ندارد و می‌کوشد با ناسزاگویی ضعف منطق و نادرستی مدعای خود را بپوشاند. من هم به عنوان یک شهروند امیدی به بهبود اوضاع ندارم. طرح موضوع فدرالیسم را یک تجویز حاصل از تشخیص نادرست بیماری در نظر می‌گیرم و یقین دارم در صورت وجود اراده نیز با وجود شیاطین پان‌فارسیست حاضر در بدنه دولت، دانشگاه و دستگاه روشنفکری کشور، یک نظام فدرال احسن و اکمل برای اداره بهتر امور طراحی نخواهد شد، به این هم یقین دارم انگیزه مخالفت کسانی چون قوچانی با موضوع فدرالیسم، نه اوضاع کشور و مشکلات مردم، بلکه حفظ وضع موجود به نفع پان‌فارسیسم و منافع قوم فارس می‌باشد.

قوچانی در ادامه پاسخ خود تلاش می‌کند با برجسته ساختن مشکلات اقتصادی و اجتماعی مردم از اهمیت و ضرورت تحصیل به زبان مادری بکاهد. او با مخاطب قرار دادن برخی استادان علوم سیاسی مدافع حقوق زبانی مردم غیر فارس می‌گوید: «طوری از درس خواندن به زبان محلی و قومی صحبت می‌کنند، که گویی اوج رفاه، خوشبختی و آزادی انسان است؛

در حالی که به نظر من یک فریب بزرگ است. اساس آزادی‌خواهی در بستر نهضت‌های ملی شکل گرفته است. » (همان: ۵۲)

نظام سیاسی ما نتوانسته برای اکثریت ملت رفاه، خوشبختی آزادی به ارمغان بیاورد. لابد مقصود آقای قوچانی این است که نظام با استمرار محرومیت مردم غیر فارس از حقوق زبانی و فرهنگی خود، سطح محرومیت مردم را تا حد قابل قبولی بالا ببرد! باید دانست حتی اگر نظام سیاسی موفق به حل مشکلات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور هم می‌شد و رفاه و آرامش مناسبی برای مردم تدارک می‌دید؛ باز هم مطالبات حقوق زبانی و فرهنگی غیر فارس ایرانی؛ بخصوص مطالبات آذربایجانی‌ها در جای خود محفوظ می‌ماند. هویت زبانی و فرهنگی امر شوخی‌بردار، روبنایی و کم‌اهمیتی نیست، تا بخواهیم با برجسته کردن منافع اقتصادی بر روی آنها سرپوش بگذاریم.

او این نهضت ملی مورد اشاره خود را جنبشی می‌داند، که در کشورهای اروپایی در رهایی از حکومت کلیسا و به نوعی خلافت پاپ شکل گرفته و به تأسیس ملت - دولت انجامیده است، که در آن ملت نمایندگی خودش را به دولت می‌سپارد و دولت مدافع حقوق ملت است و آزادی، حکومت قانون و تضمین حقوق افراد در بستر یک حکومت ملی معنا پیدا می‌کند:

« حق تعیین سرنوشت در نهضت‌های ملی اروپا شکل گرفت و در مقابل کلیسای کاتولیک رم که می‌گفت: حق حاکمیت از آن خداست و ما نمایندگان خدا هستیم، جنبش‌های ملی شکل گرفت، که می‌گفت هر کدام از شهروندان حق حاکمیت و حق تعیین سرنوشت دارند. » (همان: ۵۲)

قوچانی در حالی این خزعبلات نامربوط را به هم می‌بافد، که موضوع سخن فدرالیسم و امکان ایجاد فدرالیسم در ایران و ضرورت تأمین حقوق زبانی و فرهنگی اقوام غیر فارس ایران است. تمام این داستان‌ها تلاشی برای پیچاندن مطلب و انکار یک حق بلافصل است. گیرم فردا ایرانیان به یاری ملیون و سرداران نهضت ملی در ایران از نوع قوچانی و غنی-نژاد موفق به ساقط کردن نمایندگان خدا در زمین و برپایی یک نظام ملت - دولت شدند؛ بعدش چه؟! آن روز می‌خواهند برای انکار حقوق مردم غیر فارس چه مهملی به هم ببافند؟!

قوچانی با کشاندن موضوع بحث به ایتالیا و متحد شدن دولت‌شهرهای این سرزمین، آن را تابع یک نیاز، یک روند طبیعی و میل به وحدت ملی می‌داند و معتقد است شرایط ایران اوضاعی مغایر با ایتالیا دارد:

« در ایران از ابتدا یک وحدت میان ملت وجود داشت. حتی در دوران بعد از ظهور اسلام که حکومت ملی ما از بین می‌رود و خلافت عربی شکل می‌گیرد و اتفاقات دیگری مانند هجوم ترک‌های آسیای میانه و مغول‌ها رخ می‌دهد، ما رنج خودمان را با گزاره ملوک‌الطوایفی بروز می‌دهیم؛ یعنی اینکه در این دوره یک دولت وجود نداشته، که از حقوق ایرانی دفاع کند و این به آرزوی ایرانی‌ها تبدیل شده بود. در مقطعی سامانیان در خراسان و ماراءالنهر، صفاریان سیستان و بلوچستان و آل‌بویه در یک جغرافیای وسیع‌تر وجود داشتند و حدود ۹۰۰ سال سپری شد، تا در نهایت صفویه توانست وحدت ملی ایران را در حدود مرزهای ساسانیان احیا کند. » (همان: ۵۲)

سطح شعور و تحلیل پان‌فارسیست ایرانی معاصر همین‌ی است، که در این بخش مشاهده می‌شود. از نظر قوچانی با وجود حاکمیت یافتن ۱۳۰۰ ساله عرب و ترک و مغول و تاتار و افغان در دوران اسلامی و تغییرات عمده در ترکیب جمعیتی ایران و تغییرات گسترده دینی، زبانی و فرهنگی در نقاط مختلف فلات ایران، همچنان ایرانی با همان هویت و مشخصه قبلی خود به عنوان یک ملت متحد پابرجا مانده است! قوچانی که با همه تلاش برای وارونه‌نمایی واقعیات تاریخی قادر به پنهان کردن انفعال و غیبت قوم اجاره‌ای خود در دوران اسلامی نیست، به مدد تخیل قدرتمند حاکم بر اذهان پان-فارسیست‌های ایرانی؛ با نام بردن از گزاره ملوک‌الطوایفی ما به ازایی در برابر نداشته‌ها ساخته به سرعت رد می‌شود، سپس تشکیل یک حکومت ترک و آذربایجانی را به ریش احیا وحدت ملی ایرانیان می‌بندد و صفویان را رونوشت برابر اصل ساسانیان معرفی می‌کند؛ صفویانی که نه زبان ساسانیان را دارند؛ نه پوشش آنها را ندارند، نه شمایل آنها را دارند؛ نه نژاد آنها را دارند، نه خاستگاه آنها را دارند؛ نه دین آنها را دارند؛ نه ... اما وحدت ملی ایران را با همان هویت باستان زنده کرده‌اند، چون آقای قوچانی اراده کرده این گونه باشد!!

قوچانی مطابق عادت پان‌فارسیست ایرانی می‌کوشد از آب همین تاریخ طراحی شده در صفحات کتاب‌های معاصران برای ایران مورد نظر خود کره بگیرد و ادعا کند فرایندی که در جهت تأسیس نظام دولت - ملت طی شد، ایران بسیار قبل‌تر از اروپا تجربه کرده‌بود و اکنون دلیلی ندارد ما با طرح فدرالیسم این ارزش تاریخی دولت - ملت ایجاد شده در عصر صفوی را از دست بدهیم. برای تأیید نظر خود هم لازم می‌بیند به مصداق مثل روباه و دم و شاهد از سیدجواد طباطبائی یاد کند و بگوید:

« به قول زنده‌یاد دکتر سیدجواد طباطبائی در تاریخ ایران یک «کثرت در وحدت» و «وحدت در کثرت» وجود داشته، که همواره تاریخ و تمدن فرهنگ ایرانی را حفظ کرده‌است. » (همان: ۵۲)

آنچه به عنوان تاریخ و تمدن و فرهنگ ایرانی به خورد مردم داده می‌شود، مجموعه‌ای از مصادرات است. به عبارت دیگر مجموعه تاریخ، فرهنگ، حکمرانی، فتوحات، دستاوردهای تمدنی و افتخارات مردمان بسیاری در سرزمینی به وسعت سه برابر ایران کنونی به نفع یک قوم؛ یعنی، فارس مصادره شده و ضمن تفاخر به داشتن آنها؛ بخشی از این مفاخرات از نو به ملل دیگر فروخته می‌شود، تا آنها را در همه مظاهر زندگی مدیون ایرانیان (= فارس‌ها) بشناسانند. قوچانی برای اثبات نظر خود لازم می‌بیند هندوانه‌هایی زیر بغل آذربایجان بگذارد:

« آذربایجانی‌های ما بزرگ‌ترین پایه‌گذاران وحدت ملی ایران بودند. از حکومت صفویه تا دوران مشروطه، تعداد زیادی از آزادی‌خواهان و مشروطه‌خواهان در حالی که این امکان برایشان وجود داشته، که مثلاً آذربایجان را آزاد کرده و به عنوان یک ایالت خودمختار اعلام کنند، در پی آزادی ایران بودند و برای این کار می‌کردند؛ از ستارخان و باقرخان بگیرد، تا سیدحسین تقی‌زاده؛ یعنی، از عوام‌ترین مبارزان تا روشنفکرترین آنها همین ایده را داشتند. » (همان: ۵۲)

اگر از عوام‌ترین تا روشنفکرترین مبارزان در برهه‌ای از تاریخ در پی آزادی ایران بودند؛ دلیل داشت. ایران کشور ترک‌ها بود؛ از حکومت ترک و اردوی ترک و اکثریت ترک، تا زمامداری جریانات سیاسی و نظامی و فکری از سوی ترک. تنها اشکالشان این بود، که از شکل‌گیری جریانات مرموز و مودی انگلیس ساخته غافل شده، جان‌فشانی کردند و غنایم را به دیر آمده‌های زود مدعی شده سپردند. حتی اگر قضیه را این‌گونه نبینیم و تلاش مجاهدان و روشنفکران آذربایجانی را مجاهدتی ایران‌گرایانه و فارسی‌گرایانه تلقی کنیم، باز راه گریز داریم. خیلی ساده و بدون هر گونه توجیه و ادا و اطوار می‌توانیم بگوییم: «غلط کرده‌ام» را برای همین زمان‌ها گذاشته‌اند. غلط کردیم برای ایران مشروطه گرفتیم، تا مجاهدت از ستارخان و باقرخان باشد و غنیمت ستاندن از مخبرالسلطنه و سردار اسعد و محمودولی‌خان و یفرم‌خان. غلط کردیم انقلاب را راه انداختیم تا بر خلاف قانون اساسی مشروطه، که در امر زبان رسمی سکوت کرده‌بود، فارسی زبان رسمی اعلام شود. غلط کردیم بار اصلی و عمده جنگ با تجزیه‌طلب داخلی و دشمن خارجی را بر دوش کشیدیم، تا تهران و اصفهان و کرمان و یزد و قم و مرکزی سرمایه‌های کشور را ببلعند. حالا می‌خواهیم کمی به خود، هویت خود و حقوق خود فکر کنیم

قوچانی در این راه گریزی به میرزا کوچک خان هم زده و می‌کوشد با تأویل جمهوری شورایی گیلان او به «جمهوری ایران» ضمن نفی اتهام تجزیه‌طلبی از جانب میرزا کوچک، نهضت او را به مانند نهضت‌های آذربایجانی حرکتی نجات‌بخش برای همه ایران معرفی کند و در این راه سهمی هم برای فرقه دمکرات آذربایجان در نظر بگیرد. او با وجود به هم بافتن ترهاتی از نوع تحت سیادت حزب کمونیست شوروی بودن فرقه و تأسیس مجلس و نخست‌وزیر به عنوان نشانه‌های تجزیه‌طلبی فرقه؛ در نهایت حرکت فرقه را اقدامی نجات‌بخش برای همه ایران تلقی می‌کند، تا پرده دیگری از روی عمق تناقض-گویی و بلاهت سردمداران پان‌فارس‌سیسم بردارد. او با طرح این مقدمات زمینه را برای مخالفت خود فراهم کرده و ریشه مشکلات ایران را در جای دیگری جستجو می‌کند:

« مشکل ما برقرار نبودن فدرالیسم نیست. ما با بحران ناکارآمدی، فقر فهم از توسعه و نداشتن بازار مواجه هستیم. ایران بیش از آنکه یک ملت - دولت باشد، یک تمدن مثل هندوستان و چین است. درون این تمدن مزیت‌های نسبی میان استان‌های مختلف وجود دارد، که توانسته‌است در طول تاریخ بازار ایران را اداره کند. » (همان: ۵۲)

این را هم باید نمودار دیگری از سطح عقل و شعور و پراکنده‌گویی مدعی پژوهشگری در امر سیاست دانست. مردم ولایات حقوق زبانی و فرهنگی و رسیدن سطح مشارکت سیاسی خود در اداره کشور بر اساس وزن جمعیتی را طلب می‌کنند و او از بازار حرف می‌زند. او همانی است که اندکی پیشتر تشکیل سلسله صفوی را احیاگر وحدت ملی ایران تفسیر کرده و از آن اتفاق وسیله‌ای برای تفاخر در جهت پیشگام بودن ایران در تأسیس نظام دولت - ملت نسبت به اروپاییان دانسته‌بود و لابد در ضمیر باطن خود تشکیل حکومت پهلوی را گام دوم در این راه و تشکیل دولت - ملت در شمال مدرن تر آن تلقی کرده‌بود و حالا در سایه پراکندگی خاطر معمول در میان منادیان پان‌فارس‌سیسم؛ ایران را از ملت - دولت بودن معاف کرده و یک تمدن معرفی می‌کند! نمی‌توان منکر بحران ناکارآمدی یا فقر فهم از توسعه نزد دولتمردان ایرانی بود، لیکن این اتفاق تازه‌ای نیست و در صد سال اخیر که سر رشته کار به دست سلاطین و وزرای باهوش و خردمند ایرانی افتاده، این مشکل پیوسته وجود داشته و به نظر می‌رسد حالا حالاها وجود خواهد داشت، از این رو نمی‌توان تأمین حقوق زبانی و فرهنگی اقوام غیر فارس و مشخصاً ترک ایرانی را تا آینده‌ای نامعلوم و زمان رسیدن کارآمدی، عقلانیت و فهم درست از توسعه به تأخیر انداخت.

ادامه سخن قوچانی هم از پراکنده‌گویی تهی نیست. او دولت صفوی را که پیش از این احیاگر وحدت ملی ایران و پی‌ریز پروسه تشکیل دولت - ملت ایران معرفی کرده‌بود؛ در اقتصاد و اردو مدیون چهار تا و نصفی ارمنی و گرجی معرفی می‌کند:

« در دوره صفویه به دلیل وجود ارمنی‌ها و گرجی‌ها در محدوده قلمرو ایران، ما مزیت‌های اقتصادی بسیار بالایی داشتیم. صفویه کار بانکداری به معنای زمان خودش را که در واقع همان صرافی یا مبادلات ارزی بود؛ به ارمنی‌ها سپرده‌بود. تجارت ابریشم را ارمنی‌ها انجام می‌دادند و با اروپایی‌ها معامله می‌کردند، یا اینکه ارتش را به گرجی‌ها سپرده‌بود؛ یعنی، تنوع

قومی، ملیتی و فرهنگی در داخل ایران را به یک ملت واحد تبدیل کرد، به شکلی که امروز ارمنی‌ها جزو ملی‌ترین نیروها در ایران هستند. « (همان: ۵۲)

توجه کنید! قوچانی اقتصاد و قدرت دفاعی یک امپراتوری عظیم همچون صفوی را به دو قوم کوچک، که مجموع جمعیت آنها در یک سوم یک استان کنونی ایران جای می‌گیرند، مدیون می‌سازد و معلوم نمی‌کند ارمنی و گرجی با این درجه از کفایت و کیاست، چرا و چگونه برای تشکیل کشور برای خود، تا بدان حد نیازمند التماس به روسیه و اروپا و ستون پنجم‌بازی به نفع روسیه و اروپا علیه ایران و عثمانی شدند. قوچانی با این تدبیر می‌کوشد تنوع قومی، ملیتی و فرهنگی مورد نظر خود در داخل ایران را حل کند و با نام بردن از دو قوم کوچک منتسب به آریایی‌ها و به محاق بردن ترک به عنوان اصلی‌ترین پاره پیکره ایران افکار نادلپذیر و نژادگرایانه خود را عیان سازد. او در این راه تا بدان حد پیش می‌رود که ارمنی‌ها؛ یعنی، همان قوم خائن و خونریز، همان قتل عام کننده ترکان مسلمان ایرانی در آذربایجان غربی، همان بازکنندگان دروازه‌های مدافعان ایرانی به روی روس‌ها و همان حامیان اروپاییان در جنگ‌های صلیبی را به عنوان ملی‌ترین نیروها در ایران معرفی کند!!

قوچانی با نقل اشاره سیدجواد طباطبائی به اصل ۳۰ متمم قانون اساسی مشروطه و اصل ۸۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی و نماینده کل ملت معرفی کردن نمایندگان مجلس در این اصول؛ راهی برای تعریض به تشکیل فراکسیون ترک زبانان مجلس باز کرده می‌گوید:

« متأسفانه می‌بینیم امروز یک عده فراکسیون ترک‌زبانان درست می‌کنند؛ یک عده فراکسیون زاگرس نشینان؛ در

حالی که این ملی بودن است، که وضعیت طبیعی ماست و برایمان مزیت سیاسی و اقتصادی دارد. « (همان: ۵۲)

معلوم می‌شود ملی بودن مطابق با قرائت محمد قوچانی گردن نهادن به تبعیض و مناسبات ظالمانه است و نمایندگان غیر فارس تنها وظیفه دارند با رأی خود به هر آنچه منافع زبانی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی فارس‌زبان را تأمین می‌کند، شکل قانونی و مشروع بخشند و بی‌عدالتی در حق غیر فارس، خصوصاً در حق یکی دو قوم بخصوص را به عنوان یک اصل اساسی حافظ منافع ملی بپذیرند.

رضا طهماسبی در سؤال بعدی خود با انگشت نهادن بر وجود سانترالیسم در ایران، از امکان واگذاری اختیارات از سوی دولت مرکزی به استان‌ها با تردید یاد کرده؛ می‌پرسد: با توجه به نظام اقتصادی دولت‌محور و به قولی سانترالیسم و تمرکزگرایی در کشور ما که در آن تمام منابع از سراسر کشور اعم از مالیات، نفت و گاز و سایر منابع زیرزمینی و روزمینی در اختیار دولت قرار گرفته و از آنجا بازتوزیع می‌شود، فدرالیسم اقتصادی امکان بروز و ظهور دارد؟ آیا دولت مرکزی می‌پذیرد که از اختیارات خودش به استان‌ها بدهد؟ آیا کوچک کردن دولت امری مقدّم و ارجح بر فدرالیسم اقتصادی نیست؟

مخاطب این سؤال دکترموسی غنی‌نژاد است، که در پاسخ می‌گوید:

«آنهایی که می‌گویند فدرالیسم باعث شکوفایی اقتصادی می‌شود، باید توضیح دهند چگونه و با چه ساز و کاری این اتفاق می‌افتد؟ شکوفایی اقتصادی اگر در یک کشور فدرالی مثل آمریکا رخ می‌دهد، به دلیل شکل فدرالی حکومت نیست، به خاطر این است که آنجا حکومت قانون برپاست، حقوق مالکیت محترم است و دولت چه فدرال و چه دولت‌های محلی در اقتصاد دخالت نمی‌کنند. در اقتصاد ما که دولت در همه امور مداخله می‌کند، اگر نظام فدرالیسم ایجاد شود دیگر دولت فدرال ما دخالت نخواهد کرد؟ مشکل ما همان طور که گفتم تفکر حکمرانی غلط است که باید اصلاح شود و گر نه با فدرال شدن یا نشدن این مشکل حل نمی‌شود.» (غنی‌نژاد، ۱۴۰۳: ۵۲)

من یقین دارم اگر قانون حکومت فدرال در ایران تدوین می‌شد، لیکن این قانون آذربایجان را از شمول آن معاف می‌کرد، همین آقای غنی‌نژاد فصلی مشبع در باره منافع اقتصادی نظام فدرال می‌نوشت و چند سخنرانی غرا در باره ضرورت فدرالیسم در ایران ایراد می‌کرد. مشکل همه این دوستان آذربایجان و مردم ترک ایران است. مسئله برگزیدگانی از نوع آقای غنی‌نژاد و شرکا اقتصاد نیست، نظام حکمرانی فاشل کشور نیست، حتی تمامیت ارضی کشور هم نیست. تنها درد و مسئله آنها حفظ هژمونی و منافع فارس و فارسی است و آنها در این راه به قدری سرسام گرفته و الینه شده‌اند، که دیگر توجهی به خطرات تهدید کننده وحدت و تمامیت ارضی کشور به خاطر استمرار ظلم نسبت به اقوام غیر فارس ندارند.

غنی‌نژاد می‌گوید نگران مطرح شدن بحث فدرالیسم در ایران نیست. در نظر وی درست است که این قبیل مباحث در درسر درست می‌کند، اما ایران هیچ گاه فدرال نمی‌شود:

«بیش از ۲۵۰۰ سال است، که ایران پابرجا مانده و کسانی که چنین حرف‌هایی می‌زنند، کوچک‌تر از آن هستند، که بتوانند در مقابل این تاریخ بایستند و مسیر را تغییر بدهند. قطعاً خطر و دردسر و هزینه اضافی درست می‌کنند، اما سرنوشت ایران دست اینها نیست. این افراد مهره‌های ناآگاه تاریخ هستند، که بر حسب یک تصادف تاریخی منصب گرفته‌اند.» (همان: ۵۳)

این لحن و ادبیات عوامانه و سخیف گفته یک تماشاگر کم‌سواد فوتبال و هوادار یک تیم، نیست، بلکه افاضات دکتر موسی غنی‌نژاد مدعی متفکری و دانشمندی و نویسندگی است. همه زمین‌های خدا از اول خلقت تاکنون پا بر جامانده‌اند و هیچ کجای کره ارض از بین نرفته؛ فقط ساکنان آنها عوض شده؛ زبان‌های رایج در آنها عوض شده؛ حکومت‌هایشان تغییر پیدا کرده؛ گاه مردمی از خارج آمده و آن سرزمین را گرفته به وطن خود تبدیل ساخته‌اند؛ مرزهایش پس و پیش شده، آبادی‌هایش خراب و خراب‌هایش آباد شده و ... یعنی، همان اتفاقاتی که در گذر تاریخ در سرزمین موسوم به ایران کنونی هم رخ داده‌است. لابد آقای غنی‌نژاد می‌پذیرند که در این کشور مقدونیان حاکم شده‌اند. اشکانیان آمده از آسیای میانه و غیر آریایی هم حاکم شده‌اند. اعراب هم حاکم شده‌اند. ترکان هم حاکم شده‌اند. مغولان هم حاکم شده‌اند. تاتارها هم حاکم شده‌اند و افغان‌ها هم چند صباحی اسب

تاخته‌اند. آسیای میانه مثلاً سغدی زبان ترک گشته، آذربایجان مثلاً آذری زبان ترک گشته، خوزستان مثلاً ایرانی زبان عرب گشته؛ از دین و زبان و خط و حتی نژاد ایرانیان باستان چیزی نمانده و فقط زمین مانده؛ زمینی که عروس هر دامادی است که در آن قدم بگذارد. این زمین قبل از ۲۵۰۰ سال مورد اشاره غنی‌نژاد، چند هزاره صاحبان اصلی و بومی خود را داشته، که ظاهراً در برهه‌ای از تاریخ جای خود را به مهمانان ناخوانده‌ای - که به تازگی در کتب نوقلمان اصل و صاحبخانه معرفی شده‌اند. - داده‌اند و آنها مدتی؛ یعنی، قریب هفتصد سال از آن دو هزار و پانصد سال را در این ملک فرمان رانده‌اند.

آقای غنی‌نژاد! اگر پیشنهاد دهندگان فدرالیسم در ایران مهره‌های ناگاه تاریخ هستند، که بر حسب یک تصادف تاریخی منصب گرفته‌اند، باکی نیست. پان‌فارسیست‌ها هم مهمان تاریخ هستند و به لطف ناتوانی در حکمرانی، بعد از قرن‌ی خود را در آستانه اضمحلال قرار داده‌اند و از این رو از هر اتفاق و تحول و تظلمی وحشت کرده، فریاد سر می‌دهند.

غنی‌نژاد رفتارهای بخشی‌نگرانه و بومی‌محور نمایندگان مجلس را مورد انتقاد قرار داده و از آن به «پایین آمدن تفکر سیاسی» نمایندگان تعبیر می‌کند، که نمی‌دانند اگر مملکت درست شود، حوزه انتخابیه آنها هم درست می‌شود. او از همین مسیر راه دیگری به سوی طعنه زدن به تشکیل فراکسیون ترک‌زبانان مجلس باز می‌کند و می‌گوید:

« ایجاد فراکسیون ترک‌زبانان در مجلس کاری بسیار نادرست است. اگر امروز کشور با مشکلاتی مواجه است؛ فدرالی کردن آن به معنای ۱۰ برابر بزرگ‌تر کردن و بیشتر کردن مشکلات است و موجب تنش و درگیری و فاجعه می‌شود. تکرار می‌کنم که من نگران این نیستم که روزی ایران تجزیه شود؛ خیر، ایران هیچ وقت تجزیه نخواهد شد، اما خطر ایجاد دردسر و هزینه وجود دارد. چرا باید اینقدر سر مسائل پیش پا افتاده هزینه بدهیم و انرژی و وقت خودمان را صرف جهل سیاستمداران کنیم؟ » (همان: ۵۳)

درد اصلی مخالفان فدرالیسمی که حتی قرار نیست در ایران اتفاق بیفتد، همین ترکی و ترک‌زبانان هستند. از نظر غنی‌نژاد فراکسیون زاگرس‌نشینان مشکلی ندارد. فراکسیون غیر رسمی ولی فعال کردزبانان مشکلی ندارد. فراکسیون اصفهانی‌هایی که با یاری دولت‌های بی‌کفایت همه سرمایه‌های کشور را راهی استان‌های میانی کرده‌اند، مشکلی ندارند و مشکل فقط ترک و آذربایجان است و راز این همه قیل و قال‌ها بر سر همین مسئله است. به راستی اگر ایران هیچ وقت تجزیه نخواهد شد، این همه داد و فریاد و حنجره‌درانی پشت تریبونی و مطبوعاتی و مجازی از سر چیست و چرا آقای غنی-نژاد به خاطر یک امر کم‌اهمیتی که هیچ گاه اتفاق نخواهد افتاد؛ این همه خود را هلاک می‌کند؟! آقای غنی‌نژاد می‌تواند مطمئن باشد با پافشاری بر انکار حقوق غیر فارس ایران؛ بخصوص ترکان؛ خطر تجزیه از هر زمان دیگری به ایران نزدیک‌تر گشته‌است.

غنی‌نژاد به شیوه‌ای عوامانه از نبود محدودیت برای زبان‌های غیر فارسی هم صحبت کرده؛ اضافه می‌کند:

«مشکلات ما به فدرالیسم ربطی ندارد. آیا برای مثال منعی برای صحبت کردن به زبان‌های محلی وجود دارد؟ مرحوم سیدجواد طباطبائی چند بار پیشنهاد داده بود، که اصلاً در آذربایجان بگذارید کلاس‌های آزاد رایگان زبان و ادبیات آذری بر پا شود و استقبال از آن با کلاس‌های زبان انگلیسی که شهریه‌هایش هم بالاست؛ مقایسه شود، تا ببینیم اقبال مردم به کدام بیشتر است. واقعیت آن است که کسی مانع خواندن و نوشتن به زبان آذری نیست، اصلاً نمی‌شود جلوی این چیزها را گرفت. فرض محال کنید از فردا قانون بگذارند که در استان‌های آذری زبان همه باید فارسی حرف بزنند، آیا اجرای چنین قانونی ممکن است؟ کسی می‌تواند مانع آذری صحبت کردن مردم شود؟» (همان: ۵۳)

دروغ‌گویی مذموم است؛ بخصوص برای بزرگ‌ترها و مدعیان علم از نوع غنی‌نژاد. در طول خدمت معلمی خود بارها شاهد بخشنامه‌هایی بوده‌ام، که معلم و دانش‌آموز را مکلف می‌کرد از لحظه‌ای که پایش را به مدرسه می‌گذارد، باید فارسی حرف بزند، حتی در گفتگوهای دوستانه و احوال‌پرسی! بارها شاهد اعتراض بازرسان به ترکی صحبت کردن معلم و معاون مدرسه در کلاس و مدرسه بوده‌ام و شخصاً بارها اعتراض مدیران مدرسه به خودم به خاطر ترکی صحبت کردن و به ترکی درس دادن در کلاس را تحمل کرده‌ام. آیا باز هم منعی وجود ندارد؟! در کشوری که رئیس جمهور ترک آن از خواندن شعر حتی شهریار در هفته فرهنگی تبریز نهی می‌شود، حرف زدن از نبود منع برای زبان‌های غیر فارسی؛ یعنی، بلاهت محض. با نظر غنی‌نژاد در امر بر پا شدن کلاس‌های ترکی رایگان در ایران موافق هستم، اما من هم حدس می‌زنم استقبال خیلی وسیع نباشد. اصلاً بهتر است امتحانی بر پا کنیم و فارسی را هم مانند ترکی از مدارس و دانشگاه‌ها و بنیادها اخراج کرده و از آزمون‌ها حذف کنیم و بعداً به جای آنها کلاس‌های فارسی رایگان بر پا کنیم، تا ببینیم از این کلاس‌ها تا چه حد استقبال می‌شود؟!

دکتر غنی‌نژاد بعد از این به دنبال شاهد مثال رفته، می‌افزاید:

«بعد از انقلاب در دانشگاه تبریز چند واحد زبان آذری هم گذاشتند، اما نمی‌دانم واقعاً چند نفر دنبال این درس رفتند. طبیعی است که تقاضا برای آن وجود ندارد، یا بسیار پایین است. من خودم آذری هستم و می‌دانم ادبیات آذری چیست. حیدربابای شهریار فوق‌العاده زیبا و یک اثر بی‌نظیر به زبان آذری است، اما خود محمدحسین شهریار که بزرگ‌ترین شاعر آذری زبان معاصر ماست، بیشترین اشعارش به زبان فارسی است. آیا شهریار زبان آذری را دوست نداشت؟ حتماً دوست داشت، اما خودش را ایرانی می‌دانست و می‌گفت زبان ملی ما فارسی است، زبان محلی و مادری ما هم آذری است. اینها مسائل بدیهی زندگی تاریخی ماست. حالا عده‌ای از چپ و عده‌ای از راست آمده و جهان‌وطن شده‌اند. جهان‌وطنی کمونیستی کم بود، یک جهان‌وطنی مدرن هم به آن اضافه شد.» (همان: ۵۳)

دکتر غنی‌نژاد به عنوان یک استاد دانشگاه ترک و آذربایجانی به جای آنکه از عدم استقبال احتمالی از کلاس‌های زبان ترکی دلگیر و نسبت به سرنوشت زبان مادری اندیشناک باشد، ابراز خوشحالی می‌کند، تا نشان دهد مصداق کاملی از یک روشنفکر

جهان سومی و عقبه فکری یک سیاست استعماری داخلی است. به طور معمول آذربایجانی های خودفروخته وقتی می خواهند از ادبیات آذربایجان مثالی بیاورند، جز حیدربابا چیزی در چنته ندارند. تقصیری هم ندارند، چون چیزی از زبان مادری خود، ادبیات آن و تاریخ آن نخوانده اند. آگاهی از حیدربابا و اشعار طنز کریمی هم برای ایشان یک توفیق اجباری بوده و در کودکی در خانه ها دیگران خوانده اند و اینها هم شنیده اند و هیچ گاه اراده نکرده اند یک کتاب در باره چند و چون زبان مادری خود بخوانند، چون این کار مغایر با مأموریتی بوده که داوطلبانه در جهت کوبیدن زبان مادری خود بر دوش گرفته اند.

خبرنگار در سؤال بعدی مسئله تقابل مخالفت با فدرالیسم با حمایت از تمرکزگرایی را پیش کشیده می گوید: آیا مخالفت با فدرالیسم ممکن نیست برداشت به طرفداری از تمرکزگرایی و سانترالیسم شود، که مردم از آن حداقل تجربه خوشایندی در کشور ما ندارند؟

محمد قوچانی در پاسخ به این سؤال می گوید:

« اگر بنده و آقای دکتر غنی نژاد با فدرالیسم مخالفیم، به معنای طرفداری از تمرکزگرایی، اقتدارطلبی و استبداد و سرکوب اقوام نیست. باید مرز میان اینها روشن شود. این افرادی که در مذمت تمرکزگرایی صحبت می کنند، به جای اینکه از دولت تمرکززدایی کنند و دخالت دولت در اقتصاد را از بین ببرند؛ به دنبال تقسیم و توزیع مداخله در سطح استان ها و ایالت ها هستند. در نهایت می خواهند به ایالت های ایران یک نوع خودمختاری بدهند، که رونق اقتصادی شود و رفاه مردم صورت بگیرد. احتمالاً هدف و نیتشان همین است، اما اگر این اتفاق بیفتد، مداخلات دولت های محلی و انحصارطلبی بیشتر خواهد شد. »
(همان: ۵۳)

قوچانی به واقع حرف روشن و معقولی ندارد و دلایل واقعی و عینی برای مخالفت خود عرضه نمی کند. به مصداق مثل معروف فارسی «شترسواری دولا دولا نمی شود». اگر تمرکز بد است، که بد است و شما هم مانند دیگران مخالف این تمرکز بیمارگونه هستید، باید راه حلی پیشنهاد کنید. دولتیان بدون استفاده از لفظ فدرالیسم، واگذاری اختیارات بیشتر به استان ها را پیشنهاد کرده اند. این کار مستلزم افزودن بر طول و عرض دستگاه اداری در ایالات نیست. همان دستگاه با همان ساختمان و کادر اداری موجود، به جای اینکه اسیر و منتر یک کارمند مغرور و مسئولیت نشناس نشسته در تهران باشد، برای راه انداختن کار مردم شهر و استانی که در آن زندگی می کند و نسبت به آن دلسوزی دارد و با مسائل آن آشناست؛ تصمیم می گیرد و مرجع بالاترش هم در دوردست ها قرار ندارد، تا برای یک ملاقات از شش ماه پیش وقت بگیرد و کلی هزینه ایاب و ذهاب و حق مأموریت بر گرده خزانه کشور تحمیل نماید.

قوچانی با گریز زدن به تغییر نام مجلس شورای ملی به مجلس شورای اسلامی و تلقی شکل گرفتن جهان‌وطنی از این تغییر نام و تقابل آن با مسئله ملی، خواهان تغییر نام دوباره مجلس به شورای ملی می‌گردد. او روش انتخاب استانی برای مجلس را پیشنهاد می‌کند و بر آن است که دولت به جای فدرالیسم به حاکمیت شهری روی بیاورد:

« به جای شوراهای فعلی، انجمن‌های شهری داشته‌باشیم و اجازه دهیم شهردارها با رأی مستقیم مردم انتخاب شوند. امور محیط زیست، امور اجتماع، امور حمل و نقل شهری و رفاه شهری را به این افراد منتخب بسپارد و یک حکمرانی شهری صورت بگیرد، که در عین تفاوت الزاماً قومیتی نیست. » (همان: ۵۳)

برقراری شوراهای شهر و روستا یک تجربه کاملاً شکست خورده محسوب می‌گردد و تشکیل شوراهای حاصلی جز افزودن بر مدعیان خزانه مردم و یاری رساندن به فساد و عوامانه ساختن مدیریت شهری حاصل دیگری به بار نیاورد. انتخاب شهرداران با رأی مستقیم مردم، البته با شرایطی سنگین برای انتخاب شوندگان و نظارت بر سلامت انتخابات شهرداری‌ها می‌تواند راه حل خوبی برای تمرین واگذاری امور به مناطق بوده و گام نخست در این راه تلقی شود. مشکل این است که هم قوچانی و هم شرکای فکری او در همین مرحله متوقف می‌مانند. خوب جایی را هم نشانه رفته‌اند. برد شهردار در حد همان شهر است. او با پول مردم همان شهر کوچه و خیابان آسفالت می‌کند و زباله‌ها را جمع می‌کند و نمی‌تواند مدافع زبان و فرهنگ و مطالبات کلان اقتصادی شهر و استان بومی از سرمایه‌های ملی کشور باشد؛ به قول خود قوچانی صرفاً یک حکمرانی شهری غیر قومیتی است و یک فدرالیسم خنثی برای استمرار منافع پان‌فارسیسم.

قوچانی با تأکید بر واگذاری امور شهری به مردم هر شهر و امور ملی به دولت ملی، نانی هم به موسی غنی‌نژاد قرض داده، اضافه می‌کند:

« هشدار آقای دکتر غنی‌نژاد باید جدی گرفته‌شود. ما در حال عبور از میراث توده‌ای‌ها و جهان-وطنی توده‌ای هستیم، اما نباید در دام جهان‌وطنی بی‌منطقی که از سوی برخی لیبرتارین‌ها در حال شکل‌گیری است و آن روی سکه انترناسیونالیسم مارکسیستی است، گرفتار شویم. ما باید از تجربه‌های موفق موجود در دنیا استفاده کنیم. فرم‌ها می‌تواند متفاوت باشد، اما محتوای درست حکومت قانون، اقتصاد آزاد و جامعه باز است. اگر این سه عنصر حفظ شود، به توسعه دست پیدا می‌کنیم و به فدرالیسم هم نیازی پیدا نخواهیم کرد. » (همان: ۵۳)

من هم با جهان‌وطنی افراطی مخالف هستم. جهان‌وطنی زمانی خوب است که همه این گونه باشند. کشورهای مؤثر دنیا قدمی از دولت‌های ملی، زبان و فرهنگ ملی و ارزش‌های خود کوتاه نمی‌آیند و برخی کشورها هم که جایگاهی مهمی ندارند؛ با پیروی از ناسیونالیسم لاقدر در داخل کشور برای مردم خود دلخوشی فراهم می‌کنند و در این حال جهان‌وطن بودن می‌تواند برای کشوری، که یک طرفه به این اندیشه روی آورده زبان‌بار باشد. آقای قوچانی معتقد است ما باید از تجربه‌های موفق موجود

در دنیا استفاده کنیم. آیا از نظر ایشان فدرالیسم موجود در آمریکا، کانادا، آلمان، سوئیس، انگلستان، اسپانیا، حتی هند و خیل کشیری از کشورهای فدرال دیگر، که می‌توان گفت هیچ کدام وضعیتی بدتر از ما ندارند؛ تجربه موفق محسوب نمی‌گردد؟ تمرکز آقای قوچانی و شرکا بر اقتصاد و قانون و جامعه باز است و می‌توان قسم خورد حتی اگر همین امروز اوضاع سیاسی ایران را دگرگون کرده و مسند حکمرانی را به آقای قوچانی تفویض کنیم و ایشان موفق به برپایی قانون و اقتصاد آزاد و جامعه باز شوند، باز هم در آن شرایط چیزی دست زبان و فرهنگ و اقتصاد آذربایجان و نواحی پیرامونی را نخواهد گرفت. پان‌فاریسیسم در امر حکمرانی عادلانه و عاقلانه یک رفوزه تمام عیار است.

موسی غنی‌نژاد نیز در رابطه با مسئله تقابل مخالفت با فدرالیسم با حمایت از تمرکزگرایی، با تغییر صورت مسئله، بزرگی و متمرکز بودن دولت در ایران را به محاق برده و از بی‌اقتداری دولت و نبود تمرکز در آن سخن می‌گوید:

« گرفتاری ما این نیست که دولت در ایران خیلی متمرکز است، یا اقتدار بالایی دارد. اتفاقاً دولت در ایران به رغم اینکه در همه امور جزئی اعم از اقتصاد و فرهنگ و هنر و بقیه حوزه‌ها دخالت می‌کند، اما آن اقتدار لازم و آن تمرکز لازم را که برای نظام بوروکراسی ضروری است، اصلاً ندارد. ما چند دولت در دولت داریم. » (همان: ۵۳)

غنی‌نژاد باتکلیفی در پیوستن به FATF و گیر کردن این پرونده در مجمع تشخیص مصلحت نظام و وجود بیش از صد شورای عالی وضع‌کننده قانون در کشور را به عنوان نمونه‌ای از ضعف، وجود پدیده دولت در دولت و نبود اقتدار مطرح می‌کند و در جمع‌بندی نهایی نظر خود در باره موضوع می‌گوید:

« در کشور ما دولت متمرکز و مقتدر وجود ندارد، که بخواهیم تمرکززدایی کنیم. صریح‌تر اینکه اساساً دولت نداریم، که بخواهیم فدرالش کنیم. مشکل ما مسئله حکمرانی است، که باید آن را حل کنیم، نه فدرالیسم. » (همان: ۵۳)

آقای غنی‌نژاد شکسته‌نفسی می‌کند. ایران دولت دارد؛ دولتی که مو به مو احکام پان‌فاریسیسم را اجرا می‌کند و مقتدرانه چون کوهی استوار در برابر ملل غیر فارس ایستاده و در مقابل دادخواهی آنها نم‌پس نمی‌دهد. او و هم‌قطارانش در حالی نظام کنونی را به بی‌کفایتی و ایران حال حاضر را به بی‌دولتی متهم می‌کنند، که با شکلی مالیخولیایی از قابلیت حکمرانی ایرانیان در طول تاریخ ستایش می‌کنند و حکایت وزرای باهوش و خردمند ایرانی ایشان گوش فلک را کر می‌کند. معلوم نیست آنها چرا روزگار حاضر را از حکمرانی خردمندانه و داهیانه ایرانی مستثنی می‌کنند، آن هم در روزگاری که دولت‌های ایرانی با کلکسیون از دشواری‌های خود ساخته و دیگران ساخته دست و پنجه نرم می‌کند و یقین که در حال حاضر در روی کره ارض هیچ دولت و کشوری با معضلاتی به وسعت معضلات دولت‌های ایرانی درگیر نیست. با این وجود اعتراف می‌کنم که در معتقد بودن به کثرت دولت‌ها و مراکز تصمیم‌گیری در ایران و نبود اقتدار لازم نزد قوه مجریه با دکتر غنی‌نژاد موافق هستم.

نتیجه

با تمام آنچه آمد؛ باید اذعان کردن واقعیت امر چیز دیگری است. در نظر نگارنده جلسه‌ای برگزار شده، طبق معمول صحبت‌هایی رد و بدل شده، شام و ناهاری خورده شده، حق مأموریت‌ها و حق جلساتی واریز شده و قضیه فیصله پیدا کرده و قرار نیست هیچ اتفاق تازه، هیچ تحول اساسی در نحوه اداره کشور، یا رفع ظلم از اقوام غیر فارس حاصل شود. نظام ما به میزان بسیار زیادی قدرت ایجاد تحولات معنادار در شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را از دست داده‌است. دیگر نه شجاعتی در میدان حاضر است، که تاوان ایجاد تحول اساسی به نفع کشور و ملت را بپردازد و نه مقامات تازه به میدان آمده دارای اندیشه‌ای عمیق و طراحی اساسی برای حل کلاف سر در گم سیاست و اقتصاد و فرهنگ کشور هستند. انتخاباتی انجام شد؛ باز دیگر جریان اصلاح طلبی از مردی دارای کاریزما و شانس انتخاب آویزان شد و به قدرت بازگشت و در چشم به هم زدنی رئیس جمهور سلیم‌النفس، لیکن فاقد احاطه بر ریزه‌کاری‌های سیاست را مصادره کرد و روز از نو و روزی از نو آغاز شد.

فدرالیسم به خودی خود معجزه نمی‌کند. مشکل ما در حال حاضر فرم و قالب نظام سیاسی کشور نیست، بلکه ناکارآمدی، ضعیف بودن و اعتقاد به وجوب سپردن مناصب به مدیران ضعیف، فقدان دوراندیشی و احساس مسئولیت از بالاترین سطوح تا پایین‌ترین آن و ملک شخصی پنداشتن دستگاه تحت امر از سوی مدیران است. وقتی این را در کنار اخلاق عمومی مردم خود و نخبگان برخاسته از این مردم می‌گذاریم؛ بیشتر متوجه می‌شویم که قرار نیز اتفاق مهمی رخ دهد. ما مردمی توانمند برای بی‌ثمر ساختن همه فرضیه‌های و اصول موفق و امتحان‌شده هستیم. اگر موفق‌ترین نمونه فدرالیسم اجرا شده و تجربه شده در جهان را در اختیار ما بگذارند؛ ما از آن یک پدیده وحشتناک و زیان‌بار می‌سازیم. کسی قرار نیست چنین قالب تجربه شده‌ای را به ما عرضه کند و طبعاً سازنده و تعریف‌کننده چند و چون این فدرالیسم خود ما خواهیم بود و معلوم است، از اندیشه خودبزرگ‌بین، تعقیب‌کننده منفعت‌های کوتاه مدت و بی‌اعتقاد به عدالت و دوراندیشی و اصول صحیح حکمرانی ما چه محصولی به دست خواهد آمد. اگر اراده‌ای برای حکمرانی صحیح باشد، اگر کاربلدها، دلسوزها، چشم‌سیرها و دوراندیش‌ها بر سر کار باشند؛ با همین نظام اداری فعلی هم کار پیش می‌رود و اگر بی‌ارادگی، نابلدی، منفعت‌طلبی قومی و نژادی، سپردن کار به متوسط‌ها و ضعیف‌ها به مانند صد سال اخیر میدان‌دار امور کشور باشد، هر فرمول تازه‌ای هم با شکست مواجه خواهد شد. مشروطه کردیم و نشد، تغییر سلسله دادیم و نشد، نفت را ملی کردیم و نشد، انقلاب کردیم و نشد، دولت‌هایی با رویکردهای متفاوت سر کار آوردیم و نشد. معلوم است کار عیب دارد و نفس حکمرانی ما و اندیشه ما معیوب است و تا بر این فائق نشویم؛ از فدرالیسم هم آبی گرم نخواهد شد و حداکثر می‌تواند فرصتی برای تنفس پیرامون فراهم سازد.

محتملاً نظر کسانی که اظهارات مقامات درجه اول کشور را فاقد پشتوانه کار کارشناسی دانسته‌اند، سهمی از حقیقت دارد. با افزودن مسئله فقدان اراده سیاسی لازم برای ایجاد تحولات اساسی و نیازمند شجاعت و دوراندیشی می‌توان مطمئن بود اتفاق

خاصی نخواهد افتاد و تنها حسن اظهارات آقای عارف آن بود که ناخواسته آب در لانه مورچگان کرده، خشم شووینست‌های تمامیت‌خواه ایرانی را برانگیخته و برای چند روز آنها را از لانه‌های خود بیرون کشیده‌است.

رئیس جمهور عزیز، صادق و دوست داشتنی ما عمر خود را به بطالت گذرانده و خود را به لحاظ نظری و طرح و برنامه جامع و مانع برای روز مبادا؛ یعنی، احتمال انتخاب به ریاست جمهوری آماده ننموده و هیچ مانیفستی برای خود تدوین نکرده‌است. به همین دلیل او نیز در گرداب روزمرگی گرفتار آمده و پیش‌تر از آن با انتخاب همکاران خود نشان داده قرار نیست چیزی تغییر کند، لذا جامعه برای مدتی با تفریحاتی چون رفع یا عدم رفع فیلترینگ، بازگشت چند استاد اخراجی به دانشگاه، مذاکره یا عدم مذاکره با آمریکا، تأکیدات پیاپی بر ضرورت توسعه روابط با کشورهای فارس‌زبان و مسائلی از این دست سرگرم خواهدبود، تا نوبت به دیگری برسد و معضلات کشور تا لحظه رسیدن به نقطه بی‌بازگشت استمرار یابد.

نگارنده با اصل فدرالیسم در ایران موافقت دارد، لیکن در این باره توجه بر بعضی ملاحظات و حواشی امری ضروری به نظر می‌رسد. نکته اول شوخی بودن تغییر شکل نظام سیاسی تمرکزگرای ایران به قالب فدرال است. سرنوشت این تمرکززدایی، یا احیاناً فدرالیسم‌جویی همانی خواهدبود، که بر سر افزون از ده مورد تلاش برای تمرکززدایی در دوران قاجار و پهلوی و انقلاب آمد و از حد حرف فراتر نرفت. نکته دوم نبود اراده و کفایت لازم برای تدوین حدود و قالب یک نظام فدراتیو احسن می‌باشد. به بیان دیگر و به فرض محال اگر اراده مجموعه نظام سیاسی کشور بر بسط فدرالیسم استوار باشد، فدرالیسمی که از دستگاه فکری نظام سیاسی و نخبگان ایرانی خارج خواهدشد؛ موجودی در حد شتر گاو پلنگ خواهدبود. نکته سوم تعیین حدود ایالات است، که در عین دشواری؛ ممکن است گرفتار زد و بند و طایفه‌گرایی در تعیین حدود شود و ترک ایرانی در این میان بیشترین آسیب را متحمل گردد. نکته چهارم ناظر بر نوع حکمرانی ایرانی است و یقیناً این حکمرانی معیوب اشکالات اندیشه و سیاست خود را در ترسیم نظام فدرال و اداره آن هم دخیل خواهد کرد و ملت این بار به جای تحمل برخی مضار باقی‌مانده از نظام متمرکز، اسیر فدرالیسم بد تدوین شده، بد اجرا شده و بد مدیر خواهدگشت.

کوتاه آمدن مقامات در قبال منتقدان این طرح هم خیلی زود حباب این ادعای فاقد پشتوانه را ترکاند، تا آقای عارف بعد از مواجه شدن با انتقادات، طی توثیتی تعبیر گفته‌هایش به نوعی از فدرالیسم را رد کند. (تجارت فردا، شماره ۵۸۰، ص ۴۱) همچنین اظهارات آقای پزشک‌یان باعث شد، تا برخی از منتقدان دولت تلقی فدرالیسم از سخنان رئیس جمهور را مطرح کنند. سیدمحمد مهدی طباطبایی معاون ارتباطات و اطلاع‌رسانی دفتر رئیس جمهور در واکنش به حاشیه‌سازی‌ها در باره موضوع تفویض اختیارات به استانداران نوشت: « کدام فدرالیسم؟ ایده رئیس‌جمهور در باره افزایش اختیارات استانداران در چارچوب قانون به مفهوم نمایندگان عالی حاکمیت در استان با اختیارات کامل است. تأکید دکتر پزشک‌یان بر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی

در سطح ملی و گسترش و افزایش اختیارات برای اجرای این برنامه‌ها در سطح منطقه‌ای است.» .
(<https://www.mashrehnews.ir>)

ارجاعات:

- ۱ - گاهنامه علمی - فرهنگی مانتره، شماره ۸ (ویژه‌نامه)، ۲۵ دی ۱۴۰۳، (صاحب امتیاز: کانون ایران‌شناسی دانشگاه تهران)
- ۲ - هفته‌نامه تجارت فردا، شماره ۵۸۰، شنبه ۲۰ بهمن ۱۴۰۳
- ۳ - ناطق، ناصح، ۱۳۴۹، مستوفی و آذربایجان، از انتشارات مجله ادبی یغما، تهران، چاپ دوم
- ۴ - افشار، ایرج، ۱۳۶۸، زبان فارسی در آذربایجان (ج ۱)، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار (شماره ۲۵)، تهران، چاپ اول
- ۵ - قوام‌السلطنه، احمد، ۱۳۹۶، خاطرات سیاسی قوام‌السلطنه، به کوشش غلامحسین میرزاصالح، انتشارات معین، تهران، چاپ سوم

۶ - کانال تلگرامی هم‌میهن، کد مطلب: ۳۲۴۶۷ - ۲۷ بهمن ۱۴۰۳

۷ - [khabaronline.ir/xn2NM](https://www.khabaronline.ir/xn2NM) - ۵ دی ۱۴۰۳

۸ - <https://www.mashrehnews.ir>